

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASETTE KADIN TEMSİLİ MERAL AKŞENER
ÖRNEĞİ 2018-2023 SEÇİMLERİ

Tuğçe AŞKAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK
Doç. Dr. Çağlar EZİKOĞLU

Çankırı – 2025

**T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**SİYASETTE KADIN TEMSİLİ MERAL AKŞENER
ÖRNEĞİ 2018-2023 SEÇİMLERİ**

**Tuğçe AŞKAL
ORCID: 0000-0003-0881-4394**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK
Doç. Dr. Çağlar EZİKOĞLU**

Çankırı – 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
TEZ KABUL VE ONAY	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii
TABLO LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....	4
2.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	4
2.1.1. <i>Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları ve Topluma Yansımaları.....</i>	<i>6</i>
2.1.2. <i>Feminist Perspektiften Kadın Tarihi.....</i>	<i>8</i>
2.2. TOPLUMSAL CİNSİYETİ BELİRLEYEN UNSURLAR, SEBEPLERİ, ETKİLERİ.....	13
2.2.1. <i>Toplumsal Çevre ve Toplumsal Cinsiyet.....</i>	<i>13</i>
2.2.2. <i>Aile ve Toplumsal Cinsiyet.....</i>	<i>15</i>
2.2.3. <i>Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet</i>	<i>16</i>
2.2.4. <i>Medya ve Toplumsal Cinsiyet</i>	<i>17</i>
2.3. TOPLUMSAL HAKLARIN KAZANILMASINDA KADINLAR	20
2.3.1. <i>Dünyada Kadınların Sosyal Hakları Kazanmalarının Tarihi.....</i>	<i>21</i>
2.3.2. <i>Türk Kadınının Sosyal Hakları Kazanmasının Tarihi</i>	<i>25</i>
3. SİYASİ KATILIM VE KADINLARIN SİYASETE KATILIMI.....	33
3.1. SİYASİ KATILIM VE TEMSİL KAVRAMI	33

3.2. TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASİ KATILIMININ TARİHİ	34
3.2.1. <i>Eski Türklerde Kadınların Siyasi Konumu</i>	34
3.2.2. <i>Osmanlı'da Kadınların Siyasi Konumu</i>	36
3.2.3. <i>Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadınların Siyasi Konumu</i>	38
3.2.4. <i>Kadınlara Siyasal Hakların Tanınması</i>	42
3.3. KADINLARIN SİYASETE KATILIMINDAKİ ENGELLER.....	46
3.3.1 <i>Toplumsal, Kültürel ve Ekonomik Engeller</i>	46
3.3.2. <i>Kadınların Siyasal Partilere Katılımındaki Engeller</i>	47
3.3.3. <i>Kadınların Siyasette Aday Olmasında Yaşanan Sorunlar</i>	49
4. KADIN LİDER ÖRNEĞİ OLARAK MERAL AKŞENER.....	51
4.1. MERAL AKŞENER'İN SİYASİ KARIYERİ	51
4.2. MERAL AKŞENER VE PARTİ LİDERLİĞİ.....	53
4.3. İYİ PARTİ TÜZÜĞÜNÜN FEMİNİST PERSPEKTİFTEN İNCELENMESİ	54
4.4. MERAL AKŞENER'İN KONUŞMALARININ FEMİNİST PERSPEKTİFTEN SÖYLEM ANALİZİ	56
4.5. 2018 SEÇİMLERİNDE MERAL AKŞENER VE ETKİSİ	60
4.6. 2023 SEÇİMLERİNDE MERAL AKŞENER VE ETKİSİ	61
SONUÇ.....	64
KAYNAKÇA	68

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Siyasette Kadın Temsili Meral AKŞENER Örneği 2018-2023 Seçimleri* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

09 / 05/ 2025

İmza

Tuğçe AŞKAL

TEZ KABUL VE ONAY
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tuğçe AŞKAL tarafından hazırlanan Siyasette Kadın Temsili Meral AKŞENER Örneği 2018-2023 Seçimleri başlıklı bu çalışma, 09 /05/2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK İmza:

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Çağdaş ZARPLI İmza:.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İnci ÇOBAN İN İmza:.....

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 09/05/2025 tarih ve 2025/19-01 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir

Prof. Dr. Ersoy YILMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez sürecimin her evresinde gece gündüz demeden tüm sorularımı cevaplayan, bana yol gösteren, fikirlerime saygı duyan, hiçbir şekilde iletişim sorunu yaşamadığım, akademik katkılarına önem verdiğim, desteğini yürekten hissettiğim, paylaşımcı ve çözüm odaklı danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK'a teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte beni destekleyen, ellerini her zaman omzumda hissettiğim sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim

09/05/2025

Tuğçe AŞKAL

ÖZET

Tezin Başlığı: Siyasette Kadın Temsili Meral AKŞENER Örneği 2018-2023 Seçimleri

Tezin Yazarı: Tuğçe AŞKAL

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hediye Şirin AK / Doç. Dr. Çağlar EZİKOĞLU

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Kabul Tarihi :09/05/2025

Geçmişten günümüze kadar var olan toplumlar belirli kültürel normlar yasalar çerçevesinde şekillenmiştir. Oluşturulan bu normlar ile birlikte yaşamın sürdürülmesi sağlanmaya çalışılmış böylece kaos ya da düzensizlik yerine düzen ve istikrarın var olduğu bir sistem hedeflenmiştir. Ancak toplumlar tarafından oluşturulan bu normlar eşitlik açısından toplumun bütün bireylerine aynı derecelendirmeye tabi tutamamış ve toplumsal alanda da bu sebeple çatışmalar var olmuştur. Toplumsal alanda var olan ilk ve en temel çatışma alanlarından biri de hiç kuşkusuz kadın ve erkek arasında var olan çatışmadır. Kadınlar ve erkekler cinsiyetlerinden kaynaklı bazı roller atfedilerek bu rollere uygun davranmaları gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Siyaset de kadınların değil erkeklerin egemenlik alanı olarak benimsenmiştir. Kadınların siyasette var olabilmeleri için mücadeleler verilmiş ve bu haklı mücadeleler neticesinde siyasi haklarına sahip olabilmişlerdir. Çalışmanın ilk olarak üzerinde durduğu konu kadınların siyasal hak mücadelesi ve sonrasında elde ettikleri kazanımlar olmuştur. Çalışma Türkiye özelinde bu kazanımlarla siyasette bir yere gelmiş kadınlar üzerinden siyasette kadın temsiline bir örneğini ortaya koymayı amaçlamıştır. 2018-2023 arası İyi Parti genel Başkanı Meral AKŞENER'in söylemlerini inceleyen çalışmada, kadın lider ve toplum üzerindeki etkisinin analizi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Siyaset, Temsil

ABSTRACT

Thesis Title: Women Representation in Politics Meral AKŞENER Example 2018-2023 Elections

Author: Tuğçe AŞKAL

Supervisor: Assistant Professor Dr. Hediye Şirin AK / Doç. Dr. Çağlar EZİKOĞLU

Department: Political Science and Public Administration

Thesis Types: Master's Thesis

Date: 09/05/2025

The societies that have existed from the past to the present have been shaped within the framework of certain cultural norms and laws. With these norms, it has been tried to ensure the continuation of life, thus a system where order and stability exist instead of chaos or disorder has been aimed. However, these norms created by societies have not been able to subject all individuals of the society to the same degree in terms of equality, and for this reason, conflicts have existed in the social sphere. One of the first and most fundamental areas of conflict that exists in the social sphere is undoubtedly the conflict between women and men. Women and men are attributed certain roles due to their gender and the idea that they should behave in accordance with these roles has become dominant. Politics has also been adopted as a field of domination for men, not women. Struggles have been made for women to exist in politics and as a result of these justified struggles, they have been able to have political rights. The first issue that the study focuses on is women's struggle for political rights and the gains they have achieved afterwards. The study aims to present an example of women's representation in politics through women who have achieved a place in politics with these gains, specifically in Turkey. The study, which examines the discourses of Meral AKŞENER, the leader of the İyi Party between 2018-2023, analyzes the impact of women on the society.

Key Words: Gender, Women, Politics, Representation

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	Cumhuriyetçi Halk Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MYK	Merkez Yürütme Kurulu
RP	Refah Partisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNİCEF	United Nations Children's Fund
YY	Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo No:

Sayfa

Tablo 2.1: Cinsiyete göre ortalama eğitim süresi, 2011-2022	16
Tablo 2.2:Cinsiyete göre okuma yazma bilenlerin oranı, 2008-2022.....	16
Tablo 3.1. İstihdamın meslek ve cinsiyetlere göre dağılımı	40
Tablo 2.2: Cinsiyet ve eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı, 2023	42

1. GİRİŞ

Cinsiyet ile yalnızca biyolojik farklılıklar ifade edilmekteyken biyolojik olarak farklı olan bu iki cinse aynı zamanda farklı roller de atfedilmektedir. Sadece biyolojik olarak birbirinden farklı olan kız ve erkek bebek; içine doğduğu toplum, kültürel yapı, aile, tarafından bir hamur misali yoğrularak cinsiyet algıları olmayan bebeklere cinsiyetlerine göre roller verilmektedir. Kız ve erkek çocuklarına cinsiyetlerinin belli olmasından itibaren başlayan cinsiyet ayrımlı roller ile "kadınlık" ve "erkeklik" oluşturulmaktadır. Toplumsal cinsiyet, birçok alanda etkisini göstererek özellikle kadınlar için sınırlayıcı olmaktadır.

Kadın ve erkek arasında yüklenen rollerden dolayı var olan çatışma kendisini siyasi arenada da göstermiştir. Kadınların seçme ve seçilme hakkı elde etmesi, Atina demokrasisine kadar götürülen demokrasi tarihi ile kıyaslandığında yeni bir gelişmedir. Kadınlar erkeklerin doğuştan -erkek olarak doğmaları- ile elde ettikleri bu hakka bazen mücadelelerle bazen de siyasilerin reform hareketleri ile sahip olmuşlardır. Kadınlara yüklenen bu ikinci sınıf muamelenin ardında birçok sebep bulunmaktadır. Kadınlara yüklenen roller ile erkeklere yüklenen roller arasında farklılıklar bulunmaktadır; kadınlar narin, kırılgan, korunup kollanması gereken canlılar gibi görülmekteyken erkekler baskın, güçlü, cesur olarak nitelendirilmektedir. Bu farklılıklar nedeniyle kadını kamusal alanın dışına evlere hapsedilirken kamusal alanı erkeklere özgü yerler haline getirilmiştir.

Kadınlar, kadın olmasından kaynaklanan roller nedeni ile erkeklerin sadece cinsiyetinden ötürü kazanabildikleri haklara sahip olamamışlardır. Kadınlara; kadınlar için yüklenen rollere uygun eğitimler alarak, bu rollere uygun davranmaları gerektiği aşılmalıdır. Kadınlar annelik ev işleri gibi konularda eğitilerek yalnızca bu konular ile sınırlanmıştır. Ev işleri ile sınırlanan kadınlar çalışma hayatında, sosyal ortamlarda kendilerine yer bulamamışlardır.

Kadınların erkekler ile eşit haklara sahip olması uzun zaman ve mücadeleler neticesinde gerçekleşmiştir. Kadınlar özel alan ile sınırlandırılarak çok uzun bir süre boyunca siyasal ve toplumsal birçok haktan mahrum bırakılmıştır. Toplumsal Cinsiyet ile kadına biçilen roller annelik, ev işleri, iyi bir eş olması, kadının

görevinin evde olmak ve annelik yapmak olmuştur. Evini çekip çevirmeyip iş dünyasına katılan kadının eksik olduğu görüşü ve bu görüşe sahip siyasi ideolojiler neticesinde eğitimde fırsat eşitsizlikleri de bir etken olarak dâhil olduğunda kadın özel alana ait kılınırken kamusal alanın dışında tutulmuş ve siyasal hakların kazanılmasında birçok engelle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Tüm bunlar sonucunda da kadınlar siyaset sahnesine geç girebilmiş ve kendilerine bu arenada yer bulabilmeleri zaman almıştır. Siyasi arenada yer bulabilmeleri için mücadeleler vermek durumunda kalmışlardır. Kadınların verdikleri mücadeleler neticesinde kadınlar kendilerini çalışma hayatında göstererek erkeklerin yapabildiği her şeyi kendilerinin de yapabileceklerini ispatlamıştır.

Türk tarihinde kadınların durumu incelendiğinde Orta Asya'da kadınların kendilerine birçok alanda yer bulabildiği görülmüştür. Hatunlar elçi kabul etmiş, eşlerinin olmadığı zamanlarda ülke yönetmiş ve aynı zamanda savaflara katılmışlardır. Kadınlar askeri, siyasi ve toplumsal birçok konuda karar alarak kendilerine her alanda yer bulabilmişlerdir. Eski Türklerde kadınların durumu aynı dönemde diğer ülkelerdeki kadınların durumuna kıyasla daha iyi olmuştur.

Osmanlı döneminde kadınlar siyaset ve ülke yönetiminin dışında tutulmaya çalışılarak buna yönelik politikalar izlense de kadınlar ülke yönetimine eşlerini çocuklarını etkileyerek de olsa dâhil olmuşlardır. Özellikle Hürrem Sultan ile başlayan kadınların siyasette etkin olması Nurbanu ve Kösem Sultanlar ile de devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nde modernleşme ikinci meşrutiyet ile gündeme gelmiştir, bu dönemde kendini hissettiren özgürlükçü ve eşitlikçi düşüncelerden kadınlar da etkilenmiş ve kadın hareketi başlangıcı için önemli bir süreç olmuştur. Kadınlar da toplumda yer bulmak için isteklerde bulunmaya ve bu isteklerini medya aracılığıyla duyurmaya başlamıştır.

Kadınların siyasete, çalışma hayatına, toplumsal hayata katılmasında engeller, gecikmeler Türkiye ile sınırlı değildir. Kadınlar tarih boyunca din, dil, renk, ırk, milliyet fark etmeksizin yalnızca kadın olmalarından kaynaklı birçok engelle maruz kalmıştır. Kadınlar seçme ve seçilme hakkını kadının yeri evidir, kadınlar siyasetten anlamaz, kadınların fikirleri siyaset için yıkıcı olur benzeri düşüncelere karşı mücadeleler vererek kazanmıştır. Kadınlar, seçme ve seçilme hakkını Türkiye'de

1934, Fransa'da 1944, Japonya'da 1945, İtalya'da 1946, Çin'de 1949, İsviçre'de 1971, Kuveyt'te 2005 yıllarında kazanmışlardır.

Kadının yeri evidir anneliktir söylemlerine karşı tarih boyunca erkek tahakkümüne karşı, kadınlar içlerinden savaşlarda nene hatun, şerife bacı, Sabiha Gökçen gibi edebi alanda Halide Edip Adivar gibi isimli isimsiz kahramanlar çıkarmıştır. Kadınlar birçok alanda sınırlandırılrsa da sınırlarını kabul etmeyen kadınlar birçok alanda kendini göstermişlerdir. Kadınlar savaş dönemlerinde mitingler düzenleyip yabancı devlet yetkili ve eşlerine mektuplar göndererek hem mücadele için kitleleri örgütlemiş hem de siyasi arenada haklı savunmalarının meşruluğunu sağlamak için etkin diplomasi yürütmüşlerdir. Kadınların siyasette, diplomaside karşılaştığı engellere rağmen ne kadar başarılı olduklarının göstergesidir. Kadınların, seçme ve seçilme haklarına sahip olması ve siyasette etkin olmalarının erkeklere kıyasla daha geç bir tarihte olmasına rağmen kadınlar siyasi alanda da birçok başarı elde etmiştir.

Türk Siyasetinde Parti Genel Başkanlığı yapmış, siyasi arenada toplumu etkileyerek, kitleleri ardından sürükleyebilmiş bir lider olan Meral Akşener siyasi hayatı boyunca belirlenen politikalarda etkin olarak rol almıştır. Meral Akşener katıldığı seçimlerde seçimin seyri açısından önemli kararlar alarak katıldığı seçimlerde önemli bir siyasi figür haline gelmiştir. Katıldığı seçimlerde ve siyasi hayatı boyunca edilgen bir konumda bulunmayıp alınan kararlarda kendi fikirlerini açıkça beyan ederek siyasetin uzlaşısı içerisinde kendi talepleri doğrultusunda kararlar alınabilmesini sağlamıştır. Bu kararlar Akşener'in ittifak ettiği partiler, muhalefet ettiği partiler ve Türk siyasi hayatı için de önemli ve belirleyici kararlar olmuştur.

2. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Türk Dil Kurumu cinsiyetin tanımını; isim, biyolojik olarak Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişi ayırt ettiren yaradılış özelliği; eşey, cinslik, seks olarak yapmıştır.¹ Cinsiyet farklılaşması, cinsel olarak henüz farklılaşmamış embriyonun üreme hücrelerini oluşturan organlarının erkek ya da dişi olması ile sonuçlanan olaylar neticesinde oluşur. Bir bebeğin cinsiyeti, sperm hücresinin taşıdığı kromozomlara göre belirlenmektedir. X veya Y kromozomu taşımasına göre gebelik sırasında cinsiyet oluşmaktadır.² Biyolojik olarak cinsiyetin belirlenmesi anne karnında başlamaktadır ve bu süreçte enzimler, kromozomlar gibi birçok faktör rol oynamaktadır.

Hormonlar cinsiyet açısından belirleyici olan bir diğer unsurdur. Embriyonun cinsiyeti, onun gelişimini yönlendirmektedir. Eğer embriyo erkekse, testiküler dokunun büyümesi, erkek cinsel organının gelişimini tetikleyen bir hormon olan, testosteron üretmeye başlar. Eğer testosteron miktarı azsa, embriyo kadın cinsel organlarını geliştirir. Kadın ve erkekte cinsiyetlerinin farklı olmasından kaynaklı farklılık gösteren bir diğer husus da cinsiyet organlarıdır. Vajina ve penise sahip olmalarına göre heteroseksüel ideoloji kadın veya erkek olarak ikiye ayırmaktadır.³

Biyolojik cinsiyeti belirleyen tüm bu unsurlar cinsel kimliğin belirlenmesinde de rol oynamaktadır. Biyolojik kimlik dolayısıyla dişiler ve erkekler yalnızca farklı kromozomlar taşımaları nedeni ile toplum tarafından farklı kalıp yargılarla tekrar bir hamur gibi şekillendirilmektedir.

Çocukların kendi cinsiyetlerini tanımaları ekseriyetle iki yaşlarında olmaktadır. Çocukların çevreyi ve kendilerini anlayıp kendi düzeylerince tahlil etmeleri ile evde, sokakta gördükleri ile genellikle iki cinsiyetin bulunduğunu kendilerinin de bu iki cinsiyetten birine sahip olduğunu aynı zamanda anne ve babalarının da farklı cinsiyetlerde (babasının er annesinin dişi) olduğunu farkındadırlar. İki yaş küçük bir yaş olması nedeniyle bu yaş grubu çocukların cinsiyet ayrımı biyolojik etmenlerden ziyade fiziksel özellikler kıyafetler gibi fazla

¹ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 14.11.2023 13.58)

² CURA, Onur D, Çankaya T, Ülgenalp A. "Cinsiyet Disforisinde Genetik Faktörlerin Rolü." *Hittit Med J* 2020;2(2): 49-55

³ MACIONIS, J. *Sosyoloji*. (V. Akan, Çev.) Ankara: Nobel Yayınları.2012. 189-190.

detay olmayan ölçütler üzerinden oluşmaktadır. Çocuklar kendi zeka düzeyleri ile yaptıkları küçük ayrımlar neticesinde cinsel kimliklerinin farkına varırlar. Cinsel kimliğin farkına varılması ile bir ayrımı yapılmaktayken bu ayrımın çok küçük yaşlarda olması nedeniyle kadınlık ve erkekliğe dair henüz kalıp yargılar ile donatılmış değildir. İki yaşında Cinsel kimliklerini öğrenen çocukların er veya dişi kişinin ömür boyu bu cinsiyetlere sahip olduğunu zamanla kavrayarak ancak 5-6 yaşlarında tam olarak anlayabilmektedirler.⁴

Toplumsal cinsiyette kalıp yargılar ve önyargılar önemli rol oynamaktadır. Kalıp yargıların hayatı kolaylaştırıcı tarafları olabileceği gibi yanlış çıkarımlar yapılmasına da sebebiyet verebilmektedir. Kalıp yargılar ile belli gruplara belli sıfatlar yakıştırılabilmektedir, örneğin kadınlar ev işlerinde becerikliken erkekler evi geçindirir, erkekler kadınlardan fiziksel olarak daha güçlüdür şeklinde kalıp yargılar ile belli gruplar belli özelliklerde olumlu veya olumsuz olarak özdeşleştirilmiştir. Kalıp yargılarda gözden kaçan en önemli husus ise bireysel farklılıklarımızdır insan yüzünün dahi sağ ile solunun birebir aynı olmaması gibi insanlar da farklılık göstermektedir. Tüm kadınlar ev işinde becerikli olmayacağı gibi tüm erkekler de fiziksel olarak kadınlardan güçlüdür denilemez kişisel farklılıklar neticesinde bu özellikler kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Kalıp yargılar sonucunda ön yargılar oluşabilmektedir. Önyargı, kalıp yargılar ile bazen olumlu bazen olumsuz fikirlerle özdeşleştirilen gruplara karşı olumlu veya olumsuz oluşan duygu, davranış ve tutumlardır.⁵

İnsanlar birçok şeyi sınıflandırmakta ve kategorilere ayırmakta ayırdıkları bu sınıflara özgü belli kalıp yargılar geliştirmektedir. Kadın ve erkeğin ayrımının yapılması ile kadınlık ve erkekliğe ilişkin kalıp yargılar oluşmuştur. Bu oluşan kalıp yargılar neticesinde cinsiyetlere göre özellikler ayrımlar yapılarak toplumsal cinsiyet rolleri oluşturulmuştur. Kadınlar ve erkekler bir kalıba sokularak o kalıplara uygun davranılması beklenmektedir. Kadınlar ve erkeklerin kendileri için oluşan rollere uygun davranmaları gerektiği önyargısı neticesinde bu rollere uygun davranmayan kişilere karşı olumsuz davranış ve tutumlar sergilenerek toplum tarafından dışlanma ve tepkiye maruz kalmaktadır. Kadınlar duygusaldır, erkekler daha güçlüdür gibi

⁴ C. VATANDAŞ, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı," *Sosyoloji Konferansları Dergisi İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*, 2007, 29-56. s. 32.

⁵ <https://www.aile.gov.tr/media/120204/temel-kavramlar.pdf>

kalıp yargılar ile toplumsal cinsiyet rolleri oluşmakta ve baskı sistemleri, ideolojik aygıtlar aracılığıyla bireylerin bu rollere uygun davranmaları dayatılmaktadır.⁶

Toplumsal Cinsiyet, kadın ve erkeği kendilerine yüklenen görevler bakımından birbirinden ayırmaktadır. Kelimenin kendisinden de anlaşılacağı üzere toplumlar tarafından yaratılmaktadır. Toplum kadın ve erkeğe belli roller atfederek bireylerin o rollere uygun davranmasını beklemektedir. Toplum bu rolleri oluşturduğu gibi aynı zamanda rollere uygun davranmayan kişileri toplumdan dışlayarak, farklılaştırarak Toplumsal cinsiyet rolleri ile kadın ve erkeğin davranış şekilleri belirlenerek bu davranış biçimleri doğrultusunda hareket etmeleri öğretilmektedir. Toplumsal cinsiyet yargıları anne karnında cinsiyetin belirlenmesi ile başlamakta doğduktan sonra da ailede, eğitim yaşamında, sokakta ve bunların hepsi için bir pekiştireç olarak hukuk düzeninde kendine yer bulmaktadır.⁷

2.1.1. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları ve Topluma Yansımaları

Toplumun kadın ve erkeğe yüklediği roller kadını ve erkeği farklı alanlarda kendilerine yer bulmalarına neden olmuştur. Kadın özel alan ile sınırlandırılırken erkek kamusal alanda daha aktif rol oynamıştır. İlk olarak kamusal ve özel alan tanımlamalarını yapacak olursak; TDK'nın hazırladığı Güncel Türkçe Sözlük'te "özel" kelimesi "1. Yalnız bir tek kişiye, bir tek şeye ya da bir tek amaca ilişkin olan, 2. Ayırt edici bir niteliği, yönü bulunan" şeklinde tanımlanmıştır. "Özel" karşıtı olan "kamu" ise "1. Halk hizmeti gören devlet organlarının tümü, 2. Bir ülkedeki halkın bütünü, 3. Hep, bütün" olarak açıklanmaktadır.⁸ Ülkemizde mahrem kavramı ile özdeşleştirerek kullanılan "özel alan" hane içi, aile, yakın arkadaşlıklar bağlamında tanımlanmış ve kadının birincil varlık alanı olarak görülmüştür.⁹

⁶ ŞİMŞEK Altın. "Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir İnceleme," *Inonu University Law Review* , vol.11, no.2, 496-513, 2020

⁷ SARAÇ, Simge. "Toplumsal cinsiyet." Toplumsal cinsiyet ve yansımaları ". *Atılım Üniversitesi*, 2013. 27-32.

⁸ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 14.11.2023 13.58)

⁹ ÖZDEMİR, B. G. (2017, 3 3). Türk Sineması'nda Özel Alan Kamusal Alan Karşıtlığında Anlatıda Mekân Ögesinin Kullanımı. *Uluslararası Özel Araştırmalar Dergisi*, 2(1). 2017. sf.109.

Özel alan olarak tanımlan ve genellikle ev içi ile özdeşleştirilen bu alan kadın ile eşleştirilmiş ve kadının cinsiyeti üzerinden belirlenen rollerine dair sorumluluklarını bu alan içerisinde gerçekleştirmesi beklenmiştir.¹⁰

Doğası gereği özel alanda kalması düşünülen kadının erkeğin iktidar ve güç alanı olarak tanımlanan kamusal alanda bulunmaması gerektiği ileri sürülmüştür.¹¹ Tüm bu algılar kadını eve ve eve özgü işlere hapsederek kamusal alandan dışlayıp özel alan ile sınırlamaktadır.

Simone de Beauvoir İkinci Cins kitabında kadın "Kadın doğulmaz kadın olunur" demiştir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek kimliklerinin inşası için önemli bir cümledir, kadın kimliği ve erkek kimliği toplumlar tarafından oluşturulmaktadır. Kültür kendi kimliklerini inşa eder. Bu inşa sürecinde kadına ve erkeğe yüklenen roller belirlenerek kişilerin bu rollere uygun davranmaları beklenmektedir.¹²

Evler ve aileler içindeki kadın ve erkek arasındaki işbölümü kadın ve erkeğe yüklenen cinsiyet rollerini gözler önüne sermektedir. Pauline Hunt'ın araştırma yaptığı bir İngiliz köyünde kadınlar pencerelerin iç tarafını temizlerken erkekler dış tarafını temizlemektedir. Kadın ve erkek arasındaki görev dağılımı kesin olmamış, zamanla kültürel değişimlerle birlikte görevler de değişime uğramıştır. Tarih boyunca evde bulunan çocukların bakımı ve yetiştirilmesi kadınların görevi olarak görülmüş, ev içi işler ise yine kadınlara ait kılınmıştır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus kadınlara düşen iş tiplerinin ücretsiz ev işi olarak adlandırılmasıdır. Böylelikle kadınların verdiği emek göze görünmemekte aynı zamanda emekleri değersizleştirilmektedir. Diğer işler ise kamusal, ücretli ve erkeklerin işleri olarak tanımlanmıştır.¹³ Ev içi işlerde tamir tadilat gibi işler erkeklerin yapması gereken işler olarak görülmekteyken yemek, temizlik benzeri işler kadının görevi olarak nitelendirilmiş ve kadından yapması beklenmiştir. Çocuğuna kendisi bakmayan ailesi ile beklentilere uygun şekilde ilgilenmeyen kadınlar eksik görülerek eleştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet, toplumun kadına ve erkeğe bakışıyla beraber kadın ve erkeklerin yaşam biçimini de belirlemektedir. Erkeklerle katı, kuralcı, duygularını

¹⁰ ERSÖZ, A. G. (2015, 4). "Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı." *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 80-82.

¹¹ a.g.e

¹² BUTLER, Judith. *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. Metis, 2008. s.54-57.

¹³ CONNEL, Robert W. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Çeviri: Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı 1998. s.184-188

belli etmeyen, aile geçimini sağlaması gereken kişi rolleri yüklenerek bir makine gibi görülmekte fazlaca yük yüklenmektedir. Bu rolleri yerine getiremeyen toplumun oluşturduğu şemada bir karaktere sahip olmayan erkeklerde depresyon intihar gibi ruhsal problemler gözlenmektedir. Toplum kadınların; narin, sakın, fedakâr, eşleriyle uyumlu ve onlara bağlı olmalarını, çocuklarına yetiştirmelerini ve onlar için uygun olan eş-baba gibi erkek figürlerin seçtiği faaliyetleri karşı gelmeden yapmalarını öngörmüştür. Aynı zamanda toplum tarafından saçı uzun aklı kısa gibi ezici nitelendirmelere maruz kalan kadınlar aile için namus olarak görülerek okuması, çalışması yönünde birçok engelle karşı karşıya kalmıştır.¹⁴ Kadınlar kendilerine dayatılan roller nedeni ile hemşirelik, sekreterlik gibi yardımcı meslek gruplarında kendilerine ancak yer bulabilirken erkekler üst düzey mevkilerde, asli görevlerde cinsiyetleri nedeniyle herhangi bir ayrıma uğramadan yer bulabilmektedir. Toplum, cinsiyet rolleri ile kadının ve erkeğin çalışma alanındaki konumunda da etkin olmuş, cinsiyetçi iş bölümü çalışma yaşamında da etkisini göstermiştir.

Toplumsal cinsiyet ayrımında temel odak noktası kadın cinsiyeti ile tanımlanan kadın olgusu üzerine uygulanmak istenen yaptırımlardır. Kadın olarak doğulurken kadınlık kadın cinsiyetine yüklenen dayatmalar ve bunun sonucunda oluşan kalıp yargılar sonucunda ete kemiğe bürünmektedir. Kadınlığı belirleyen ve bu olgu üzerinden kadına sınırlar koyan da “erkeklik”tir. Burada eril tahakkümün bir dayatması söz konusudur.¹⁵ Erkek, erkek olması nedeni ile dayatılan kimlik neticesinde kendine bir alan yaratırken kadın kendine dayatılan kurallar ve kimliğe göre hareket etmek zorunda kalmakta ve sınırlı bir alana hapsedilmektedir.

2.1.2. Feminist Perspektiften Kadın Tarihi

En ilkel topluluk biçimlerinden itibaren kadın ve erkek rolleri belirlenmiş ve bu rollere bağlı olarak kadın ile erkek arasında ilk iş bölümü gerçekleştirilmiştir. Cinsiyet temelli olarak gerçekleştirilen bu iş bölümünde kadın ev içi ve çevresindeki işlerden ve çocuk bakımından sorumlu tutulurken; fiziksel gücü ile öne çıkan erkek yaşam alanının uzağında avcılık ve toplayıcılık işlerinden sorumlu tutulmuştur. Cinsiyete ve fiziki güce dayalı bu iş bölümüyle ekonomik anlamda kadın daha

¹⁴ Saraç, s. 28

¹⁵ BİNGÖL, O. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık." *Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, 1(16), 108-114.

edilgen bir konuma yerleştirildi.¹⁶ Kadının varlığını “özel alan” olarak tanımlanabilecek hane içinde kabul eden bu düşünce sistemi erkeğin güç ve iktidar arzusuna dayanmakta ve kadını kamusal alandan uzak tutarak gücü ve iktidarı erkeğin tekelinde tutmaya çalışmaktadır.¹⁷

Üretimin ev içi ve çevresi ile sınırlı olduğu sanayi öncesi ekonomi sisteminde erkek ile birlikte yer alan kadının bu edilgen konumu sanayi döneminin başlangıcında da devam etmiştir. Kapitalist sistemin ihtiyaç duyduğu güç, erkeğin gücü olmuştur. Erkek ile bağdaştırılan “ücretli emek” karşısında kadının ev içi işlerde ortaya koyduğu emek ikincil plana itilmiş değersizleştirilmiştir.¹⁸ Sanayi döneminde üretim alanlarının ev dışında oluşması sonucu varlık alanı ev içi ve çevresi (özel alan) ile sınırlandırılan kadın ise zekâ ve güç gerektiren sanayi tipi üretime ilişkin yetkinliğinin olmadığı yönündeki gerekçelendirmeler ile hane dışı üretim sisteminin dışında bırakılmıştır.¹⁹

Hızlı sanayileşme, üretim kapasitesinin artırılması ve iş gücü taleplerinin yoğunlaşması gibi unsurlar kadının da ekonomik alanda kendisine yer edinebilmesinin önünü açmıştır. Biyolojik ve psikolojik özelliklerinin yetersiz olduğu düşüncesiyle piyasa üretim sisteminin dışına itilen kadınlar, ucuz iş gücü sağlayabilmek adına sermaye sahiplerince üretim sürecine dâhil edilmişlerdir.²⁰ İnsan toplulukları doğa ile giriştikleri mücadeleler sonucu geliştirdikleri mekanik icat ve buluşlar ile ekonomik olarak başkaca bir yöne doğru evrilirken bu süreç kadının toplumsal alandaki yerini ve önemini belirleyen unsurları da muhteviyatında barındırmıştır. Toplumsal alanda kadının konumuna ve anlamına ilişkin var olan değer sisteminin değişimi üzerinde en önemli etkiyi yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan Sanayi Devrimi sağladı. Sanayi Devrimi sonucunda kadın,

¹⁶ ÇOBAN, H. (2012). *Kadınların İş Piyasasındaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar*. Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı-Yüksek lisans Tezi s.3.

¹⁷ ERSÖZ, 2015, s. 82-83.

¹⁸ URHAN, B. (2015, 2). Sendika İçi Demokrasi ve Sendika İçi Kadın Örgütlenmesi. Sosyal Siyaset Konferansları (69), 29-58.

¹⁹ ŞAHİN, F. (2011). *Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri*. T.C. Başbakanlık-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü-Uzmanlık Tezi, s.15.

²⁰ ÇOBAN, H. 2012, s.5.

sanayi tipi üretim sistemi içerisinde aktif rol alarak iş gücü potansiyelini ortaya koyabilmiş ve kendisine görünürlük alanı sağlayabilmiştir.²¹

Kadının iş gücüne katılımın sadece ev içi ve çevresi ile sınırlı olduğu tarım tipi üretim biçiminden sanayi tipi üretim sistemine geçiş ile kadın ev dışı alanlarda da çalışma imkânına sahip olabilmıştır. Sanayi öncesi toplumlarda tarıma dayalı bir ekonomik sistemin var olması aile tiplerinin geniş aile formunda oluşmasına sebep olurken Sanayi Devrimi sonrasında çekirdek aile modeline geçiş söz konusu oldu.²² Akrabalık bağları zayıflayan çekirdek aile; hane dışı ile iletişim düzeyinin düşmesi ile dışardan alacağı duygusal tatminden mahrum hale geldi. Çekirdek ailenin yaşadığı bu mahrumiyet aile bireylerinin iç ilişkilerde diğer aile fertlerinden beklentilerini artırdı. Bu beklentiler tüm aile bireylerine yeni sorumluluklar yüklemesi sebebiyle çatışmaya yol açmıştır.²³ Ev içi işlerde beden gücünü kullanarak ortaya koyduğu emek görmezden gelinen kadın, sanayi tipi üretim modelinde ücret karşılığı çalışmaya başlamış bununla birlikte aile içi rol tanımlamaları da farklılık arz etmiştir. Geçmişte sadece anne ve eş olma vasıfları ile tanımlanan kadın, artık üretim sürecinin aktif bir katılımcısı ve hane ekonomisine artı değer sağlayan bir unsur olarak değerlendirilmeye ve değer göremeye başlamıştır.²⁴

Farklı kültürlerde farklı biçimlerde kendini göstermekle birlikte tarihsel süreç içerisinde görülmektedir ki erkekler ile birlikte ortak bir yaşam sürdüren kadınlar, gerek ekonomik unsurlar gerek inanç sistemleri gerekse toplumların değer yargıları/ön yargıları ile şekillenen tutumlar sonucunda toplumsal bilinç karşısında dezavantajlı bir konumda yer almışlardır.²⁵ Kadının ikinci plana itildiği bu süreç Sanayi Devrimi sonrası dönemde ekonomik temelli olarak sağlanan güç ile kadınlar lehine olacak biçimde bir dönüşüm sağlamış ve kadın kamusal, sosyal ve ekonomik alanda görünürlük kazanmıştır. Önceki dönemlerde aile içi de olmak üzere herhangi bir hakkı bulunmayan “şey” gibi algılanan ve ataerkil sistemin tahakkümü altında bulunan kadın, miras-boşanma-çocukların eğitimi gibi birçok önemli konuda söz

²¹ ERBAY, H. (2019, Ocak). Tarihsel Süreçte Dünya'da ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s.6.

²² ECEVİT, Y. (2012, ocak 17). Aile Kadın ve Devlet İlişkilerinde Yeni Yaklaşımlar. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(1), 12.

²³ a.g.e

²⁴ DEMİR, S. A. (2020). *Toplumsal Değişme Değerler*. Sakarya, Marmara: Nobel, s.78-80.

²⁵ ARAR, S. B. (2019, Haziran). *Yazılı Basın Ekonomi Haberlerinde Kadın İmgesi*. Mersin Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Kadın Araştırmaları-Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s. 3-4.

sahibi olamamış bununla birlikte hukuksal açıdan da aynı düzeyde mağdur edilmiş ve haksızlığa uğratılmıştır.²⁶

Sanayi Devrimi ile iş hayatında yer almaya başlayan kadınlar seri üretime geçişin sağlanmasında önemli etkisi bulunan dokuma tezgâhlarında gösterdikleri performanslar ve erkeklerden daha düşük ücretlere çalıştırılabiliyor olması sebebiyle sermaye sahipleri açısından istenilen iş gücü konumuna yerleşmişlerdir. Özellikle II. Dünya Savaşı dönemi ve sonrasında erkek iş gücü teminin zora girmesi kadınların iş hayatındaki yoğunluğunun artmasına yol açmıştır.²⁷ Mevcut koşullar içerisinde sermaye sahipleri ucuz iş gücü sağlamak amacıyla kadını çalışma hayatına dâhil etmek isterken, kadınlar ise ailenin işlevlerinden biri olan ekonomik işlevin ve çocukların bakımı işlevini yerine getirme rolünü üstlenmişlerdir. Sanayi Devrimi sonucu şekillenen çekirdek aile tipinde çalışma hayatına yer alan kadın bireyler için ev içi işlere ilişkin rol kalıpları değişmemekle birlikte kadın-erkek arasındaki bağlar kuvvetlenmiştir.²⁸ Daha önce erkek tarafından üstlenilen bu rol kadının çalışma hayatına atılması ve ekonomik güç elde etmesi sonucu geçici süreyle de olsa kadına aktarılmıştır. Bu durum kadınların ağır çalışma koşullarına ve düşük ücretlendirmeye rağmen çalışmaya devam etmek zorunda kalmalarına sebep olmuştur.²⁹

18. yüzyılda Kapitalist ekonomik sistemin ihtiyaç duyduğu iş gücünü karşılayan başat unsur olarak erkeğin görülmesi, kadınların sistem içerisindeki varlığının erkeğe oranla daha düşük seviyede kalması, ücrete tabi emeğin de yine erkek gücü ve emeği üzerinden tanımlanması emeğin sömürülmesine ilişkin olarak başlayan hak arayışlarında kadının emeğinin sömürüsünün dikkate alınmamasına sebep oldu. Ataerkil sistemin, ev içinden iş yerine de taşındığı düzende kadın işçiler burjuva sınıfına karşı girilen hak arayışında müttefik olarak değil ucuza çalışmaları sebebiyle düşük ücretlendirmenin sebebi olarak görüldü. Burjuva sınıfına karşı girilen mücadelede cinsiyet temelleri üzerinden yapılan iş bölümü ve rol tanımlarında evinde olması gerekirken iş hayatındaki varlığı ile görünürlük kazanmaya çalışan kadının bu alandaki varlığı kabul edilmemiş, ücretli emek, erkek

²⁶ ERBAY, 2019, s.8.

²⁷ SADİ, B. (2020). *Türkiye’de Kadın İş Gücünün İstatistiksel Olarak Görünümü ve Kadın İstihdamının Sorunlarının Tespitine Yönelik Bir Alan Araştırması: İstanbul İli Örneği*. İstanbul Arel Üniversitesi-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü-İşletme Anabilim Dalı Programı-İnsan Kaynakları ve Yönetimi-Yüksek lisans Programı-Yüksek lisans Tezi, s.5.

²⁸ ECEVİT, Y. 2012, s.17.

²⁹ SADİ, B. 2020. s.6-7.

üzerinden meşrulaştırılıp sendikalar aracılığıyla korumaya alınmıştır. Böylece kadın yine kamuoyunun oluşturulduğu kamusal alanın dışında bırakılmıştır.³⁰

Özel alan olarak konumlandırılan ev içi alandan ekonomik temelli unsurların devreye girmesiyle sıyrılmaya çalışan kadınlar geçmişten günümüze kadar kendisinin biyolojik özellikleri temel alınarak maruz bırakıldığı negatif yönlü ayrımcılık ile mücadele etmek zorunda kaldı. Kamusal alanda var olmaya çalışan kadınların ataerkil sistemin kendilerine dayattığı kalıplardan sıyrılmak ve fiziksel farklılıkları ile erkek dünyasında hak talep etmek için örgütlenmeye başlamasıyla ilk feminist hareketler ortaya çıkmıştır.³¹

Feminizm Sanayi Devrimi ile feodalizmin etkisinin azaldığı ve Kapitalizmin güçlendiği dönemde yeni ekonomi sistemi içerisinde varlık alanı bulmakta zorlanan, sistem içerisinde ve kamusal alanda öteki konumuna itilen kadınlar tarafından örgütlenmiş bir harekettir.³² 1970’lerden itibaren ataerkil tahakküm karşısında dişil bir söylem olarak ortaya çıkan kadın hareketlerinin birinci kuşağında eşitlikçi bir yol arayışı söz konusu olmuş; kamusal alanda cinsiyet temellendirmeleri olmadan erkeklerle aynı biçimde konumlandırılma mücadelesi verilmiştir.³³ Feminizm “*Toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı, kadın hareketi*” olarak tanımlanmaktadır.³⁴ Doğal özellikleri temel alınarak toplumsal alanda kadın ve erkeğe ilişkin farklılıkların algılanma biçimleri üzerinde yoğunlaşan feminist hareketler bu farklılıkların neden ve sonuçlarına ilişkin çıkarımlarda bulunmuşlardır. Kadın ve erkek arasında oluşan, siyasi ve ideolojik söylemlerle desteklenen ve yine her dönemin koşullarına göre eril tahakküm tarafından yeniden üretilen bu farklılıkların kadınlar açısından oluşturduğu olumsuz durumlara açıklık getirmeye çalışmışlardır.³⁵

³⁰ URHAN, B. (2015, 2). *Sendika İçi Demokrasi ve Sendika İçi Kadın Örgütlenmesi*. Sosyal Siyaset Konferansları (69), 32-36.

³¹ ERSÖZ, 2015, s. 82-83s.85.

³² AKTAŞ, G. (2103, 6). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği:Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), s.60.

³³ KARATAŞ, E. (2009, Sonbahar). Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(8), s. 1655.

³⁴ TDK. (tarih yok). *tdk.gov.tr*. 18.07.2024 tarihinde sozluk.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

³⁵ ALBAYRAK, E. C. (2020, 8). *Türkiye’de Kadın Hakları Ve Medya: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nün Basında Temsili*. Uşak ÜniversitesiLisansüstüEğitim Enstitüsü-İletişim Bilimleri Anabil Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.18.

İkinci dalga feminizm hareketleri çıkış noktasında Amerika’da düzenlenen güzellik yarışmaları ile kadının sadece bedensel özellikleri ile varmış gibi algılanmasına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu duruma ilişkin feministler ataerkil sistemin beden ve güzellik üzerinden tanımladığı kadını ticari bir metaya dönüştürdüğünü öne sürmüştür. Bedeni ve emeği üzerinden sömürülen, kadının aynı sömürüye evde de maruz kaldığına dikkat çeken ikinci dalga feminist hareketlerinin odak noktasını oluşturan çalışan kadınların ev ve iş hayatlarında aynı sömürüye maruz kalmaları ve erkeklerle eşit ücretlere sahip olmaları gerektiği olmuştur.³⁶

Üçüncü dalga feminizm birinci ve ikinci dalganın sentezlenmesi ile ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ve post-modern dönemin etkileriyle ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm hareketlerinde erkek ile kadın arasındaki farklılıkların olumsuz algılanmasından ziyade kadın kimliğinin bu farklılıklar da dikkate alınarak oluşturulması yönünde çaba harcanmıştır. Eril iktidarın kabul alanının dışında kalan Afro-Amerikan bireyler ve eşcinseller gibi azınlık grupları tarafından yürütülen üçüncü dalga feminizm hareketlerinin odak noktasını ise post-modern koşulların etkisi ile “farklılık” ve “kimlik” kavramları oluşturdu.³⁷

Kadının kamusal alanda var olma çabasına ilişkin serüven 200 yılı aşkın bir süredir devam etmektedir. Ataerkil sistemi destekleyen eril siyasi söylemler ile de beslenen kadının kamusal alandan uzaklaştırılmasına ve ev içine hapsedilmesine yönelik sergilenen bu tutumla kadını erkeğe bağlı ve erkeğin kontrolüne açık hale getirilmeye çalışılmaktadır. Kadına yönelik bu tutum “kadınlık doğasına” ilişkin tanımlamalarla temellendirilmiş ve bu bağlamda kadını ikincil konumu meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.³⁸

2.2. Toplumsal Cinsiyeti Belirleyen Unsurlar, Sebepleri, Etkileri

2.2.1. Toplumsal Çevre ve Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı en basit haliyle toplumun cinsiyetlere yüklediği rolleri ifade etmektedir. Bebekler anne karnından cinsiyetleri belli olarak

³⁶ a.g.e. s.22-26.

³⁷ EKREM, S. (2017, 6 19). *Osmanlı Modernleşmesi Bağlamında Kadın Algısı (Demet ve Genç Kadın Dergileri Örneğinde)*. Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih Anabilim Dalı-Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.25.

³⁸ ERSÖZ, 2015, s.97.

doğmaktadırlar fakat toplum bu doğan bebekleri kıyafetleri, renkleri, davranış şekilleri, duygu durumları gibi birçok kalıp yargı ile büyütür. Kız çocuklarının ağlaması normal karşılanırken erkek çocukları "erkek adam ağlamaz" şeklinde büyütülerek erkeksi ve kadınsı özellikler toplum tarafından belirlenmiş ve hiçbir özelliği üzerinde barındırmayan bebeklere yüklenerek kadın ve erkek şemaları oluşturulmuştur. Sosyalleşme ile birlikte kadın ve erkekler bu rolleri üstlenmek durumunda kalmıştır. Rollerini benimsemeyenler dışlamaya maruz kalabilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi kişinin bulunduğu konumdan konuma farklılık göstermektedir. İç Anadolu veya Doğuya yakın illerde toplumsal cinsiyete dayalı roller kendisini daha fazla göstermekteyken Batı illerde bu roller kendisini daha az göstermektedir. Toplumsal cinsiyet üzerine yapılan araştırmada katılımcılar, coğrafi konumun toplumsal cinsiyet rolleri bakımından belirleyici olduğunu belirtmiştir. İç Anadolu'da yaşadığını bildiren katılımcı bu bölgelerde kültüre çok önem verildiğini ailelerle daha iç içe bir yaşam olduğunu bu nedenle de başkaları odaklı yaşamın ya da komşu ne der gibi çevrenin eleştirilerine duyarlılığın daha fazla olduğu belirtilmiştir. Komşuların, akrabaların kızlar o saatte dışarı çıkamaz, erkek kendisini korur ama kızlar savunmasızdır gibi söylemleriyle kadın ve erkeğe roller attığı ve bu roller sonucunda kadınların giydiği kıyafetten evine girip çıktığı saate birçok alanda sınırlamalara maruz kaldığı görülmektedir.³⁹

Sokak, belirli toplumsal ilişkilerin kendisine yer bulduğu kesin sınırlara sahip bir toplumsal çevredir. Sokakta birçok faaliyet yapılmaktadır. Çocuklarla ilgili işlerin neredeyse hepsi kadınlar tarafından yerine getirilirken; araba, kamyon kullanımı, araba tamirciliği ve doğrudan sokağın kendisi erkeklere ait olmuştur. Kadın otobüs şoförlerinin sayısı zamanla artmış olsa da büyük kamyon vb. araçlar hala eril uzmanlık alanında bulunmaktadır. Sokak laf atma gibi görece hafif tacizlerden tecavüzlere kadar kadınların birçok şiddete maruz kalarak sindirilmeye çalışıldığı bir alandır. Kadınlar özellikle hava karardıktan sonra sokaklarda tedirgin hissetmekte ve sindirmeler neticesinde akşamları sokaklarda nadiren bulunmaktadır. Sokaklar erkeklerin egemenliği altında olan bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar

³⁹ AYHAN, Feyza Nur, and Hediye Şirin Ak. "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Psikolojik Şiddet." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi* 3.2 (2023): 139-160. sf.148-149.

yaşadıkları olumsuz olaylar neticesinde sokaklarda çekilmek durumunda bırakılmış ve kendileri için tek seçenek ev olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁰

2.2.2. Aile ve Toplumsal Cinsiyet

Aile toplumun temel yapı taşıdır, birçok şey ailede öğrenilir toplumsal cinsiyet rolleri de bunlardan biridir. Çocukların cinsiyeti belli olduğunda kız çocukları için pembe renkler, oyuncak bebekler oyuncak tencereler alınırken erkek çocukları için mavi renkli eşyalar oyuncak arabalar alınmaktadır. Çocuklar kendilerine alınan bu eşyaların içine doğarak kız çocukları ve erkek çocukları için bir normal oluşturulmaktadır. Erkeksin sen ağlama söylemi küçük yaşlarda çocuklar üzerinde kullanılarak duygu durumlarına müdahaleler ile erkek ya da kadın algısı sadece bir cinsiyet olmaktan çıkarak oluşturulmaktadır.

Geçmişten günümüze kadar kadın açısından cinsel hayat evlilik ile birlikte meşru hale gelebildiği, belirli kurallara bağlandığı ve yine bu cinsel hayat sınırlamasına kadınların itaat etmesinin beklendiği bilinmektedir. Bu sebeple de kadın için zaten evlilik öncesi cinsel hayatın var olabilme ihtimali bulunmamaktadır. Bir bireyin toplum içerisinde yer aldığı konumunu ifade eden statü kavramı kadın söz konusu olduğunda aile içi alanda kadının temsil ettiği bu edilgen kalıplar içerisinde değerlendirilmiş; kadının statüsü de bu dar çerçeve ekseninde oluşturulmuştur.⁴¹ Bunun üzerine birçok araştırma ve inceleme yapılmıştır. Carol Delaney'in etnografik araştırma tekniği ile hazırladığı eseri olan Tohum ve Toprak kitabında erkek tohum imgesi ile eşleştirilmişken kadın toprak imgesi ile eşleştirilmiştir. Tohum ve toprak imgelerinden yola çıkılarak yapılan araştırmada yaratılış sürecinde erkeğin tohum, kadının da toprak olarak yer alması ve asıl yaratma gücünün erkeğe verilerek kadının sadece tohumu besleyip büyüten ve dünyaya getiren olarak rol alması yaratma işleminde erkeği birinci role yerleştirirken kadın geri planda kalmıştır.⁴²

⁴⁰ CONNEL, Robert W. "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika." Çeviri: Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı 1998. s.198-200

⁴¹ PAÇACIOĞLU, B. (2018). *Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-aile ve Tüketici Bilimleri-Doktora Tezi, s.16-23.

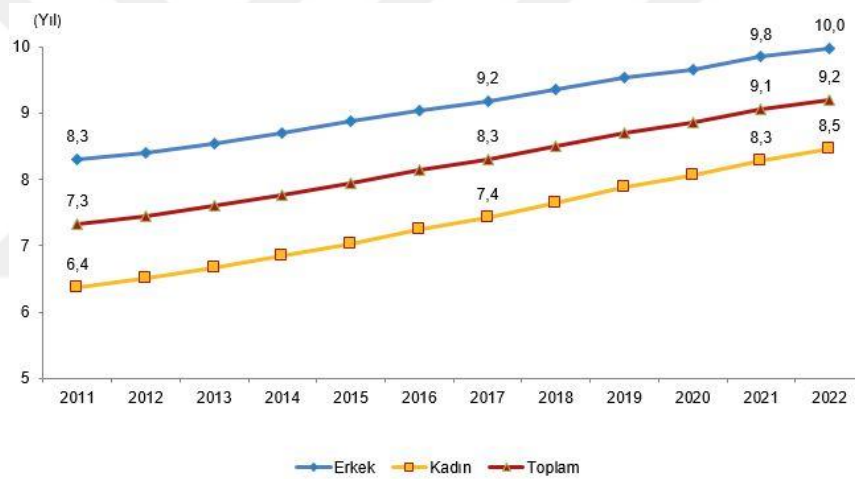
⁴² DELANEY, Carol (2018), Tohum ve Toprak, İletişim Yayınları, İstanbul, s.265.

2.2.3. Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet

Eğitim toplum yaşamı ve sürdürülebilirlik için önem arz etmektedir. Eğitim ile toplumlar ilmi bilimleri öğrenmekle birlikte aynı zamanda kendisini, ilgi alanlarını becerilerini keşfetmektedir. Çocuklar için eğitim ele alındığında ise çok küçük yaşlarda başlanılan bu eğitimler sayesinde ağaç yaşken eğilir düsturu ile yetiştirilen çocuklar okullarda, toplumsal cinsiyet rollerini de öğrenmekte ve buna uygun davranmazsa dışlanmalara maruz kalmaktadır.

Kadın ve erkeklerde eğitime katılım ve ortalama eğitim süresi farklılık göstermektedir. Kız çocukları eğitime katılmakta birçok engelle maruz kalmaktadır.

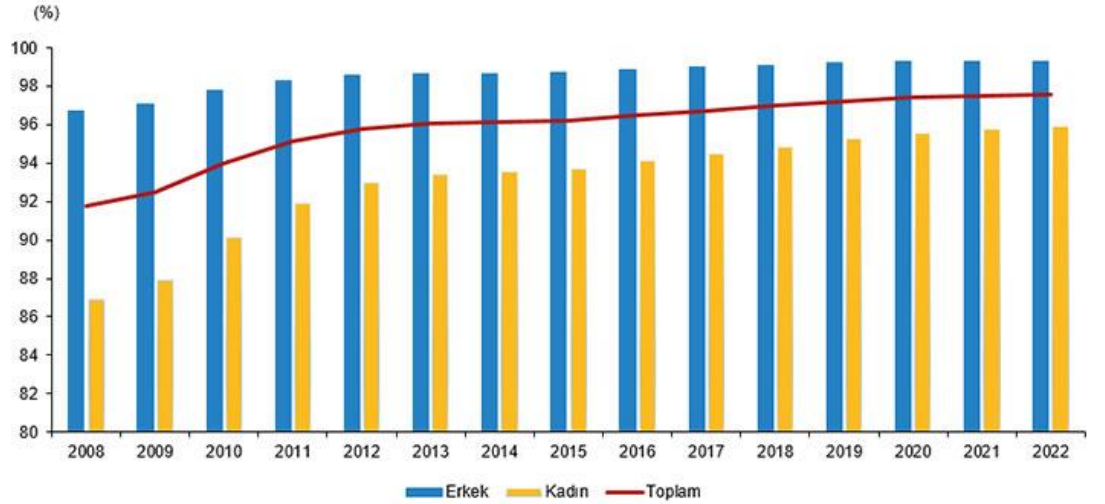
Tablo 2.1: Cinsiyete göre ortalama eğitim süresi, 2011-2022⁴³

Tablo 2.2: Cinsiyete göre okuma yazma bilenlerin oranı, 2008-2022⁴⁴

⁴³[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022-49756#:~:text=Kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20ortalama%20e%C4%9Fitim%20s%C3%BCresinin%20%C2%02erkeklerin,2022%20y%C4%B1nC4%B1nda%200%2C84%20oldu.\(01.09.2024\)](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022-49756#:~:text=Kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20ortalama%20e%C4%9Fitim%20s%C3%BCresinin%20%C2%02erkeklerin,2022%20y%C4%B1%C4%B1nda%200%2C84%20oldu.(01.09.2024))

⁴⁴<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022-49756> (01.09.2024.)

Tablolardan da görüldüğü üzere kadın ve erkekler eşit eğitim şartlarına sahip değiller. Ortalama eğitim süresi tablosu incelendiğinde kadınların ortalama eğitim süresi artış gösterse de halen erkeklerin ortalama eğitim süresinden daha altında bir oranda kalmaktadır. Okuma yazma bilenlerin oranı incelendiğinde yine kadınların erkeklere kıyasla çok daha az okuma yazma bildiği görülmekte. Çoğunluğu kız çocuklarından oluşan 121 milyon çocuğun okula gitmediği gözlemlenmektedir.⁴⁵ Bu durum eğitimde toplumsal cinsiyet açığı olarak ifade edilmektedir. “Toplumsal cinsiyet açığı” ndan kast edilen, erkek ve kız çocukların okula kayıt ve okul bitirme oranlarının farklılığıdır ve birçok durumda kızların aleyhinedir.⁴⁶ Kız çocuklarının eğitimde geri kalmaları birçok problemi beraberinde getirmektedir. Eğitim alamayan kız çocukları büyüdüklerinde de iş bulamayıp kendi haklarını savunamamakta ev ile ilgili işlerde sınırlandırılmaktadır. İş hayatında kendine yer bulamayan kadınlar ekonomik özgürlüğünü elde edemedikleri için hem sosyal hayatta hem de aile hayatında erkeklere kıyasla ikinci ve edilgen bir konuma düşerek geri planda kalmaktadır. Eğitim alamayan kız çocukları toplumun kendileri için uygun gördüğü kimliği benimseyerek kendi benliklerini tanıyamamakta kendilerine ve haklarına yabancılaşmaktadır.

2.2.4. Medya ve Toplumsal Cinsiyet

Yaşam deneyimlerimizi aktarmak için medya önemli bir araç olarak tarih içinde öne çıkmıştır. Avrupa'da ilk basılı kitap 16. yy'de ilk dergi ve gazeteler 18.

⁴⁵ UNICEF (2005). *Dünya Çocuklarının Durumu*. Unicef, s.9.

⁴⁶ ANNAN, A. K. (2001). *Biz Çocuklar. Çocuklar için Dünya Zirvesi'nde Verilen Sözlerin Yerine Getirilmesi*. Unicef, s.17.

yüzyılda ortaya çıkmıştır. Eserler 16-18. yüzyılda ortaya çıksa da okuryazarlığın yayılması tüm dünyada hatta aynı ülkede toplumlar arasında aynı anda olmamıştır, okuryazarlık toplumsal sınıflar, cinsiyetler arasında farklı zamanlarda yaygınlaşmıştır. Erkeklerin matbaa ürünlerine ulaşmaları kadınlara kıyasla daha kolay olmuştur. Erkeklerle kıyasla kadınların okuryazar oranlarının daha düşük olması nedeniyle matbaalarda kadınlara yönelik eser yayınlamak karlı bir faaliyet alanı olmadığı için amacı bilgi ve deneyimleri aktarmak olan iletişim araçları ile kadınların tecrübeleri aktarılamamış ve kadınlar dünyaya, yaşadıkları topluma alamadıkları eğitim ve dışlanmalar nedeniyle kendi kimliklerine yabancılaştırılmışlardır. 19. yüzyılın sonlarında kadınlara yönelik yayıncılık olarak adlandırılan evi, ev içi yaşamı, aile gibi konuları içeren eserler yayınlanmaya başlanmıştır fakat eserlerin içeriği ile kadınlar yine toplumsal cinsiyet rolleri ile sınırlandırılmıştır. Bu yüzyılın sonunda kadınlar oy haklarını savunurken haklı mücadelelerini tüm topluma duyurmak için manifestolar, kitaplar, dergiler, afişler çıkararak feminist yayıncılığın ilk örneklerini ortaya koymuştur.⁴⁷

Medya kadının toplum nezdindeki konumunun oluşmasında önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Aristo gibi birçok düşünürün kadının edilgen, eksik olduğu düşüncesi günümüz tüketim toplumlarında medya aracılığıyla topluma dayatılmaktadır. Reklamlar ile kadınlar nesneleştirilerek, güzellik standartları dayatılmaktadır. Güzellik yargıları zaman içerisinde değişime uğrasa da kadınlardan beklenen bu standartlara uygun davranmasıdır aksi halde bu standartlara uygun olan kadınlar ile kıyas edilmekte ve kendi bedenlerini başkalarının belirlediği standartlara uymadığı için beğenmemektedirler. Reklamlar cinsiyet rollerine uygun hazırlanmaktadır, kadın ve erkeğe yüklenen roller reklamlar aracılığıyla topluma empoze edilerek toplum şekillendirilmektedir. Kadınlar bazı reklamlarda cinsel bir objeymiş gibi nesneleştirilmekteyken bazı reklamlarda da ev hanımı olarak gösterilmektedir. Kadınların bu şekilde gösterilmesi sonucunda kadınlar cinsel bir obje olarak gösterildiği için basit veya sadece ev hanımıymış gibi gösterildiği için de edilgen pasif bir izlenim yaratmaktadır.⁴⁸

⁴⁷ BERKTAY, F., ECEVİT, Y. ve ark. (2013). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Yayınları*. s.97-8

⁴⁸ TOKMAN DANIŞMAN, Gizem. (2023). Kadın Bedeninin Reklamlar Aracılığıyla Bir Tüketim Nesnesi Hâline Dönüştürülmesi Üzerine. *Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları-2, Efe Akademi*. s107-130

Gelişen teknolojilerle birlikte insanların birbirleri ile sürekli iletişim halinde olduğu günümüz enformasyon toplumlarında tanımlanan toplumsal cinsiyet kalıpları ile ilişkili olarak oluşturulan kadınlık ve erkeklik rolleri de bu iletişim ağları kullanılarak geniş kitlelere aktarılmaktadır. Sinema da bu kitle iletişim araçlarından biri olarak güçlü bir iletişim ağı oluşturması sebebiyle önemlidir. Toplumsal rollerin yeniden üretilerek ortaya konulduğu bir sanat dalı olan sinema ile kadınlık ve erkekliğe ilişkin oluşturulan standart erkek ya da kadın biçimleri topluma aktarılır. Bu aktarım ile de bir nevi izleyiciye ideal kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiğine dair direktifler verilmiş olur. Sinema aracılığıyla aktarılanların kabul edilmesi ile de erkek egemenliği daha da kuvvetli hale gelir. Sinema diğer ve diğer kitle iletişim araçlarının yanı sıra dini, kültürel, ekonomik ve politik kurumlar aracılığıyla da desteklenen toplumsal cinsiyet günümüzde hemen hemen bütün alanlarda kendini göstermektedir.⁴⁹

Her kültürün kendi içinde varlık bulan toplumsal cinsiyet rolleri ile kadınlık ve erkeklik durumları belirlenmiştir. Bu belirlemede erkek kadına nazaran daha pozitif bir konumda yerleştirilmiş ve bunun korunması için de çaba gösterilmiştir. Belirlenen bu sınırlar ise her dönem uygun iletişim kanalları ile topluma yansıtılmıştır. Yaşanılan tüm gelişmelere rağmen toplumsal alanda erkek karşısında hala eşit bir güce sahip olamayan kadınlar için üretilen kontrol mekanizmaları günümüze kitle iletişim araçları ile işler hale getirilmektedir. Bunlardan biri de elbette sinemadır. Dünya’da milyonlarca insana ulaşabilen bir film ile söylenilmek istenilen söylenmekte, gösterilmek istenen gösterilmektedir. Kadına dair kabul edilen ve kadın tarafından da kabul edilmesi beklenen tüm standartlar (benden ölçüleri, iffetlilik, iyi annelik iyi eş olma vb.) seyirci vasıtası ile topluma iletilmektedir. Kendisine iletilen mesajı yeniden okuyarak ve onu yeniden anlamlandırarak üreten birey artık evde, işte sokakta karşılaştığı tüm kadınlar için aynı beklentiye sahip olacaktır. Bu beklentilerin karşılanamadığı kadınlar ise dışlanma, baskı hatta ceza ile karşılaştıklarında bu durum toplum tarafından meşrulaştırılacaktır. Çünkü toplumun kadından beklediği şeyler olması gereken şeylerdir ve kadınlık doğası bunu gerektirmektedir.

⁴⁹ ALTUN, A., & ÇELİKCAN, P. (2017, 06). Belgesel Sinema Aracılığıyla Kadın Emeğinin Görünür Kılınması: Külkedisi Değiliz! *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*(26), s.186.

Günümüzde bilgi akışının çok hızlı gerçekleştiği enformasyon toplumunda bu hızlı bilgi akışı bilgiye ulaşılması noktasında geniş kitleler açısından olumlu sonuçlara yol açtı. Kamusal ve özel alan sınırlarının giderek ortadan kalktığı bu dönemde kadınlar sosyal medya ve internet aracılığı ile görünürlüğünü artırdı. Her ne kadar bu görünürlük çoğu zaman cinsellik ve cinsel kimlik üzerinden gerçekleştirilmiş olsa da özel alanda bulunan kadınlar bu iletişim ağlarının mekân kavramına ilişkin sağladığı esneklik ile daha özgür ve daha görünür hale gelmeye başladılar. Online eğitimler ile kendi ilgi alanlarına ilişkin eğitim alabilen kadınlar bunun yanı sıra mevcut potansiyellerini karşı tarafa gösterebilme imkânı bulmuşlardır. Ayrıca yine son yıllarda sosyal medya mecraları ile kadınların hak arayış mücadeleleri geniş kitlelere ulaştırılabilmektedir.

Enformasyon çağının kadınlar açısından önemli olumlu etkileri söz konusu olduğu gibi eril iktidarın söylemlerini ve ideolojilerini yazılı, sözlü ve görsel ve sosyal medya aracılığı ile halka aktarılması söz konusudur. Özellikle “Kadın Cinayetleri” konusunda ciddi bir sorun yaşayan Türkiye’de bunun aslında bir şekilde toplum tarafından erkek için meşru bir hak olarak görülmesi ve bunun da siyasi otoritenin söylemleri ile desteklenmesi yatmaktadır. Özel olan her şeyin politik olduğu gerçeğinden yola çıkarak “Kadın Cinayetleri Politikadır” ve kadın cinayetlerinin temellinde her dönem farklı araçlar kullanılarak yeniden üretilen toplumsal cinsiyet kalıpları vardır.

2.3. Toplumsal Hakların Kazanılmasında Kadınlar

Hak menfaat teorisine göre kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleridir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bir haktan bahsedilebilmesi için bir kişi ve o kişinin menfaati olmalıdır bu menfaat maddi veya manevi olabilir. Ayrıca kişinin menfaati hukuk düzeni tarafından tanınıyor ve korunuyor olmalıdır.⁵⁰ Haklar tarih içerisinde gelişmiş ve çeşitlenmiştir, çeşitlenmeler ile birlikte tasniflere uğramıştır.

George Jellinek hakları 3 gruba ayırarak incelemiştir. Bunlar; negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü haklarıdır.⁵¹ Negatif statü hakları devletin

⁵⁰ GÖZLER, Kemal. (2018). "*Türk Anayasa Hukuku Dersleri*". Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, s.110.

⁵¹ a.g.e. s.111.

aşmaması gereken sınırları çizen özel alanı belirten hak ve hürriyetlerdir. Konut dokunulmazlığı, din hürriyeti, düşünce hürriyeti negatif statü hakları içinde yer almaktadır. Pozitif statü hakları bireylere devletten olumlu bir davranış, hizmet, yardım isteme imkanı tanımaktadır. Bu haklara sosyal haklar da denmektedir. Aktif Statü hakları ise bireylerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır.⁵²

1982 Anayasası "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevleri" üçüncü bölümde incelemiştir. Bu haklar, ailenin korunması çocuk hakları, eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi, çalışma ve sözleşme hürriyeti, konut hakkı, sanatın ve sanatçının korunması, sporun geliştirilmesi, sendika kurma hakkı, ücrette adalet sağlanması şeklinde sıralanmaktadır.

2.3.1. Dünyada Kadınların Sosyal Hakları Kazanmalarının Tarihi

16. yüzyılda kadın insan mıdır? Tartışmalarından günümüze değin gelen süreçte haklar; yönetimler, iktidarlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitlenmiştir. Kadının insan haklarından yararlanabilmesi için öncelikli olarak insan olduğu kabul edilmişse de insan haklarına erkekler ile aynı zamanda sahip olamamıştır. Kadın hakları olarak değil de kadının insan hakları şeklinde adlandırılmasının altında yatan birçok neden olmakla birlikte; erkeklerin, erkek olmaları dolayısıyla kazandıkları insan haklarına kadınlara ikinci sınıf muamele yapılarak kadınlar insan değil anlayışı ile aynı haklara kadın olmaları nedeni ile sahip olamamaları yatmaktadır.

Hak kavramı tanımlanırken kadın erkek şeklinde bir ayırım yapılmadan tüm bireyler için menfaatlerin tanınması ve korunması şeklinde tanımlanmıştır fakat kadınlar bu hak ve menfaatleri erkeklere kıyasla daha zor ve geç kazanmıştır. Kadınların şu an sahip olduğu sosyal haklar da erkeklere kıyasla daha geç elde ettiği haklardanır.⁵³

Antik Yunan'da savaşçı bir toplum yapısına sahip olması nedeniyle erkeği birincil konuma koyarken kadını ikincil konuma koymuştur. Kadını koydukları bu ikincil konum sosyal alanlarda da kendi göstermiş ve kadın ve erkek farklı şekilde yetişmiştir. Kız ve erkek çocuklarının aldıkları eğitimler farklılaşarak erkek çocuklarının eğitimi daha sistematik ve bilim ışığında ilerlerken kız çocuklarının

⁵² KAPANİ, Münici (1988). "Kamu Hürriyetleri". AÜHF Yayınları, Altıncı Baskı, Ankara, s.118-119.

⁵³ HEYWOOD, Andrew. *Siyaset*, Çev: Bekir Berat Özipek, Adres Yayınları, 2016. s.422.

eğitimi aile ve annelik ile sınırlandırılmıştır.⁵⁴ Sosyal haklardan belki de en önemlisi olan eğitim hakkı diğer tüm hakların kazanılması ve kullanımında başat rol oynamaktadır yetersiz eğitim alan yahut hiç eğitim almayan kız çocukları büyüdüklerinde de yetersiz kalarak ötekileştirilmiştir. Haklarını bilmeyerek yetiştirilen kadınlar gerekli bilince eriştiklerinde birçok hak için mücadele vermiştir.

Tarih boyunca kadının yerinin evi olduğu, eğitimlerinin ev, aile ve eşleri ile sınırlanması gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Ortaçağ Avrupa'sında kilise temelli bir eğitim verilmiştir ve bu eğitim ile ahlaklı bireyler yetiştirerek ahlaklı bir toplum oluşturulmak istenmiştir. Belirli bir sisteme dayanmayan kilise eğitiminde kadınların rolleri çizilerek bu rollere uygun ataerkil bir eğitim verilmiştir. Kadını yarattıkları ahlak kuralları çerçevesinde eve hapsederek eğitim ve becerilerinin de yalnızca ev aile çocuk ile sınırlı kalması için bu yönde eğitim verilmiştir. Verilen bu eğitimler dönemin önemli isimlerinin fikirlerini de etkileyerek görüşlerine şekil vermiştir, bu görüşlerine eserlerinde de yer vermiştir. Fenelon, Kızların Eğitimi adlı eserinde kadınların eğitimi hakkında görüşlerini açıkça belirterek kadınların eğitimin aile ve ev işleri ile sınırlanmasının doğru olduğunu kadınların bilimle ilgilenmesi halinde kendilerini gülünç duruma düşüreceklerini belirtmiştir.⁵⁵ Kadınlar alamadıkları eğitimler ile bilim, edebiyat, gibi birçok alanda erkeklerin gerisinde kalmaya mahkûm bırakılmıştır.

18'inci yy. Avrupa için Aydınlanma çağı olsa da bu aydınlanma kadının eğitimine kadar uzanamamış kadının gördüğü ikinci sınıf muamele bu dönemde de devam ederek kadınların eğitim ve sosyal rolleri değişmemiş aynı kalmıştır. Rousseau kendi dönemi için özgürlükçü eşitlikçi bir düşünür olsa da kadınların eğitimleri ve statüleri için aynı eşitlikçi tutumu sergileyememiştir. Kadın ve erkeklerin yaradılışlarının ayrılıklar gösterdiğini savunarak kadınları bağımsız görmemiştir. Rousseau erkekler iş hayatına hazırlandığı için buna uygun eğitim almalı kadınlar ise ev hayatı ile sınırlı olacağı için yalnızca buna uygun eğitim almalı fikrini savunmuştur. Fransız ihtilali ile eğitim de tartışma konusu olsa da somut adımlar atılamamıştır. 1848 Devrimi ile kadın ve erkeğin eşit olduğu fikri, kadınların sosyal ve siyasi haklarının iyileştirilmesi gerektiği şeklinde olan yenilikçi fikirler

⁵⁴ KARAASLAN, D. (2014). Antik Yunanda Kadın Olmak. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 159-174.

⁵⁵ COŞKUN, A. (2024). Fransa'da Kadınların Eğitim Hakkı Sürecine Tarihsel Bir Bakış. *International Journal of Educational Policies*, S.17, s.40.

kadınların kurumsal alanda eğitim alması için zemin hazırlayan ilk hareketler olmuştur. Katolik dünyası önemli bir direnç göstererek karşı çıksa da 15 Mart 1850'de kabul edilen Falloux Kanunu ile kızların devlet ilkokulunda kendilerine tahsis edilen sınıflarda eğitim almalarına hukuki dayanak oluşturulmuştur.⁵⁶

Kanun ile kız çocuklarına bu hak verilmiş olsa da yerleşmiş olan zihniyet hemen değişemediği için kız çocuklarının eğitime katılım oranı düşük olmuş ve kız çocuklarının uzun süre sonra kazandıkları bu hakkın da önüne birçok engel çıkarak kazanılan hakkın kullanımı sınırlı olmuştur.

Eğitim hakkı engellenen kadınlar için diğer sosyal hakların kazanım ve kullanımı da gecikmiş ve mücadeleler neticesinde kazanmışlardır. Kadınların sırf kadın olmalarından kaynaklı geciken sosyal haklardan bir tanesi de çalışma hakkıdır. Eğitim alamayan alsa da bu eğitim yalnızca ev işleriyle sınırlanan kadınlar evlere hapsedilerek çalışma alanlarının dışında tutulmuş çalışmaya başladıklarında da eşit işe eşit ücret alamamışlardır.⁵⁷

Toplum bilimciler avcı toplayıcı olarak yaşanan dönemde de kadın ve erkek arasında biyolojik farklılıklarından kaynaklanan bir işbölümü olduğunu belirtmektedirler. Kadının aile içerisindeki işbölümünden kaynaklanan payının önemli olduğu açıklanmaktadır. Bu dönemde biyolojik farklılıklar esas alınarak kadın toplama erkek ise avcılık işini üstlenerek ilk ekonomik işbölümü yapılmıştır.⁵⁸

Bu dönemde kendini gösteren işbölümü ileriki dönemlerde üretim sisteminde ve sosyokültürel alanda yaşanan değişikliklerle çeşitlenerek cinsiyete dayalı yapılan ayrımcılığı artırmıştır. İnsanlık tarihinde yerleşik düzene geçilmesi ile yeni bir sistem doğmuş ve bu sisteme uygun bir işbölümü oluşmuştur, bu işbölümünde tarımsal yapı için gerekli olan fiziki güç başat rol oynayarak fiziki güce dayalı bir işbölümü sağlanmıştır. Dağıtılan işbölümü ile kadınlara ev işleri, çocuk yetiştirmek ve bunun ortaya çıkardığı sorumluluklar düşmüştür böylece kadınlar evlere hapsedilip kamusal alanın dışında tutularak ikincil bir konuma mahrum bırakılmıştır. Sanayileşme ile birlikte kadının çalışma hayatındaki konumu yeniden değişmiş ücretli kadın işgücü

⁵⁶ a.g.e s.40.

⁵⁷ ACAR, O. K., & DEMİR, Ü. (2019). Performansa Dayalı Ücret ve Eşit İşe Eşit Ücret Paradoksu: Kamu Kurumları Üzerinden Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), 81-109.

⁵⁸ ŞENEL, A. (1985), *İkel Topluluktan Uygur Topluma*, 2. Basım, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.

yaygın olarak kullanmaya başlanmıştır. Özellikle I. ve II. Dünya savaşlarıyla birlikte savaşa katılsa da katılmasa da devletler erkekleri asker olarak tuttukları için kadınların iş hayatındaki yerleri artmıştır.⁵⁹

Endüstrileşme ile birlikte kas gücünün yerini makinelere bırakmasıyla kadınlar da erkekler gibi çalışma alanlarında kendilerine yer bulmaya başlamışlardır. Kadınlar iş hayatında kendilerine yer bulmaya başlasalar da kadınların iş hayatında eşit işe eşit ücret almaları, eşit haklara sahip olmaları uzun yıllar sürmüş halen cam tavan uygulamaları gibi yükselmelerinde yalnızca kadın olmalarından kaynaklı engellerle mücadele vermek durumunda kalmaktadırlar.⁶⁰

Kadının çalışma hayatına katılması ile birlikte bu hakkın korunması için hukuku düzenlemeler gerekli olmuştur. Kadına yönelik hukuki düzenlemeler iki şekilde bulunmaktadır bu düzenlemelerden bir kısmı kadına karşı olan ayrımcılığı önleyerek eşitlik sağlamaya çalışmaktayken diğer bir kısmı korumaya çalışmaktadır.⁶¹ Amerika'da 1776 yılında kabul edilen Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız Devrimi ile birlikte eşitlik önemli bir konu haline gelerek temel insan haklarına yönelik düzenlemelerle eşitlik ilkesi kabul edilmiştir. Eşitlik için önemli olan bu gelişmeler kadın erkek eşitliği ve kadın hakları için ilk adımlar olmuştur. 1791'de Marie Aubry (Olympe de Gouges) Kadın Hakları Beyannamesini yayınlamıştır.⁶² Kadın Hakları Beyannamesinde kadınların özgür doğdukları erkeklere eşit haklara sahip olarak yaşadıkları, yasa önünde eşit olan erkek ve kadınların yetenek ve erdemlerinden başka bir ayrım yapılmaksızın kamu hayatındaki bütün makam ve mevkilere eşit olarak kabul edilmeleri gerektiğini belirtmektedir.⁶³ Kadınların çalışma yargılanma vergi verme gibi birçok hak ve sorumluluğuna değinen bu beynamede esas amaç kadın ve erkeğin hak bakımından da sorumluluk bakımından da eşit olduğunu savunmak olduğu görülmektedir.

⁵⁹ YORGUN, S. (2010). Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı. *Sosyo Ekonomi*, S.11, s.170.

⁶⁰ AKDEMİR, B., & DUMAN, M. Ç. (2019). Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Sendromu Engeli!. *Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 517-526.

⁶¹ ERTÜRK, Ş. (2008), Uluslararası Belgeler ve Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Çalışma Hayatımızda Kadın Erkek Eşitliği, *Belediye – İş sendikası AB'ye Sosyal Uyum Dizisi*, Ankara s.39.

⁶² YORGUN, s.177.

⁶³ GÖZTEPE, E. Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1) s.187.

2.3.2. Türk Kadınının Sosyal Hakları Kazanmasının Tarihi

2.3.2.1. Eski Türklerde Kadın Hakları

Anaerkil bir yapıya sahip olan; kadın ve erkeklere ilişkin rollerin belirlenmesinde keskin bir ayrım bulunmayan eski Türk toplumlarında kadınların siyasi ve hatta askeri alanda etkinliğinden söz etmek mümkündür. İslamiyet'in kabulünden önceki dönemde kadın, gündelik hayat pratikleri içerisinde hemen hemen erkekler ile aynı biçimde konumlandırılmıştır. Ata binmek, silah kullanmak gibi daha çok eril işler olarak tanımlanabilecek iş ve eylemleri gerçekleştirebilecek yetkinliğe sahip olmuşlardır.⁶⁴ Şamanizm ve Gök Tanrı inancına sahip olan ilk Türk toplumlarında kadın doğurma özelliğine sahip olması sebebiyle ayrı ve özel bir yer elde etmiştir. Bu toplumlarda erkek ya da kadın olmanın doğal bir durum olarak görülmesi ile birlikte kadın toplumsal ve siyasal anlamda güçlü bir motif olarak var olmuştur. İslamiyet öncesi Türk toplum yapısını şekillendiren örf ve adetler ve mistik Şaman inancı kadının rol ve statülerini sadece ev içi alanla sınırlı tutmamış kamusal alanda da kadına yetkinlik sağlamıştır. Türk sözlü edebiyatının örnekleri olan “Oğuz Kağan Destanı” ve “Dede Korkut Hikâyelerinde ata binen, cenk meydanında eşi ile omuz omuza savaşan ve siyasi alanda söz sahibi olan kadınlar üzerinden güçlü bir kadın imgesi işlenmiştir.⁶⁵

Töre adı verilen hukuk sistemine sahip, konar-göçer bir topluluk olan Türkler, tarih boyunca farklı coğrafyalarda yerleşmişler ve farklı inanç sistemlerini benimsemişlerdir. Yaşanılan göçler ile farklı coğrafyalarda farklı kültür ve inanç sistemleri ile karşılaşan Türkler üzerinde en büyük etkiye sahip olan inanç sistemi; ilk kez 11. yüzyılın ikinci yarısında temas kurdukları İslamiyet olmuştur. 11. yüzyılda İslam inancının benimsenmesi ile kadının da konumu ve rolü değişime ve dönüşüme uğramıştır. İslam öncesi dönemde farklı birçok alanda etkinliğinden söz edebileceğimiz kadın, artık daha edilgen ve ev dışı alanda daha pasif duruma getirilmiştir. Bu dönemde kadın, erkeğin egemenliği altına girmiş ve bu durum dini inancın öğretileri ile toplumsal alanda kabul görmüş, meşruluk kazanmıştır. Kadın artık sadece erkeğin ev içi hizmetini görmekle, çocuk doğurmakla mükellef

⁶⁴ ÖZDEMİR, G. (2009, Mart). Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci. *Sosyal Bilimler Metinleri*. s.7.

⁶⁵ ACAR, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan*, 6(21), s.398.

sayılırken, miras ve boşanma gibi durumlar başta olmak üzere hakları noktasında da ciddi kayıplar yaşamıştır.⁶⁶

Eski Türk toplumlarında cinsiyet rolleri bağlamında kadın ve erkek arasında keskin bir sınır bulunmamaktadır. İslamiyet'in ilk yıllarında kurulan Türk Devletlerinde de kadınlar siyasi ve sosyal alanlarda etkinliğini devam ettirebilmişlerdir. Selçuklu döneminde halen siyasette aktif rol alan kendisine ait arazileri ve askerleri bulunan kadın figürleri varlık bulurken Osmanlı döneminde Anadolu'nun Türkleştirilmesi sürecinde devletin yönetim şekli ve toprak sisteminde değişiklikler meydana gelmiş, toprak sisteminin bozulması sonucu zayıflayan devler otoritesi kadınların geri plana düşmesine yol açmıştır.⁶⁷ Ev içi ve ev dışında kadının yetkinliği erkek ile eşit denilebilecek bir düzeyde iken; yerleşik hayata geçilmesi ve akabinde İslam inancının benimsenmesi sonucu gerek inanç sisteminin öğretileri gerekse yeni yaşam formunun gereklilikleri ile Türk kadının toplumsal alandaki önemi azalmıştır. İnanç sisteminin doğmaları ekseninde ve cinsiyet rolleri bağlamında kadın ile erkek arasında keskin bir sınır ortaya konulmuş; kadına ilişkin statünün çerçevesi eskiye nazaran negatif yönde yeniden şekillenmiştir.⁶⁸ Dini inançları ve yaşam biçimleri kadının toplumsal alandaki yeri ve konumunun belirlenmesinde önemli bir unsur olarak etki etmektedir. Yerleşik hayata geçilmesi ekonomik etkileri bağlamında kadının rolleri üzerinde bir değişime sebep olurken, İslam inancının benimsenmesi ile yaşanan dini alandaki değişimler de kadının sosyal, siyasal ve hukuksal alanda görünürlüğünü azalttı.⁶⁹

Türk İslam Devletlerinin en önemlisi olarak nitelendirebileceğimiz Osmanlı Devletinde de kadın varlığı edilgen bir konumda yer almış, rolleri ve sorumlulukları hane içi ile sınırlandırılmıştır. Ataerkil toplumsal yapısının hâkimiyetini artırdığı bu dönemde kadın, erkek karşısında giderek daha da güçsüz hale getirildi.⁷⁰ Neslin devamı noktasında doğurganlık özelliği ile görev alan ve bu görevi layıkıyla yerine getirmesi düşüncesi ile ev içi mekâna itilen kadın için yaşam sınırları “Haremlik-Selamlık” kavramları üzerinden belirlenmiştir. Çocuk doğurarak “erkek” soyunun

⁶⁶ KAYMAZ, İ. Ş. (2010, Güz). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(46), 335-336.

⁶⁷ ACAR, s.400-402.

⁶⁸ ÖZDEMİR, s.8.

⁶⁹ KAYMAZ, İ. Ş. 7-8.

⁷⁰ ÖZDEMİR, s.9.

devamını sağlayan, kendisine atfedilen bu sorumluluk münasebetiyle özel alana itilen ve bu görevi yerine getirme sürecinde sınırlı iletişim olanaklarına sahip olan kadın toplumsal alana uyum sağlayamayacağı gerekçesiyle erkek akli ve iktidarının önemsendiği kamusal alanda belirsiz hale getirilmiştir.⁷¹

İç mekânda konumlandırılan kadının kamusal alanda nasıl temsil edileceğine ilişkin sorunların ortaya çıkması kadının toplumsal yaşamdan koparılmasına yol açtı. Dış mekânlardaki varlığı ise kadınların bütün vücutlarını kaplayan çarşaf ve peçe gibi kıyafetler ile silikleştirildi.⁷² Dini ve kültürel açıdan kadına yönelik böyle bir değer atfedilmesi o toplumda yaşayan diğer bireylerce de kabul edilmiş ve bir sonraki nesillere de bu biçimde aktarılmıştır. Kadının toplumsal alandaki rolleri ve konumlandırmaları üzerinde toplumun ortak bilincinin etkileri söz konusudur. Toplumun ortak bilincinin oluşmasına etki eden en önemli unsurlardan biri de din olgusudur. Gündelik yaşam pratiklerinden başlayarak toplumun bütün kurum ve yapılarını derinden etkileyen din kurumunda yaşanan köklü değişimin Türk kadının gelişim süreci üzerindeki etkileri günümüze kadar devam eden bir dizi değişime sebep olmuştur.⁷³

2.3.2.2. Osmanlı Döneminde Kadın Hakları

Batıda Aydınlanma Dönemi ile başlayan hak ve özgürlüklerin savunulması hareketlerinde kadınların sosyal ve hukuksal alandaki varlıkları değişime uğrarken İslamiyet'in kabulü ile özel alana itilen kadınlar adına Osmanlı Devletinde bu nokta da henüz bir değişim mevcut değildir. Kadınlar hala bir meta gibi görülmekte kamusal alanda izole bir yaşam sürmektedir.⁷⁴ 19. yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı'da başlayan Batılılaşma çabaları olarak nitelendirilebilecek ıslahat ve reformlar kapsamında kadının toplumsal platformlardaki yerine ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmaya başlandı. Batı'da yaşanan gelişmelerden etkilenen Türk aydınlarınca kadının görünürlüğünün artırılması yönünde fikirler ortaya konulmuş; bu doğrultuda kadınların kılık kıyafetleri, çalışma ve eğitim imkânları gibi sorunlar

⁷¹ ERSÖZ, A. G. 86.

⁷² ACAR, H. s.400-403.

⁷³ BİNGÖL, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, 1(16), s.111.

⁷⁴ EKREM, S. (2017, 6 19). *Osmanlı Modernleşmesi Bağlamında Kadın Algısı (Demet ve Genç Kadın Dergileri Örneğinde)*. Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih Anabilim Dalı-Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.37.

ekseninde kadının sosyal yaşam içerisindeki edilgen konumunun değiştirilmesi yönünde ilk adımlar atılmıştır.⁷⁵ Böylece kırsal kesimde tarlada işçilik yapması dışında ekonomik anlamda bir varlığı söz konusu olmayan ve eğitim olanakları bulunmayan kadınlara görünürlük sağlanmaya çalışılmıştır.⁷⁶

Tanzimat döneminde bir sorun olarak ele alınan kadına ilişkin yeni düzenlemeler yapılarak; ev içi alanda varlık bulan kadının sokağa çıkması ve giyim kuşamı konusunda daha esnek bir tutum sergilenmeye başlandı. Kadına daha edilgen bir konum belirleyen İslam medeniyeti karşısında gelişmekte olan Batı medeniyetinin doktrinleri özellikle merkezi yerleşim alanları başta olmak üzere; kadının konumunun değişmesine yol açarak sosyal hayatta aktif katılım sağlamalarının önü açıldı. Eğitim, kılık kıyafet ve çalışma alanları başta olmak üzere farklı alanlarda bu dönemde yapılan düzenlemeler ile her ne kadar kadın olgusu daha pozitif bir yaklaşımla ele alınmış olsa da hukuksal manada kadın açısından çeşitli hak kaybına ve eşitsizliğe yol açtığı bilinen birçok uygulama devam etmekteydi. Zina, boşanma, miras paylaşımı gibi konularda kadın hala ikincil planda konumlandırıldı ve hakları gasp edilmeye devam etti.⁷⁷

II. Abdülhamit, Osmanlı'da yaşanan gerilemenin İslam dinin unsurlarının işlerliğini kaybetmesi sonucu gerçekleştiği görüşünden hareketle “ümmeçilik” anlayışına dayanan “İslamcılık” fikrini benimsemiştir. Demografik özellikleri açısından incelendiğinde çok farklı etnik kimliğe ait bireylerin olduğu Osmanlı Devleti’ni Fransız ihtilali sonrası ortaya çıkan milliyetçilik akımlarının etkisinden kurtarmak üzere desteklenen İslamcılık fikri devletin teokratik yapısını güçlendirmiştir. Ancak dönemin siyasi fikir önderi gruplarından biri olan Jöhn Türk’ler tarafından, uluslararası kamuoyunda olumsuz bir imaja yol açan İslamcılık fikri desteklenmemiş İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin muhalif çalışmaları sonucu II. Meşrutiyet ilan edilmiştir.⁷⁸

⁷⁵ ERBAY, H. (2019, Ocak). Tarihsel Süreçte Dünya’da ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-25.

⁷⁶ ÖZDEMİR, G. (2009, Mart). Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci. *Sosyal Bilimler Metinleri*, s.8.

⁷⁷ YILMAZ, A. (2010, Bahar/Güz). Osmanlı’dan Cumhuriyete Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *ÇTTAD*, IX(20), s.194-196.

⁷⁸ MARDİN, Ş. (2017). *Osmanlı Modernleşmesinden Kemalizm’e Din. Ş. Mardin içinde, Türkiye’de Din ve Siyaset* (s. 9-145). İstanbul: İletişim Yayınları s.13-18.

II Meşrutiyet ile birlikte Osmanlı’da eşitlik ve özgürlük söylemleri güçlenmiş bu söylemler eşliğinde özel alanda sınırlandırılan ve kamusal alanda varlık bulamayan kadınlar da hak arayışına girişmişlerdir. Anne ve eş olma durumu dışında farklı statüler talep eden kadınlar Mehasin, Kadın Mecmuası, Kadın, Kadınlar Dünyası, Mefharet gibi kadın dergilerince oluşturulan bilinçlenme ile seslerini yükselttiler. Tanzimat döneminde dar bir çerçevede ele alınan kadın olgusu II. Meşrutiyet’in özgürlük ve eşitlikçi yaklaşımlara sahip Türk aydınlarınca daha derin bir biçimde ele alındı.⁷⁹ II. Meşrutiyet döneminin önemli sosyal bilimcileri arasında yer alan Celal Nuri bu dönemde “Kadınlarımız” konulu eserinde Osmanlı kalkınması noktasında kadın rolü üzerinden kadının kamusal alandaki varlığını ele almıştır.⁸⁰

II. Meşrutiyet dönemi kadın hareketlerinin örgütlenmesinde ve kadın hakları konusunda kamuoyu oluşturulmasında kadınlar tarafından gazete ve dergilere yazılan yazılar ve kadınlara çalışma ve eğitim alanında destek vermek amacıyla kurulan dernekler büyük rol oynadı. Kadınların örgütlenmiş bir yapıda gerçekleştirdikleri bu hak arama mücadeleleri sonucunda evliliklere yaş sınır getirilmiş ve evlilikler resmi makamlarca onaylanarak hukuksal temele bağlanmıştır. Evliliklerin hukuksal düzlemde yapılması sonucunda boşanma konusunda da kadınların hakları koruma altına alınabilmıştır.⁸¹ Yine bu dönemde birçok dünya ülkesinden daha önce Türk kadınları 5 Aralık 1934 yılında seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlar ve siyasal düzlemde de söz hakkı bulmuşlardır.⁸²

Modernleşme hareketleri Batılı toplumların yaşamış oldukları gelişim evreleri merkeze alınarak diğer toplumların Batı’nın’ yaşadığı bilimsel, sosyal, siyasal ve ekonomik gelişmelere ulaşma noktasında gerçekleştirmiş oldukları bir dizi faaliyetleri kapsar. Bütün Batı dışı geleneksel formdaki toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de önemli toplumsal değişim ve dönüşümlere yol açmış ve toplumu

⁷⁹ KARATAŞ, E. (2009, Sonbahar). Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(8), s.1656-1657.

⁸⁰ BULUT, Y. (2021). *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi* (1 b.). İstanbul: Alf, s.72-73.

⁸¹ ACAR, H. s.54.

⁸² ERBAY, H. (2019, Ocak). Tarihsel Süreçte Dünya’da ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), s.406.

oluşturan gruplardan birisi olan kadınlar da doğal olarak bu süreçten hem etkilenmişler hem de bu süreçleri etkilemişlerdir.⁸³

2.3.2.3 Cumhuriyet Döneminde Kadın Hakları

Cumhuriyet döneminin seküler devlet yapılanması ve ulusalcı yaklaşımı ve bu yaklaşım ekseninde gerçekleştirilen Kemalist Devrimler ile ortaya konulan modern kentli kadın imajı ve bu imajın altını dolduran değerler kadının görünürlüğünü artırmış olsa da bu durum toplumun bütün kesimlerinde aynı derece de işlerlik kazanamamıştır. Anadolu halkı tarafından “gavurlaşmak” olarak adlandırılan bu süreç tepkiyle karşılanmış ve tutucu bir tavır sergilenmiştir. Modernleşme kapsamında gerçekleştirilen adımlar halkın kentli kesimde kabul görmekle birlikte Anadolu halkı üzerinde pek etkili olamamıştır. Modernlik hareketlerine karşı sergilenen bu tutumla birlikte Anadolu halkı yeniden “din” eksenli düşünce biçimlerine yönelmiştir.⁸⁴

Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen atılımlar ve reformlar ile kadına özgür ve güçlü bir kimlik oluşturulmaya çalışılmasına rağmen mevcut konjonktürde kırsal kesimde bunun yansımaları istenilen düzeyde sağlanamadı. Atatürk sonrası dönem de ise gerek ülke içinde uygulanan katı politikalar gerekse topluma halen devam eden geleneğe ve dini normlara bağlılık gibi unsurlar kadınlar açısından gerilemeye yol açmıştır. Özellikle eğitim ve istihdam düzeyinde istenilen aşamaya gelinmesi mümkün olmadı.⁸⁵ Cumhuriyet dönemi sonrasında yaşanan bu gelişmeler ekseninde Türk toplumunda kadına dair iki farklı bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Kemalizm’in öğretileri doğrultusunda hareket eden kentli, seküler ve modern Türk kadınları, diğerleri ise İslami geleneğin sürdürüldüğü çevrelerin bir ürünü olan muhafazakâr kadınlardır. Günümüzde de ülkemizdeki kadın profilleri bu iki tip kadından oluşmaktadır.

Eğitim imkânlarından yoksun bırakılan kadınların ülkemizde azımsanamayacak düzeydedir. Erkeğin ev geçiminden sorumlu tutulması ve kamusal alanda da aileyi temsil etmek yetkisini elinde bulundurması eğitim alanında da erkek

⁸³ KÜÇÜK, N. T. (1992). *Kadın ve Reklam: Kadınca İle Kadın Aile Dergilerinde Kadın İmgeleri Kullanılan Reklamların Karşılaştırmalı Eleştirel Bir Analizi*. Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-İletişim Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.6.

⁸⁴ MARDİN, Ş. 21.

⁸⁵ ÖZDEMİR, G. s.14.

çocuklar için pozitif ayrımcılığa yol açmıştır. Kadınlar için öngörülen alanın ev içi işlerden ibaret sayılması ve bu işlerin de kadının doğasında var olduğu için uzmanlaşma ve eğitime ihtiyaç duyulmadığı düşüncesi ise kız çocuklarının eğitim alma imkânlarının önüne set çekmiştir.⁸⁶ Eğitime bağlı olarak oluşan uzmanlık niteliğinden yoksun kalan kadınların çalışma hayatında yer alması da güçleşmiştir. Ekonomik güçten yoksun bırakılan kadın yine erkeğin gölgesinde kalmıştır. Kadının çocuk bakımından sorumlu tutulması sebebiyle çalışma hayatında tercih edilmemesi de ev dışı alanlarda kadın varlığının düşük düzeyde kalmasına sebep olmuştur. Bu şartlar “*erkeğin eline bakan*”, ekonomik ve sosyal olarak zayıf olan kadınların; kültürel inançlarda iktidar ve güç sahibi olarak betimlenen erkeklerin fiziksel, ekonomik ve psikolojik şiddetine maruz kalmasına yol açmıştır.⁸⁷

Günümüz Türkiye’inde kadın olmak ya da kadın olarak var olmak konusundan temel olarak söylenmesi gereken 60’lardan itibaren İkinci dalga feminizmin sloganı haline gelen şu cümle olacaktır. “Kişisel olan politiktir.” Burada ifade edilmek istenilen; kadınların kadın olmak dışından başka herhangi bir özellikleri göz önünde bulundurulmadan ayrımcılığa maruz kaldığı ve bununda kapitalist sistemlerin ve ataerkil tahakkümün birlikte hareket etmeleri ile sağlandığıdır. Belirten bu yaklaşımda “ataerkil” kavramı kadının tarihsel süreçler içinde erkeğin güç ve iktidarının korunması amacıyla maruz bırakıldığı baskıları açıklamak amacıyla kullanılmıştır.⁸⁸ Ataerkil toplumsal yapılanma bütün toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de kadın ve erkek arasındaki ilişki ağlarının oluşmasında etkili olmuştur. Modernleşme çalışmaları ile başlayan kapital üretim sistemlerine geçiş, mevcut kültürel yapı ve inanç sisteminin de etkisi ile kadın üzerinde oluşturulmak istenilen eril tahakkümün yönü ve biçimi değişmiş olsa da kadınların toplumsal hayatı ve ev içi alandaki rollerinin belirlenmesi üzerinde etkisi devam etmektedir.

Son 20 yılda gerçekleşen değişimler ekonomiden siyasete eğitimden aileye kadar bütün toplumsal kurumlar üzerinde dönüşümlere ve bütün bu unsurların

⁸⁶ ÖZAYDINLIK, K. (2014, Temmuz-Aralık). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(33), 99-112.

⁸⁷ AYDIN, D., & ÇAM, M. S. (2016, 11). Bilgi Toplumu Dönüşümünde Türkiye’de Kadın Olmak. *Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), s.229-234.

⁸⁸ ATAN, M. (2015, 10). Radikal Feminizm: “Kişisel Olan Politiktir” Söyleminde Aile. *Jemsos*, 1(2), s.6-7.

modernleşme ve küreselleşme bağlamlarında yeniden ele alınıp okunmasına yol açmıştır. Kadınlığın cinsiyet temelli ve ev içi alanda belirlenen statüler ve roller üzerinden belirlendiği Türkiye kültüründe kadına ilişkin yaş, eğitim, dâhil olduğu sınıf, işgal ettiği statü gibi durumlar göz ardı edilmektedir. Hangi eğitim seviyesinden, hangi yaştan ya da hangi sosyal statüden olduğu dikkate alınmaksızın ev içi ile özdeşleştirilen kadınlar ev içi işler konusunda da erkek karşısından daha üst düzeyde sorumlu tutulmuşlardır.⁸⁹

⁸⁹ AKTAŞ, G. (2103, 6). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), s.55-56.

3. SİYASİ KATILIM VE KADINLARIN SİYASETE KATILIMI

3.1. Siyasi Katılım ve Temsil Kavramı

Siyasal haklar bir devletin, ülkenin vatandaşlarına siyasi alanda verdiği haklardır. Bu haklar vatandaşların ülke yönetimine katılmasını sağlayarak vatandaşların politikalarda, alınacak kararlarda, kamu işlerine etkin katılımı sağlanmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında siyasi haklar dördüncü bölümde siyasi haklar ve ödevler başlığı altında düzenlenmiştir. Bu haklar; seçme, seçilme, siyasi faaliyette bulunma, parti kurma, kamu hizmetlerine girme, dilekçe verme, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı şeklinde sıralanabilir.⁹⁰

Siyasi katılım, sonuçlarının başarılı verimli etkin olduğuna bakılmadan kamunun aldığı kararların içinde bulunarak politikaların ortaya çıkışı, uygulanması ve geliştirilmesinde bulunarak yer almaktır. Siyasi katılım birçok şekilde gerçekleşebilir bu katılım hali farklı sisimler altında sınıflandırılmıştır. Vatandaşlar, kayıtsızlar olarak isimlendirilerek resmi siyasete katılmayabilmekte, seyirciler olarak nitelendirilen kesim ise oy vermek haricinde siyasi herhangi bir konuya çok nadir karışmamaktadır. Gladatör olarak adlandırılan sınıf ise siyasi savaşlarda savaşanlardır.⁹¹

Siyasi katılım incelenirken esas alınması gereken bir diğer kavram da vatandaşlık-yurttaşlıktır. Siyasi katılımı sağlayacak kişiler vatandaşlardır bu nedenle vatandaşlık kimliği siyasi katılım için önem arz etmektedir. Vatandaşlık kavramının etimolojik kökeni Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Antik Yunan'da mevcut olan şehir devletlerine "city" denmektedir bu sözcükten "citoyen" sözcüğü doğmuştur, bu sözcük şehir devletine mensup olan anlamını taşımaktadır. Eski Roma'da bir cemaatin üyesi olma sıfatını karşılamak için "civis" ve "civitas" kavramlarından türetilen "citizen" vatandaş kavramı siyasi bir kimlik olma durumuna Fransız Devrimi öncesinde sahip olabilmıştır.⁹² Vatandaşlık; birey ve vatandaş olarak

⁹⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

⁹¹ HEYWOOD, Andrew. s.542.

⁹² BOİNEAU, Jacques, "Fransa'da Devrim Döneminde Yurttaşlar ve Yurttaşlık", Dersimiz: Yurttaşlık, Haz. Turhan Ilgaz, Çev. Yeşim Küey, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 109.

nitelendirildiği devleti, haklar ve sorumluluklar ile birbirine bağlayan hukuki niteliğe sahip bir ilişki türüdür.⁹³

Temsil, siyasi olarak bir bireyin veya grubun daha kalabalık bir grup adına hareket ederek karar almasına imkân veren bir ilişki biçimidir. Demokrasinin en önemli özelliklerinden biri siyasi eşitliktir. Siyasi gücün olabilecek en eşit bir şekilde paylaştırılması amaçlanmıştır. Eşit bir şekilde dağıtım için en önemli unsur kimlere bu hakların dağıtılacağını bulmaktır cevap halk olarak karşımıza çıksa da halk kavramının içine herkes dâhil edilmemiştir bu nedenle de eşit dağıtım tam olarak gerçekleşmemiştir. Kadınlar birçok toplumda yukarıda da tanımlandığı gibi yurttaş olarak görülmeyle temsil kavramının dışında tutulmuştur. Temsili demokrasi ile insanların görüşlerinin savunulması veya çıkarlarının korunması sağlanmaktadır. Seçmenler kendileri için en uygun, görüşlerini politikalarını en çok beğendikleri adayları seçerek görüşlerinin savunulmasını sağlamakta ve seçtikleri kişiler vasıtasıyla da çıkarlarını koruyarak genişletmektedir.⁹⁴ Çok uzun zaman boyunca seçenin de seçilenin de erkekler olması nedeni ile kadınlar hem kendi görüşlerine yer bulamamış hem de çıkarlarını koruyamamıştır. Erkek tahakkümü altında erkeklerin çıkarları genişlemiştir.

3.2. Türkiye'de Kadınların Siyasi Katılımının Tarihi

3.2.1. Eski Türklerde Kadınların Siyasi Konumu

Orta Asya'da kadınların kendisine birçok alanda yer bulduğunu söylemek mümkündür. Orhun kitabelerinde hakanın eşiyle birlikte Türk toplumunun başına indiği anlatılarak kadına verilen önem gösterilmekteyken aynı zamanda kadının yönetimde etkin yer almasının meşruiyeti sağlanmıştır. Hükümdarlar elçileri kabul ederken eşleri de yanında bulunduğu gibi hatunlar hükümdarların savaş gibi sebepler ile hakanın olmaması halinde elçileri tek başına kabul etmiş ve devlet yönetimini sağlamıştır. Kanunların hakan ve hatunun buyruğudur şeklinde çıkarılması kadınların yönetimde, siyasette, hukukta kendisine yer bulduğunun ve bunun toplum nezdinde kabul edildiğinin göstergesidir.⁹⁵

⁹³ HEYWOOD, s.543.

⁹⁴ HEYWOOD, Andrew. 252.

⁹⁵ KONAN, Belkıs. "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60, no.1 s.161. 157-174

Eski Türklerde Türk kadınının durumu çağdaşlarına kıyasla daha iyi bir durumda olmuştur. Hindistan'da kadın ölen eşinin arkasından yakılmakta, eski Araplarda ise kız çocukları bir utanç kaynağı olarak görülerek diri diri gömülmekteyken Eski Türklerde kadınların konumu farklılık göstermiştir. Eski Türklerde hakanların eşleri Katun olarak adlandırılmıştır. Katun, genellikle hakanın yanında yer alır hakanın savaşa gitmesi durumunda da hakanın görevlerini yerine getirmiştir. Katun siyasi faaliyetlerde yer alarak kendisine yönetimde yer bulmuş ve saygı görmüştür.⁹⁶ Türk kadını kendine toplumda yer bularak savaşlara katılmış ticari faaliyetlerde bulunmuş ve aile içerisinde çağdaşlarına göre daha iyi bir konumda olmuştur.

Kadınlar askeri alanda da kendine yer bularak birçok başarı elde etmiştir. Kadınların savaşçı özelliklerinin geliştiği, yapılan arkeolojik çalışmalarda kadın mezarlarında yay, ok, kılıç, hançer, zırh gibi savaşta kullanılan malzemelerin bulunmasından anlaşılmaktadır. Uygurlar'da, Uluğ Hatun oğlu Tuğ-Şad'ın küçük yaşlarda olması nedeniyle Arap istilas döneminde on beş yıl tahtta kalmıştır ve bu dönemde ordunun başı olarak savaşlara katılmıştır. Eski Türklerde savaşçılık toplumda önemli bir yer kaplamaktaydı savaşçı ve genellikle konargöçer yaşayan bu toplumlarda kadınlar da erkeklerden farklılaştırılmayarak savaşa gitmiş at binmiş ok atmıştır.⁹⁷ Günümüzde toplumsal cinsiyet ile birlikte genellikle erkeklere atfedilen bu görevlerde kadınlar da faaliyet göstermiştir.

Amerikalı etnograf Prof. Dr. Jeannine Davis- Kimball Amazonlar hakkında kazı çalışmaları ve bu hususta araştırmalar yapmıştır. Rusya'da, Karadeniz'in kuzeyinde araştırmalar yapan Dr. Kimball iskeletleri, mezarlarda bulunan araç gereçleri, süs eşyalarını incelemiştir ve yaşayan bir amazon bulur muyum merakı ile göçebe yaşayan kabilelere yönelmiştir. Araştırma için yapmış olduğu seyahatlerinde Moğolistan'ın kuzeyinde bir obada konaklar bu obada, kazı çalışmalarında elde edilen malzemeler benzeri eşyalar görse de obada yaşayan herkesin esmer olması nedeni ile emin olamazken at üstündeki Meryemgül'ü görmüştür. Esmer annesine rağmen sarışın olan Meryemgül'den DNA örneği alarak kazı çalışmalarından elde ettiği iskeletler ile test yapmıştır. Bu test sonucunda DNA %99,9 örtüşmüştür.

⁹⁶ KURNAZ, Şefika. *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2015. s.14.

⁹⁷ ACAR, H. s.398.

Obadakiler Türkçeden başka dil bilmeyen atalarının da Türkçe konuştuğunu söyleyen insanlardan oluşmaktadır. Bu çalışma sonucunda Amazonların Türk soylu oldukları kanıtlanmıştır.⁹⁸ Bu araştırma sonucunda kadınların savaş faaliyetlerinde ne kadar donanımlı olduğu ve bu konularda eğitim aldıkları kendini göstermiştir. Kadın işi erkek işi şeklinde bir ayrıma gitmeden kadınların da bu alanlarda eğitimler alarak kendilerini geliştirdikleri ve çok başarılı oldukları gözlemlenmektedir.

3.2.2. Osmanlı'da Kadınların Siyasi Konumu

Türklerin İslam'ı kabul ederek benimsemesi sürecinde kadınların konumu da değişiklik göstermiştir. Her ne kadar Kuran'da kadın siyasete katılamaz gibi bir kural ol da dinin kişilerce farklı farklı yorumlanması ile birlikte kadınlar kamusal alandan dışlanarak evlere hapsedilmiştir. Kadının toplumsal hayattan mahrumiyeti ile birlikte kadınlar hem sosyal açıdan kısıtlanmış hem de siyasi haklarını kullanamaz hale gelmiştir. Kadınların erkekler ile aynı sandala binmeleri, kaymakçı dükkânına, mesire yerlerine gitmeleri yasaklanarak toplumsal hayattan dışlanmaları kanunlar ile de desteklenmiştir.⁹⁹

Osmanlı devletinin kuruluşunda rol alan hükümdar eşleri harem yaşantısının benimsenmesi ile birlikte siyasette geri planda kalmışlardır. Saray kadınlarının yönetime katılımı sınırlı olsa da harem aracılığıyla ve hükümdarları etkileyerek yönetime katılmaya çalışmışlardır. Kanuni Sultan Süleyman döneminden itibaren Hürrem Sultan ile kadınların siyasi alana katılımı ve nüfuzları artarak devlet işlerine müdahil olacak alanı bulsalar da birinci elden olamamıştır. Hürrem sultan ve sonrasında Nurbanu, Kösem Sultan gibi sultanlar da yönetime katılarak kilit konumlara kendileri için önemli kişileri yerleştirerek yönetimde söz sahibi olsalar da etkilerini hükümdarlar üzerindeki nüfuzlarını kullanarak yapabilmişlerdir. Kendileri bir yönetim alanına yahut iktidara sahip olamamışlardır.¹⁰⁰

Osmanlı'da 19. yy'de siyasi sosyal ekonomik siyasi alanda birçok gelişme yaşanmıştır kadın hakları da kendisine yer bulmuş bu değişim ve dönüşümden etkilenmiştir. Osmanlı devletinde modernleşme ikinci meşrutiyetle gündeme gelmiştir. Osmanlı siyasi yapısı farklılaşarak özgürleşme sürecine girmiştir.

⁹⁸ GÜLTEPE, Necati. "Türk Kadın Tarihine Giriş." İstanbul: Ötüken Neşriyat (2008). s.15-20

⁹⁹ KONAN, Belkıs. s.162.

¹⁰⁰ KAPLAN, Leyla. "Cemiyetlerde ve siyasi teşkilatlarda Türk kadını (1908-1960)." AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, (1998). s.5.

Modernleşme, sadece siyasi alanda değil toplumun yeniden inşası gibi birçok alanda kendini göstererek kadınlar için de önemli bir süreç haline gelmiştir. Toplumsal alandan dışlanarak sadece anne eş olarak sınırlanan kadın kendine toplumda yer bulmak için taleplerde bulunmaya ve bu talepler basında yer bulmaya başlamıştır. Basın, geçmişten günümüze kitlelere ulaşmak ve haklı olan bir mücadeleyi anlatmak için önemli bir ideolojik aygıt olmuştur. Kadınlar dergiler çıkartarak konferanslar düzenleyerek toplumu hemcinslerini bilinçlendirmeye çalışmışlardır.¹⁰¹ Kadınlar bu dönemde birçok dergi çıkarmıştır.

Osmanlı'da kadın hakları için Tanzimat Dönemi önem arz etmektedir. Bu dönemde birçok gazete ve dergi çıkarılarak kadının konumu eleştirilerek kadının siyasal ve toplumsal alanda kendine yer bulmasının ilk adımları atılmaya başlanmıştır. İbret gazetesi bu dönemde liberal düşünceleri yayan bir gazete olarak kendini öne çıkarmıştır. Namık kemal Aile başlığı altındaki makalelerini bu gazetede yazarak kadının gördüğü ikinci sınıf muameleyi hicvetmiştir.¹⁰² Tanzimat'la birlikte edebi alanda gelişmeler hızla artmış birçok dergi makale çıkartılmıştır. Bu dergi ve makalelerde kadının konumu eleştirilse de ilk adımlar olduğu için büyük yankılar uyandıramamıştır fakat sonrasındaki gelişmeler için önemli bir başlangıç olmuştur.

Osmanlı Devleti babadan oğula monarşi ile yönetilmiştir. Hükümdar öldükten sonra yerine erkek çocuklardan biri geçmiştir, kız evladın taht üzerinde herhangi bir hak iddia edememiştir taht mücadeleleri erkek kardeşler arasında olmuştur. Kadınlar monarşi yönetim biçiminde dışarda tutulduğu gibi Osmanlı'da 1876'da Meşrutiyetin ilanı ile de yönetimde kendilerine yer bulamamışlardır. Kanuni Esasi, Heyeti Mebusan'ın seçimini içeren 65. maddede Heyeti Mebusan'ın aza sayısının her elli bin erkek için bir aza olacak şekilde seçilmesini öngörmüştür.¹⁰³ Bu maddeden de anlaşılacağı üzere kadınlar seçemiyor, seçilemiyor aynı zamanda da kadınlar temsil edilmiyor çünkü temsil edilecek kişiler yalnızca erkeklerden oluşmaktadır.

I. ve II. Meşrutiyetle artan özgürlükçü düşüncelerden kadın hareketi de etkilenmiştir. Osmanlı'da ev hayatı ile ilişkilendirilen kadınlar yardım dernekleri kurarak bir araya gelmeye başlamışlardır. Daha sonraki hak mücadeleleri için önemli

¹⁰¹ ÇAKIR, Serpil. *Osmanlıda Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s.59.

¹⁰² CAPORAL, Bernard. "Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I (1919-1970),(Çev. Ercan Eyüboğlu)." *İstanbul: Yeni Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık* (1999). sf.65.

¹⁰³ <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> Erişim Tarihi:20.04.2025.

bir deneyim kazandırmıştır. Kadınlar birçok alanda yardım dernekleri kurmuştur. Dernekler; kadınları eğiterek meslek kazandırmayı, yardıma ihtiyacı olan kişi ve gruplara yardım etmeyi, kültürel açıdan kadınları eğitmeyi, ülke sorunlarına çözüm bulmayı, ülke savunmasına destek olmayı hedeflemiştir. Kuruldukları amaçlar incelendiğinde dernekler vasıtasıyla kadınların bir araya gelerek kendilerini geliştirdiği ve toplumsal hayatta kendilerine yer bulmaya çalıştıkları görülmektedir. Yardım dernekleri ile birlikte siyasi partilerin kadın dernekleri de oluşmuştur İttihat ve Terakki cemiyeti kendi ideolojisi doğrultusunda kadın dernekleri açmıştır. Kadınlar için açılan bu dernekler erkekler tarafından açılmış olsa da kadının siyasetteki varlığının kabulü açısından önemlidir. Feminist bakış açısına sahip bir kadın derneği de açılmıştır, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği) Kadınlar Dünyası isimli bir yayın organı ile kadın haklarını savunmuş ve bu savunmayı dergi aracılığıyla herkese duyurmuştur. Kadınlar siyasal amaçlı dernekler de açmıştır. Zamanında nüfus sayımına alınmayan kadınlar Meclisi Mebusan'ın açılışında yer almak istediklerini eğer izin verilmezse İngiliz Parlamentosu önünde hemcinslerinin yaptığı gibi olay çıkaracaklarını bildirmişlerdir.¹⁰⁴ Nüfus sayımına bile alınmayan, toplumsal alandan kanunlar ile dışlanan kadınlar siyasette toplumda yer bulma ve haklarını aramaya başlamışlardır.

3.2.3. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Kadınların Siyasi Konumu

I. Dünya savaşı yenilgisi ve özellikle İzmir'in işgali üzerine kadınlar birçok miting düzenleyerek milli mücadeleye destek toplamak ve meşruluğunu ispat etmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Kastamonu'da 10.12.1919'da üç binden fazla kadın ülkede yaşanan vahşetleri kınamak için toplanmıştır konuşmacılarının, dinleyicilerinin ve düzenleyenlerin yalnızca kadınlardan oluşması nedeniyle önemli bir mitingdir, kadınların teşkilatlanmadaki becerisini ortaya koymaktadır. Kadınlar işgallere son verilmesini aksi halde istiklal yolunda ölmekten korkmadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda kadınlar miting sonrasında ABD ve Fransa cumhurbaşkanlarının eşlerine İngiltere Kraliçesine telgraflar çekerek eleştiri ve

¹⁰⁴ ÇAKIR, Serpil., s.126

taleplerini bildirmiştir. Siyasi alanda kendisine yer verilmeyen kadınlar Uluslararası alanda birer diplomat gibi çalışarak becerilerini gözler önüne sermiştir.¹⁰⁵

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkması ile birlikte Milli bilinci artıracak birçok miting düzenlenmiştir, kadınlar bu mitinglerde önemli yer almıştır. Halide Edip, Asrı Kadınlar Cemiyeti adına Sabahat Hanım, üniversite öğrencisi Münevver Saime Hanım gibi birçok kadın savaşçılara cesaret vermek için toplanarak desteklerini ve işgalcilerin yaptıkları kötü davranışları açıklayarak milli mücadelenin hem meşruluğu sağlanmaya çalışılmış hem de milli bilinç oluşturularak destek verilmiştir. Milli Mücadele boyunca Anadolu'nun birçok ilinde Anadolu Kadın Müdafaa-i Vatan Cemiyetinin şubeleri açılmıştır. Dernek vasıtası ile kamuoyu oluşturulmaya, ordu için dikiş, giyim gibi ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. Kurtuluş Savaşında kadınlar ordunun yardımcı hizmetlerinde, cephede, mühimmat taşımada ve benzeri birçok alanda faaliyet göstermiştir.¹⁰⁶ Mustafa Kemal Atatürk kadınların verdiği mücadeleyi ve başarıyı Dünyada hiçbir milletin kadını ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, milletimi kurtuluş ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gösterdim diyemez diyerek kahraman Türk kadınlarının başarılarını vurgulamıştır.¹⁰⁷

I. Dünya Savaşı ile birlikte kadınlar erkeklerin savaşa gitmeleri ile kendilerine iş hayatında yer bularak bir nevi hapsedildikleri evlerden çıkmışlardır. Telefon şirketinde çalışmak isteyen Bedra Osman Hanımın talebi sıcak karşılanmasa da mücadele vererek çalışma hakkını kazanmıştır ve kendisini çalışmak isteyen diğer kadınlar izlemiştir. Kurtuluş Savaşının kazanılmasından sonra kadınların insan ve vatandaş olarak sayılması hususu iki kez gündeme gelerek tartışma konusu olmuştur. 1923'te Tunalı Hilmi Bey seçim kanunu görüşülürken Osmanlı'da her 50000 erkek için bir aza seçilmesi maddesinin her 50000 kadın ve erkek olarak değiştirilerek kadınların da temsil olunması gerektiğini savunmuştur fakat teklif mecliste büyük tepki toplayarak eleştiri almıştır. 1924 Anayasası ile kadına birçok alanda eşitlik tanınarak her alanda çalışma hakkı verilse de kadınlar seçme ve seçilme hakkını

¹⁰⁵ ESKİ, M. (1996). İlk Kadın Mitingi. Kastamonu'da İlk Kadın Mitingi'nin 75. Yıldönümü Uluslar Arası Sempozyumu 10-11 Aralık 1994-, *Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, 33-46

¹⁰⁶ CAPORAL, Bernard. "Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını II (1919-1970),(Çev. Ercan Eyüboğlu)." *İstanbul: Yeni Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık* (1999). sf.15-28.

¹⁰⁷ https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/919/Atat%C3%BCrk_D%C3%B6neminde_Kad%C4%B1n_Haklar%C4%B1 (Erişim tarihi 10.03.2025)

1924 Anayasasının ilk halinde kazanamamışlardır. Anayasada 18 yaşını bitiren her Türk seçimlere katılabilir ibaresi tartışma konusu olarak her erkek Türk olarak değiştirilerek hak yine yalnızca erkeklere verilmiştir.¹⁰⁸ Kadınların siyasete katılmasındaki en büyük engelin erkek hegemonyası olduğu yine gözler önüne serilmiştir. Tunalı Hilmi beyin teklifine millete saygı gösterin diyerek eleştiren meclis üyeleri milli mücadelede etkin olarak var olan kadınların temsil olunması fikrini saygısızlık olarak nitelendirmiştir.

Kadının evlerde olması normal görülen bu konjonktür sebebiyle, kadın haklarının uygulanması gecikmiştir. Cumhuriyetin yeni kurulmuş ve beraberinde birçok problemi olması nedeniyle bu husus ikincil bir konumda kalmıştır. 1925-1929 arası dönemin Takrir-i Sükun dönemi olması ve bu dönemde seçim olmaması nedeniyle üzerine düşülmemiştir. İlk kez 20 Mart 1930 tarihinde kadına seçme ve seçilme hakkı verilmiştir, bu tarihte verilen seçme ve seçilme hakkı yalnızca belediye seçimleri için olmuştur. Kadınların tam anlamıyla seçme ve seçilme hakkını kazanmaları 1934 yılında olmuştur bu tarih itibari ile kadınlar yönetimde kanun önünde erkekler ile eşit hale gelmiştir.¹⁰⁹

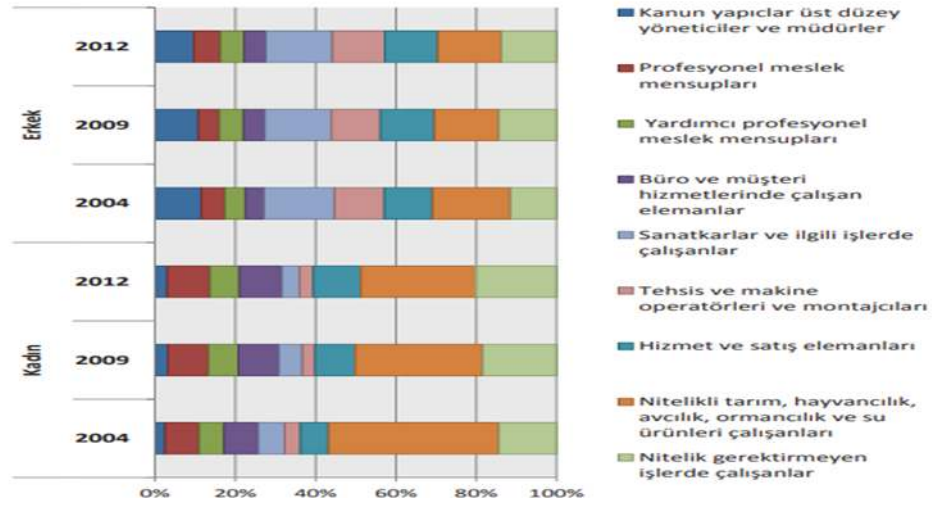
Kadınların siyasal haklarını kazanmasının üzerinden 91 yıl geçmiş ve kadınlar çalışma hayatında ve birçok alanda kendine yer bulmuş olsa da kadın ve erkek eşitliğin tam anlamıyla sağlanabildiği söylenememektedir.

Tablo 3.1. İstihdamın meslek ve cinsiyetlere göre dağılımı¹¹⁰

¹⁰⁸ BOZKURT, Gülnihal. s.158.

¹⁰⁹ KURNAZ, Şefika. s.257.

¹¹⁰<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadin-istigucu-profil-ve-istatistiklerinin-analizi-nihai-rapor.pdf>

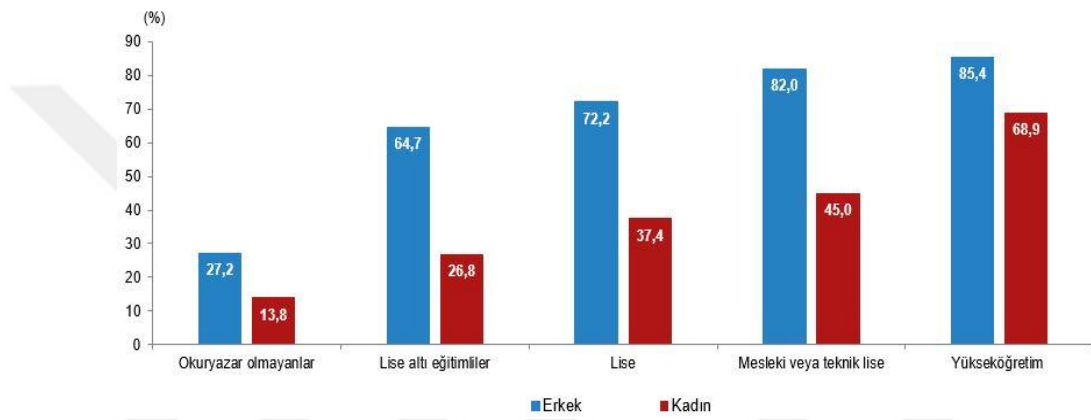
2014 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün kadın işgücü profilini incelemek için yapmış olduğu araştırmada kullandığı 1.1 numaralı tabloya göre; kadının en az yer aldığı alan kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve memurlar iken en çok yer aldığı alan tarım, hayvancılık gibi alanlar olmuştur. Kadının emek yoğun bu alanlarda daha fazla yer almasında toplumsal cinsiyet rolleri etken olmuştur. Üst düzey yöneticiler erkeklerden oluşmaktayken kadınların emek yoğun çalıştığı gözlemlenmektedir.

2022 Toplumsal Cinsiyet İstatistiklerine göre toplam nüfusun %49.9'unu kadınlar oluşturmaktayken %50.1'i erkeklerden oluşmaktadır. Yapılan incelemelerde hane halkı ve aile bakımında, kişi başı ortalama süresi kadınlarda; 4 saat 35 dakika iken erkeklerde bu süre yalnızca 55 dakika olmuştur. Toplam nüfusta iş gücü durumu incelendiğinde %53.1 oranında işgücüne katılım gözlemlenmiştir. Kadınların istihdam oranı %30.4 iken erkeklerin istihdam oranı %65 olmuştur. Yönetici pozisyonlarındaki bireylerin cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde 2022 yılında bu pozisyonların %18,5'i kadınlara aitken %81,5'i erkeklere ait olmuştur. Cinsiyete göre savcı hâkim oranı incelendiğinde 2021 yılında %16,3 kadın cumhuriyet savcısı bulunmaktayken %83,7 oranında erkek cumhuriyet savcısı bulunmaktadır. 2021 yılında hâkimlerin %45,7 oranını kadınlar oluşturmaktayken %54,3'ünü erkekler oluşturmaktadır.¹¹¹

¹¹¹ https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2023-05/tuik_istatistik_2022_tr.pdf.

Aşağıda TÜİK'in 2023 Hane halkı iş gücü araştırması sonucunda hazırlanan tablodan da anlaşılacağı üzere kadınların istihdam oranı erkeklerin yarısından daha az bir orana sahiptir. Yükseköğretimde görevli kadın profesör oranı 2010-2011 öğretim yılında %27,6 iken 2023-2024 öğretim yılında %34,6'ya yükselmiştir. Üst ve orta düzey yönetici pozisyonundaki kadın oranı incelendiğinde 2012 yılında %14,4 olan kadın oranı 2023 yılında %20,6'ya yükselmiştir.¹¹²

Tablo 2.2: Cinsiyet ve eğitim durumuna göre işgücüne katılma oranı, 2023¹¹³

Sonuç olarak, kadınlar geçmişte kanunlar aracılığı ile engellenmekteyken; çalışmalarında, siyasete katılmalarında kanunlar engel koyucu iken günümüzde kadına yüklenen toplumsal cinsiyet kalıpları, çalışan kadının kötü anne olduğu yönünde yapılan eleştiriler ve aynı zamanda iş dünyasında kadınlara uygulanan cam tavan politikaları engel olmaktadır. Kadınlar mücadeleler sonucu elde ettikleri hakları kullanırken halen birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır.

3.2.4. Kadınlara Siyasal Hakların Tanınması

Kadınların ötekileştirilerek ikincil bir cinsiyet olarak görülmesi sadece tek bir topluma özgü bir problem değildir. Kadınlar ırkları, dinleri, milliyetleri ne olursa olsun siyasal haklarına erkeklere kıyasla daha geç ve hatta büyük mücadeleler sonucunda ulaşmıştır.

¹¹² <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076>. (Erişim Tarihi 15.03.2025)

¹¹³ <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076>. (Erişim Tarihi 15.03.2025)

MÖ 4. yüzyılda Antik Yunanda görülen oy kullanmak için erkek olma şartı Dünyada kadınların seçilme hakkını kazandığı ilk ülke olan Yeni Zelanda'da 1893'e kadar sürmüştür. Kadınların seçme hakkını alması yolunda Yeni Zelanda'ya yerleşmiş İngiliz Kate Sheppard'ın kadınlarla yapmış olduğu gizli toplantılar kadın hareketinin ateşini tutuşturan ilk kıvılcım olmuştur. Bu gizli toplantıların zamanla halka açık bir şekilde dile getirilmesi ve yazıya dökülmesi ile direnişler ülkede boy göstermiş ve 1893'te kısmen de olsa sonuç vermiştir. Ancak bu siyasal hak kazanımı ile tam bir eşitlik sağlanamamıştır çünkü bu hak sadece seçme hakkı ile sınırlı tutulmuş kadınların seçilme hakkı verilmemiştir.¹¹⁴

Kadınların kitleler halinde hak arayışı Fransız Devrimine kadar götürülebilmektedir. Kadınlar devrime destek vererek eşitlik özgürlük istese de eşitlik ancak erkekler arası bir boyutta kalmış erkek ve kadın arasındaki eşitsizlik devam etmiştir. Kadınların haklarını aramak için yaptıkları eylemleri durdurmak için kadınların gösteri ve eylem yapmaları yasaklanarak eskisinden de kötü bir duruma getirilmişlerdir. 1791'de kadınların da oy kullanması gerektiğini savunan, ve Kadın Hakları Beyannamesini yazarak Kral 16. Louis'e ileten Olympe de Gouge tüm engellemelere rağmen kadınların oy hakkını savunarak ölüm cezası ile cezalandırılabilen, giyotine çıkan eylemleri neticesinde cezalandırılan kadınların haklarını da kullanabilmesini kürsüye çıkmasını savunmuştur. Hak arayışı nedeniyle Gouge giyotinle cezalandırılmıştır.¹¹⁵ Kadınlar oy haklarını elde etme yolunda canlarından olmuşlardır.

Oy kullanmak için erkek olma şartı Birleşik Krallıkta 1918'e kadar sürmüş, kadınlar ancak bu tarihte oy kullanma hakkına sahip olmuşlardır fakat bu hak da yine erkekler ile eşit bir oy hakkı olmamıştır tam bir eşitlik için kadınların bir 10 yıl daha beklemesi gerekmiştir. İngiltere'de oy hakkı mücadelesinde Emily Davison önemli bir isimdir. 1913 tarihinde Kral ve Kraliçenin de bulunduğu bir at yarışında yarış pistine fırlayarak "Sufrage" diyerek bağırarak ve son sürat gelen atın altında kalmıştır. Bu kelime İngilizcede seçme hakkı anlamına gelmektedir. Oy hakkı için mücadele veren Davison bu uğurda ölmüştür.¹¹⁶ Emily Davison seçme hakkından esinlenerek

¹¹⁴<https://gaiadergi.com/kadinlarin-yeni-zelanda-ile-baslayan-secme-ve-secilme-hakki-mucadelesi/> (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

¹¹⁵ GÖKÇİMEN, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. Yasama Dergisi(10), 5-59.

¹¹⁶ <https://www.britannica.com/biography/Emily-Davison>. (14.11.2024)

kedilerini Suffragettes olarak adlandıran kadın hareketlerinin bir üyesidir, Davison'un cenazesi gövde gösterisine dönüşmüş ve daha sonrasında süfrajeter eylemlerinin boyutunu artırarak bu uğurda yasaları çiğnemiştir. Nihayet 6 Şubat 1918 tarihinde 30 yaşın üzerinde olan ve belirli miktarda mal varlığına sahip kadınlara seçimlere katılma hakkı tanınmıştır.

Son olarak çok gecikmiş bir kazanım olmak ile birlikte 2015'te Suudi Arabistan'da kadınlar ilk kez oy kullanmıştır.

Kadınlar, oy kullanma haklarını Birleşik Krallık örneğinde de olduğu gibi verdikleri mücadeleler sonucunda almışlardır. Kadınların oy hakkı mücadelesine karşın parlamento üyeleri kadınların fazla duygusal, içgüdülerinin fazla kuvvetli olduğu ve kadın mantığının yıkıcı olacağı görüşü ile kadınların oy hakkına itiraz etmişlerdir.¹¹⁷ Bu örnek erkek hegemonyasının kadınlar üzerinde devlet eli ile nasıl uygulandığı konusunda önemli bir örnek olmakla birlikte kadınların siyasal haklarını kazanmak için birçok kulvarda mücadele ettiğini gözler önüne sermektedir.

Türkiye'de kadınların oy hakkı mücadelesi incelenirken yalnızca Türkiye Cumhuriyetini incelemek eksik kalacaktır. Bu döneme kadar kadınlar; Osmanlı'da seçme, seçilme ve toplumsal alanda var olabilmek için birçok mücadele vermiştir. II. Meşrutiyet birçok fikri içinde barındırdığı gibi feminizmin de kendisine toplumda ilk kez yer bularak hareket alanı oluşturduğu bir dönem olmuştur. Kadınlar; yardımlaşma, kadınları eğitme, iş öğretme benzeri hedefleri olan birçok alanda faaliyet yürüten dernekler kurarak kendilerine örgütlenme alanları yaratmıştır.¹¹⁸ II. Meşrutiyet ile özgürlükçü bir ortam oluşmuştur, oluşan bu özgürlükçü ortam ile birçok kadın cemiyeti kurularak toplum, kadın hakları, kadınları sınırlandıran tek tip kıyafetler konusunda bilinçlendirilmiştir. Kadınlar bu dönemde, faaliyetlerinde erkekler ile eşit haklara sahip olduklarını dile getirerek toplumsal bilinç oluşturmuşlardır.¹¹⁹

Türkiye'de kadınlar, Kurtuluş Savaşındaki önemli başarılarına rağmen yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin ilk anayasası olan 1924 Anayasasının ilk halinde seçme ve seçilme haklarına sahip olamamışlardır. 1924 Anayasası hazırlandığı sırada

¹¹⁷ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43942866>. (16.11.2024)

¹¹⁸ DEMİR, Nilüfer Özcan. "II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı feminizmi." *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 16.2 (1999), 107-115

¹¹⁹ PÜRMÜSLÜ, N. (2020). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Türk Kadınının Toplumsal Hayattaki Yeri ve Kadın Hareketleri. *Akademik MATBUAT*, 4(1), 57-74.

her Türkün oy kullanabilecek olması ibaresi nedeniyle bu cümlelerin kadınları da kapsadığı belirtilerek bu madde reddedilerek kadınlar seçme ve seçilme haklarına sahip olamamışlardır. Atatürk kadınların seçme ve seçilme haklarına sahip olması gerektiğini savunmakta ve bu fikirlerini Medeni Bilgiler kitabında dile getirmiştir. Kadınlar seçme ve seçilme haklarını hemen elde edemeseler de kanunlar ile birçok hakları genişletilmiştir. Tevhidi Tedrisat kanunu ile kız ve erkek çocuklarının aynı eğitimi alması sağlanarak toplumun yarısını oluşturan kadınları, cahil bırakmaya son verilmiştir. Aynı zamanda medeni kanun ile de kadınlara velayet, evlilikte yaş şartı, tek eşlilik maddeleri getirilerek kadın ve erkek eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır fakat aile reisi babadır benzeri maddeler nedeniyle tam anlamıyla kadın ve erkek eşitliğinin sağlandığı söylenemez.¹²⁰

1924 Anayasası hazırlık sürecinde, kadınların oy hakkı konusunda birçok tartışma yaşanmıştır. Anayasada yer alan "Her Türk" ibaresi ile kadın ve erkeklerin kastedilmesi ile kadınların seçmesi ve seçilmesine karşı olan kesim itiraz etmiştir. Beyazıt Milletvekili Şefik Bey, anayasada bu tabirin yer alması ile kadınların da oy hakkına sahip olacağını belirtmiştir. Dersim Milletvekili, amacın bu olduğunu kadınların da oy vereceğini belirtmişken Karesi Milletvekili, Türk ibaresi içerisinde kadınların olmadığını savunmuştur. Kütahya milletvekili Recep Bey, Türkiye bir halk devletidir halkın yarısı olan kadınların dahil edilmemesini eleştirmiştir. Yaşanan bütün tartışmaların son bulması için Gelibolu milletvekili Celal Nuri Bey, her Türk yerine her Türk Erkek ibaresi yazılması teklifinde bulunmuştur. Kadınlar oy hakkını 1924 Anayasasının ilk hali ile alamasa da bu dönemde kadınların oy hakkına sahip olamayışı ve kadınların gördüğü ikinci sınıf muamele fazlaca eleştirilmiştir. Kadınların seçme ve seçilme hakkını kazanımı için diğer inkılaplarda olduğu gibi en doğru zaman beklenmek istenmiştir.¹²¹

Türkiye'de kadınlar 30 Mayıs 1923'te siyasal haklarını kazanmak için mücadele edeceklerini bildirmiş ve bunun üzerine 15 Haziran 1923'te Nezihe Muhittin'in başkanlığı üzere Kadınlar Halk Fırkası kurulmuştur. Fırka ile kadınlar bilgilendirilerek aydın hale getirmek amaçlanmakta, aynı zamanda siyasal hak talebi ön koşul olarak görülmektedir. Kadınların kurduğu bu fırka, kadınların seçme ve

¹²⁰ DOĞRU, Derya. "Türkiye'de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanması ve Siyasal Temsilde Karşılaşılan Sorunlar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 72- 1 (2023): 247-293.

¹²¹ ÖZER, Seviay. "Kadına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin Türk kamuoyundaki yankıları." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 29.85 (2013): 131-168.

seçilme hakkı olmaması nedeniyle reddedilmiştir. Kadınlar reddin arkasındaki nedenin yalnızca bu olmadığını tüzüğün fazla geldiğini de düşünerek tüzükte değişiklikler yaparak Türk Kadın Birliği adı altında dernek olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kadınlar siyasal hak taleplerini ara seçimlerde de dile getirerek 1925'te boşalan bir milletvekili için kadın aday önererek siyasal hak taleplerinde ısrarcı olmuşlardır. Yaptıkları kongreler ile kadınların milli mücadelede, iktisadi alanda ve birçok alanda etkin rol almaktayken siyasi arenada kendilerine yer bulamayışlarını eleştirerek hak taleplerinde ısrarcı olmuşlardır.¹²² Türk Kadını 1930'da Belediye, 1933'te muhtarlık ve 1934 yılında da seçme ve seçilme haklarını tüm muhalif görüşlere karşı verdikleri mücadeleler neticesinde kazanmışlardır.¹²³

Kadınlar siyasal haklarını kazanmak için gelenek, kültür, din, kendi yerlerini garanti altına almak ve kadınlar ile paylaşmak istemeyen erkekler ile mücadele ederek kazanmışlardır.

3.3. Kadınların Siyasete Katılımındaki Engeller

3.3.1 Toplumsal, Kültürel ve Ekonomik Engeller

Kadınların siyasal alanda aktif bir biçimde yer almasının önünde duran en büyük engellerden biri, toplumsal cinsiyete dayalı kalıplaşmış rollerin sürekliliğidir. Türkiye'de kadınlara yüklenen roller büyük ölçüde ev içi sorumluluklara dayalıdır; bu da onların kamusal alanda, özellikle siyaset gibi erkek egemen alanlarda, yeterince temsil edilmesini engellemektedir. Kadınların "evin kadını", "eş" ya da "annelik" kimliğiyle tanımlanması, kamuya açık görevlerde yer almalarının önüne görünmeyen fakat etkili duvarlar örmektedir.¹²⁴

Toplumsal siyaset algısı genellikle güç, otorite ve rasyonalite gibi özelliklerle tanımlanır ve bu nitelikler tarihsel olarak erkekliğe atfedilir. Bu algı, kadınların siyasal alanda varlık göstermesini uygun görmeyen bir kültürel zemin yaratmakta, kadınları siyasetin doğasına aykırı olarak sunmaktadır.¹²⁵ Ancak bu sadece bir

¹²² YÜCEER, S. (2008). Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama : Türk Kadınına Siyasal Haklarının Tanınması. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(14), 131-151.

¹²³ ARSLANEL, M. N. (2021). Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Kadınların Siyasal Hayata Katılımı. *Enderun*, 5(2), 196-208.

¹²⁴ SANCAR, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları, s. 87.

¹²⁵ ARAT, Y. (1997). "Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı." *Toplum ve Bilim*, 74, s. 60-61.

önyargı değil, aynı zamanda kadınların siyasi katılımını sistematik olarak engelleyen sosyokültürel bir mekanizmadır.

Kültürel normlar ise kadının bireysel ve kamusal karar alma süreçlerine katılımını sınırlayan bir diğer etkidir. Ataerkil yapının baskın olduğu sosyal çevrelerde, kadınların eğitime ve meslek edinmeye erişimi ya kısıtlanmakta ya da ikinci plana atılmaktadır. Bu durum, siyasi bilgi ve deneyim edinme açısından kadınları daha baştan dezavantajlı hale getirmektedir.¹²⁶ Kadının kamusal alandaki yerinin zayıf olması, siyasi temsilini de doğrudan olumsuz etkilemektedir.

Ekonomik eşitsizlikler de kadınların siyasete katılımında belirleyici bir rol oynamaktadır. Siyasi süreçlerde görünür olabilmek için kaynaklara, özellikle finansal desteğe ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması, gelirlerinin erkeklere göre daha az olması ve ekonomik bağımsızlıklarının sınırlı olması, siyasi faaliyetlere katılmalarını zorlaştırmaktadır.¹²⁷ Bununla birlikte, bakım emeğinin büyük ölçüde kadınlara yüklenmiş olması, onların siyasi alana ayırabilecekleri zamanı ve enerjiyi ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır.¹²⁸

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet normları, kültürel kabuller ve ekonomik engeller iç içe geçerek kadınların siyasete katılımını hem bireysel düzeyde hem de kurumsal mekanizmalar nezdinde sınırlamaktadır. Kadınların karar alma süreçlerine daha aktif şekilde katılabilmesi için yalnızca yasal düzenlemeler değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü amaçlayan çok yönlü politikalar da gereklidir.

3.3.2. Kadınların Siyasal Partilere Katılımındaki Engeller

Kadınların siyaset sahnesinde aktif rol üstlenmelerinin en etkili yollarından biri, siyasi partiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ancak bu kurumsal yapılar, kadınlar için birer fırsat alanı olmaktan ziyade, çoğu zaman dışlayıcı bir işleyişe sahiptir. Siyasal partilerin içinde hâkim olan erkek merkezli örgütlenme biçimleri, kadınların

¹²⁶ KANDİYOTİ, D. (1991). “Endişeli Modernler: Kadınlar, İslam ve Devlet.” *Yeni Gündem*, 4(3), s. 13.

¹²⁷ ÇAHA, Ö. (2013). *Kadın ve Siyaset: Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. Ankara: Orion Kitabevi, s. 112–113.

¹²⁸ KAVAS, S. (2020). “Bakım Emeği ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği.” *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 22(1), s. 31–32.

karar verici pozisyonlara ulaşmalarını zorlaştırmakta; hatta çoğu durumda kadınları sembolik rollere mahkûm etmektedir.¹²⁹

Partilerdeki işleyiş çoğunlukla merkeziyetçidir ve bu durum kadınların süreçlere aktif şekilde katılmasını engellemektedir. Aday belirleme, yönetici atamaları gibi kritik mekanizmalar, şeffaflıktan uzak ve informal ilişkiler üzerinden yürütülmekte; bu da kadınların liyakatle yükselebilmesini oldukça güç hale getirmektedir.¹³⁰ Özellikle parti liderlik yapılarının büyük ölçüde erkeklerden oluşması, kadın temsiliinin sistematik biçimde sınırlandırılmasına yol açmaktadır.

Partilerin Merkez Yürütme Kurulları parti politikaları için önem arz eden kurumlardır. Merkez Yürütme Kurulları Siyasi Partiler Kanununun 16. maddesinde açıklanmıştır. Partilerin önceliklerinin, tüzüğünün, politikalarının ve bu politikaların nasıl uygulanacağına belirleyici olmaktadır.¹³¹ MYK'lerdeki kadın sayısı partilerdeki kadın rolü için önemlidir. CHP'nin 22 MYK üyesinden 8'i kadın 14'ü erkektir.¹³² AKP'nin merkez yürütme kurulunda 30 üyenin 6'sı kadın geri kalanı erkektir.¹³³

Kadın kolları gibi yapılar ise, görünürde kadınların parti içindeki varlığını güçlendirmek için kurulmuş olsa da, çoğu zaman gerçek karar alma süreçlerinden yalıtılmış bir pozisyonda işlev görmektedir. Bu yapılar, kadınların yalnızca belirli sosyal faaliyetlerle ilgilenmesi beklenen alanlara yönlendirilmesine neden olmakta; böylece kadınların asıl politik karar süreçlerinde aktif aktör olmaları engellenmektedir.¹³⁴

Bunun yanında kadınların siyasal partilere katılımında yaşadıkları “çifte yük” sorunu da dikkat çekicidir. Kadınlardan hem ailevi sorumluluklarını eksiksiz biçimde sürdürmeleri hem de parti içinde yoğun tempolu çalışmalara katılmaları

¹²⁹ ARAT, Y. s. 62.

¹³⁰ AYATA, A. G. & Tütüncü, F. (2008). “Kadınlar ve Yerel Siyaset: Adaylık Süreçlerinde Cinsiyet Rollerini.” *KADER Araştırma Raporu*, s. 17.

¹³¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2820&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹³² <https://chp.org.tr/parti-yonetimi/myk-uyeleri> (26.04.2025).

¹³³ <https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/merkez-yurutme-kurulu/> (26.04.2025).

¹³⁴ ECEVİT, Y. (2010). *Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı: 75 Yılın Ardından*. Ankara: KSGM Yayınları, s. 48.

beklenmektedir. Bu durum, özellikle çocuk sahibi ve çalışan kadınlar için zaman ve enerji açısından ciddi bir kısıtlayıcı unsura dönüşmektedir¹³⁵.

Ayrıca, kadınların parti listelerinde seçilme ihtimali olan sıralara konulmaması da siyasal temsilde önemli bir engel oluşturmaktadır. Yasal kotalar kimi zaman uygulanıyor gibi görünse de, bu kotaların seçilebilirlik açısından etkisiz olduğu sıkça görülmektedir. Böylece kadınlar sadece "görev yapılmış" görüntüsü verilmek adına listelere dahil edilmekte, ancak gerçek siyasal temsil olanağından uzak tutulmaktadır.¹³⁶

Kadınlar seçme ve seçilme haklarını kazanmış olsalar da partilerde kendileri için eşit alan bulamamaktadırlar. TBMM'nin sitesindeki verilere göre 593 milletvekilinden 118 tanesi kadındır. Kurucusu ve eski genel başkanı da bir kadın olan İyi Parti'nin 29 milletvekilinden sadece 3'ü kadındır. MHP'de 47 milletvekilinden 4'ü, CHP'nin ise 134 milletvekilinden 26'sı kadındır. HDP'nin 57 milletvekilinden 27'si kadındır. AKP'nin 272 milletvekilinden 51 tanesi kadın vekildir.¹³⁷ Kadınlar siyasi partilerde sayıca daha az bir konuma sahiptir.

Sonuç olarak, siyasal partiler kadınlar için demokratik katılımı mümkün kılacak yapılar olmaktan uzaktır. Bu nedenle, kadınların parti içi temsiliyetini artırmaya yönelik reformlar yapılması ve karar alma süreçlerine etkin katılımı sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

3.3.3. Kadınların Siyasette Aday Olmasında Yaşanan Sorunlar

Kadınların siyasal temsilde etkin olabilmeleri açısından en belirleyici aşamalardan biri, seçilmek üzere aday olabilmeleridir. Ancak adaylık süreci, kadınlar için sadece siyasal yeterlilik ve halk desteğiyle sınırlı olmayan; aynı zamanda parti içi ilişkiler, toplumsal yargılar ve maddi olanaklarla şekillenen çok boyutlu bir mücadele alanıdır. Bu nedenle, kadınların adaylık süreçlerinde karşılaştığı engeller hem kurumsal hem de kültürel düzeyde incelenmelidir.¹³⁸

¹³⁵ ÇAHA, Ö. (2013). *Kadın ve Siyaset: Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. Ankara: Orion Kitabevi, s. 124–125.

¹³⁶ İLKARACAN, İ. (2007). “Kadınların Seçim Sistemine Katılımı ve Temsilde Eşitsizlik.” *Kadın/Woman* 2000, 8(1), s. 55–56.

¹³⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi>. (26.04.2025)

¹³⁸ ECEVİT, Y. 2010. s. 53–54.

Partilerin aday belirleme süreçleri çoğunlukla kapalı devre ve lider merkezli biçimde yürütülmektedir. Bu durum, kadınların adaylık sürecine demokratik biçimde katılımını zorlaştırmakta; belirleyici olan çoğu zaman liyakat değil, kişisel bağlantılar ve cinsiyet temelli beklentiler olmaktadır.¹³⁹ Kadınların adaylıkları, parti içinde çoğu zaman desteklenecek bir hak değil, sembolik bir jest ya da sosyal sorumluluk faaliyeti olarak değerlendirilir.

Toplumda hâkim olan kadın liderliğine yönelik güvensizlik de bu süreci doğrudan etkileyen faktörlerden biridir. Özellikle yerel siyasette, kadınların liderlik pozisyonlarında “uygun” görülmemesi, onların adaylık sürecine başlarken bile çeşitli dirençlerle karşılaşmalarına neden olmaktadır. Kadınların hane içindeki rollerine sıkı sıkıya bağlı kalmaları yönündeki toplumsal beklentiler, siyasal alanda daha görünür olmalarının önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.¹⁴⁰

Maddi kaynaklara erişimdeki eşitsizlik de kadınların adaylık süreçlerini doğrudan etkileyen yapısal bir problemdir. Seçim kampanyaları için gerekli olan finansal destek, propaganda materyalleri, organizasyonel çalışmalar gibi harcamalar önemli maliyetler doğurur. Kadınların ekonomik bağımsızlıklarının sınırlı olması, bu süreçte erkek adaylarla rekabet etmelerini zorlaştırmaktadır.¹⁴¹

Kadın temsiline destek amacıyla uygulanan kota sistemleri ise, seçilebilir sıralarda yer verilmediği sürece işlevsiz kalmaktadır. Kadınlar, çoğu zaman listelerin sonlarında yer almakta ve seçim sonucunda temsil şansı elde edememektedir. Bu da kota uygulamalarının sadece “göstermelik” kaldığı eleştirilerini beraberinde getirmektedir.¹⁴²

Özetle, kadınların siyasal arenada aday olabilmeleri yalnızca kişisel çabalarıyla mümkün değildir. Parti içi yapılar, toplumsal algılar ve ekonomik eşitsizlikler bir arada düşünüldüğünde, kadınların siyaset sahnesinde yer alabilmesi için yapısal dönüşümleri hedefleyen çok yönlü müdahalelere ihtiyaç vardır.

¹³⁹ AYATA, A. G. (2002). “The Politics of Gender and Candidate Selection in Turkey.” In *Women in Turkish Politics*. İstanbul: TESEV Yayınları, s. 45.

¹⁴⁰ TILIÇ, D. (2007). “Yerel Siyasette Kadın Adayların Karşılaştığı Engeller.” *Kadın/Woman* 2000, 8(1), s. 93–94.

¹⁴¹ İLKKARACAN, İ. s. 58–59.

¹⁴² ÇAHA, Ö., s. 131.

4. KADIN LİDER ÖRNEĞİ OLARAK MERAL AKŞENER

4.1. Meral Akşener'in Siyasi Kariyeri

Meral Akşener, Türk siyasetinde erkek egemen yapıya rağmen öne çıkmayı başaran nadir kadın liderlerden biridir. 18 Temmuz 1956 tarihinde İzmit'te doğmuştur. Eğitim hayatına İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başlamış ve ardından Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora derecelerini tamamlamıştır. Üniversite yıllarından itibaren akademik kariyere yönelen Akşener, bir süre öğretim üyeliği yapmış, özellikle Osmanlı tarihi alanında çalışmalar yürütmüştür.¹⁴³

Akşener, 1993 yılında Kocaeli'nde Doğru Yol Partisine üye olmuştur. Çalışkanlığı ve parti teşkilatındaki başarılarıyla öne çıkan Akşener, 1994 yılında İzmit Büyükşehir Belediye başkanlığına aday olmuştur. Akşener, Belediye Başkanı olarak seçilemese de bu süreçte iyi bir performans göstererek kendisini kitlelere tanıtmıştır. Kadın kollarında da faaliyetlerde bulunan Akşener, 1995 yılında DYP Kadın kolları genel başkanı olmuştur. Akşener Serpil Çakır'a verdiği mülakatta, Büyükşehir Belediye başkanlığı adaylığından sonra Kadın Kolları genel başkanlığı daha alt bir kadro olsa da kadın meselesiyle hep ilgili olması nedeniyle başkanlığa geldiğini aktarmıştır.¹⁴⁴

Siyasi kariyerine 1994 yılında siyasete girerek adım atan Akşener, ilk olarak Refah Partisi (RP) saflarında yer almış, kısa süre sonra Doğru Yol Partisi'ne (DYP) geçmiştir. 1995 genel seçimlerinde DYP'den İstanbul milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) girmiştir. Tansu Çiller liderliğindeki DYP'nin etkili isimlerinden biri olan Akşener, 1996 yılında İçişleri Bakanlığı görevine getirilmiş ve bu görevle Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk kadın içişleri bakanı olmuştur.¹⁴⁵

Akşener'in içişleri bakanlığı dönemi, özellikle Susurluk skandalı bağlamında önemli bir sınav teşkil etmiştir. Bu dönemde mafya-devlet-siyaset ilişkilerinin gündeme

¹⁴³ ÇAKIR, S. (2007). *Cumhuriyet Döneminde Kadın Kimliği*. İstanbul: Metis Yayınları.

¹⁴⁴ ERBAŞ, V. (2018). *Türk Siyasetinde Meral Akşener*. Aygan Yayıncılık.

¹⁴⁵ KADIOĞLU, A. (2018). “Merkez Sağın Kadın Yüzü: Meral Akşener ve İYİ Parti”, *Toplum ve Demokrasi*, 12(2), s. 44–60.

gelmesi, onun siyasi duruşu ve güvenlik politikalarındaki rolünü belirlemiştir. 2001 yılında Doğru Yol Partisi'nden ayrılan Akşener, Milliyetçi Hareket Partisi'ne (MHP) katılmış ve 2007, 2011 seçimlerinde Kocaeli milletvekili olarak TBMM'de görev almıştır. MHP'de özellikle Meclis Başkanvekilliği görevini üstlenerek parlamenter sistem içindeki deneyimini derinleştirmiştir. Ancak 2015 genel seçimlerinden sonra MHP'de Devlet Bahçeli'ye karşı parti içi muhalefetin lideri haline gelmiştir. Parti yönetiminin olağanüstü kurultay taleplerini reddetmesi üzerine Akşener, MHP'den ihraç edilmiştir.¹⁴⁶

Bu süreç, onun için yeni bir siyasi başlangıcın habercisi olmuştur. 25 Ekim 2017'de İYİ Parti'yi kurarak merkez sağ bir alternatif yaratmıştır. İYİ Parti'nin kuruluş deklarasyonunda "milliyetçi, demokrat ve kalkınmacı" ilkeler temel alınmıştır. Parti kısa sürede siyasi arenada dikkat çekmiş, 2018 genel seçimlerinde %10 civarında oy alarak TBMM'ye grup halinde girmeyi başarmıştır. Akşener ise cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olmuş, ilk turda %7.29 oranında oy alarak kadın bir lider olarak geniş kitlelere ulaşmıştır.¹⁴⁷

Akşener'in liderliğindeki İYİ Parti, Millet İttifakı çatısı altında muhalefetin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. 2019 yerel seçimlerinde İYİ Parti'nin desteğiyle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehir belediyelerinin muhalefet tarafından kazanılması, Akşener'in ittifak stratejilerindeki belirleyici rolünü göstermiştir.¹⁴⁸

2023 genel seçimlerinde ise Millet İttifakı içinde yaşanan adaylık tartışmalarında öne çıkan figürlerden biri olan Akşener, "Noter olmayacağız" çıkışıyla aday belirleme sürecine müdahil olmuş, ardından yaşanan kriz kısa süreliğine Altılı Masa'dan ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu süreçte kamuoyunda hem liderlik tarzı hem de stratejik öngörüsü açısından eleştiriler almıştır. Ancak yine de seçim sürecinin en dikkat çeken siyasetçilerinden biri olmayı başarmıştır.¹⁴⁹

Akşener'in siyasi kariyeri, Türkiye'de kadın siyasetçilerin karşılaştığı yapısal engellere rağmen, toplumsal meşruiyet kazanabilen nadir kadın lider örneklerinden biridir. Parlamenter deneyimi, yürütme organında görev almış olması ve yeni bir

¹⁴⁶ TAŞ, H. (2017). "Authoritarian Neoliberalism and Regime Change in Turkey: From Neoliberal Populism to Islamic Neoliberalism", *South European Society and Politics*, 22(4), 371–394.

¹⁴⁷ Yüksek Seçim Kurulu (YSK). (2018). "2018 Seçim Sonuçları Raporu". www.ysk.gov.tr

¹⁴⁸ YILDIZ, A. (2020). "İttifak Siyaseti ve Yerel Seçimlerde Kadın Temsili", *Politik Psikoloji Dergisi*, 3(2), s. 45–60.

¹⁴⁹ BBC Türkçe. (2023). "Meral Akşener: Altılı Masa bir noter masasına dönüşmüştür." 3 Mart 2023.

siyasi hareket başlatabilme kapasitesi onu Türkiye siyasetinde ayrıcalıklı bir konuma yerleştirmektedir.

4.2. Meral Akşener ve Parti Liderliği

Meral Akşener'in parti liderliği, Türkiye'de kadınların siyasi temsili açısından bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Özellikle merkez sağ siyaset geleneğinden gelmesine rağmen, kadın lider olarak ataerkil siyasi yapı içerisinde kendine yer açması ve bu konumunu sürdürülebilir hale getirmesi, liderlik anlayışının hem toplumsal cinsiyet hem de siyasi strateji bakımından incelenmesini gerekli kılar.

İYİ Parti'nin 2017 yılında kurulmasıyla birlikte Akşener, sadece yeni bir siyasi parti inşa etmemiş; aynı zamanda erkek egemen parti liderliği yapısına meydan okuyan bir figür olarak öne çıkmıştır. Bu yönüyle Akşener, liberal ve muhafazakâr kadın figürlerin sentezini oluşturarak hem kadın seçmene hem de merkez sağa hitap eden özgün bir profil geliştirmiştir.¹⁵⁰

Meral Akşener'in liderliği karizmatik liderlik teorileriyle de ilişkilendirilebilir. Max Weber'in karizmatik otorite tanımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Akşener'in "Asena" lakabı, milliyetçi bir sembol üzerinden siyasi bir figür yaratma çabası olarak okunabilir.¹⁵¹ Özellikle MHP'den ayrıldıktan sonra kendi siyasi hareketini oluşturması, siyasi cesaret ve bağımsızlık söylemleriyle birleşerek güçlü bir lider imajının inşasına katkı sağlamıştır.

Parti içi yapı açısından değerlendirildiğinde, Akşener'in liderliği çoğunlukla merkezileşmiş ve karar alma süreçlerinde belirleyici olmuştur. İYİ Parti tüzüğünde yer alan katılımcı ve demokratik yönetim ilkeleri, liderliğin tek merkezli yapısıyla zaman zaman çelişmiştir. Bu durum özellikle milletvekili aday listelerinin belirlenmesi, teşkilat atamaları ve ittifak kararlarında belirginleşmiştir.¹⁵² Yine de Akşener, parti içindeki kadın temsiline dikkat çekerek, liderlik pozisyonunu kadınların siyasete aktif katılımı açısından sembolik bir güç haline getirmiştir.

¹⁵⁰ KADIOĞLU, s. 45.

¹⁵¹ WEBER, M. (1993). *Ekonomi ve Toplum*. (Çev. Ş. Tekeli, S. Selik). Ankara: İmge Kitabevi.

¹⁵² ÖZBUDUN, E. (2020). "Türkiye'de Parti İçi Demokrasi Sorunu ve Yeni Partiler", *Siyasal Bilgiler Dergisi*, 15(1), s. 28–30.

Akşener'in liderlik tarzı, popülist söylem stratejilerinden de izler taşır. Halkla doğrudan iletişim kurma, mağduriyet söylemi ve mevcut iktidarı sert şekilde eleştirme stratejileri, onun liderliğini tabanla kurduğu ilişki açısından da güçlendirmiştir.¹⁵³ Ancak bu popülist ton, yer yer sistem içi reformist bir çerçeveye evrilmiş; bu da Akşener'in liderlik tarzında pragmatizm ve denge unsurlarını ön plana çıkarmıştır.

Kadın lider olarak Meral Akşener'in karşılaştığı zorluklar ise hem siyasi sistem hem de toplumsal cinsiyet kalıpları açısından değerlidir. Erkek egemen siyaset alanında “sert”, “kararlı” ve “otoriter” özelliklerin liderlik vasfı olarak kabul edilmesi; kadın liderlerin ise bu niteliklerle özdeşleştirildiğinde daha fazla eleştirilmesine neden olmaktadır.¹⁵⁴ Akşener'in hem milliyetçi hem de modernist kimliği, bu ikilemi aşma çabasını yansıtmaktadır.

Sonuç olarak, Meral Akşener'in parti liderliği; Türkiye'de kadınların siyasetteki varlığı, merkez sağ siyasetin dönüşümü ve popülist liderlik anlayışları açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Onun liderliği, kadın temsili açısından hem bir kırılma hem de süreklilik unsurlarını birlikte barındırmaktadır.

4.3. İYİ Parti Tüzüğü'nün Feminist Perspektiften İncelenmesi

Siyasi partilerin tüzükleri, sadece hukuki birer metin değil, aynı zamanda partinin ideolojik yönelimi, yönetim anlayışı ve toplumsal kesimlere bakışı hakkında fikir veren önemli belgeler arasında yer alır. Bu bağlamda İYİ Parti'nin tüzüğü, feminist bir perspektiften analiz edildiğinde, kadınların siyasal temsiline, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve parti içi mekanizmalarda kadın katılımına dair önemli ipuçları sunmaktadır.

İYİ Parti tüzüğü'nün giriş bölümünde yer alan temel ilkeler arasında “kadın-erkek eşitliğine dayalı sosyal yapının geliştirilmesi” ilkesi açık bir şekilde vurgulanmaktadır.¹⁵⁵ Bu ifade, partinin toplumsal cinsiyet eşitliğini savunduğunu iddia ettiğini göstermektedir. Ancak bu tür ifadelerin yalnızca söylem düzeyinde mi

¹⁵³ YABANCI, B. (2019). “Popülizm, Liderlik ve Muhalefet: Türkiye’de Akşener Örneği”, *New Perspectives on Turkey*, 60, s. 143–167.

¹⁵⁴ ÇAKIR, S. (2020). “Kadın Liderler ve Siyasal Algı: Türkiye Örneği”, *Kadın/Woman 2000*, 21(1), s. 103–117.

¹⁵⁵ İYİ Parti Tüzüğü, 2017, Giriş Bölümü. <https://iyiparti.org.tr/tuzuk>

kaldığı, yoksa parti yapısı ve uygulamalarına yansıyor yansımadığı feminist analiz kapsamında sorgulanmalıdır.

Tüzüğün 56. maddesinde yer alan “Kadın Politikaları Başkanlığı”nın kurulması, İYİ Parti’nin kadın politikalarına kurumsal düzeyde önem verdiğini gösterse de bu birimin işleyişine ve karar alma süreçlerine etkisine dair somut bir düzenleme bulunmamaktadır.¹⁵⁶ Feminist teori açısından değerlendirildiğinde, bu tür yapıların yalnızca temsiliyet düzeyinde kalmaması, aynı zamanda politika üretme gücüne sahip olması beklenir.¹⁵⁷

Kadın kotası uygulaması ise feminist analiz açısından özel bir değerlendirme alanıdır. İYİ Parti tüzüğünde kadın kotası açıkça belirtilmemekte; ancak “parti organlarında kadınların en az yüzde 25 oranında temsil edilmesi esastır” ifadesi yer almaktadır.¹⁵⁸ Bu oran, Türkiye’deki diğer siyasi partilerle karşılaştırıldığında ileri bir adım olarak görülebilir. Bununla birlikte, feminist kuram açısından bakıldığında bu tür kotaların sadece sayısal değil, niteliksel katılımı da hedeflemesi gereklidir.¹⁵⁹

Ayrıca tüzükte kadınların siyasi katılımının teşvik edilmesine dair somut mekanizmaların sınırlı olması dikkat çekicidir. Parti içi eğitim programlarında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifine dair bir vurgu bulunmamakta; kadınların siyasete hazırlanması ya da güçlendirilmesine yönelik özgül programlardan bahsedilmemektedir. Bu da, feminist analiz açısından tüzüğün söylem düzeyinde eşitlikçi ancak yapısal olarak eksik olduğunu göstermektedir.¹⁶⁰

Bunlara ek olarak, tüzüğün dilsel yapısı da feminist eleştiriye açıktır. Tüzük metninde kullanılan kavramların büyük çoğunluğu eril dile dayanmaktadır. “Başkan”, “Genel Başkan Yardımcısı”, “Teşkilat Başkanı” gibi ifadeler, toplumsal cinsiyet açısından nötr dil kullanımına dikkat edilmediğini ortaya koyar. Bu durum, feminist dil eleştirisinin öne çıkardığı görünmezlik ve dışlayıcılık sorunsalını gündeme getirir.¹⁶¹

¹⁵⁶ İYİ Parti Tüzüğü, 2017, Madde 56. <https://iyiparti.org.tr/tuzuk>

¹⁵⁷ MİLLET, D. (1970). *Kadınlık Durumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

¹⁵⁸ İYİ Parti Tüzüğü, 2017, Madde 47. <https://iyiparti.org.tr/tuzuk>

¹⁵⁹ PHILLIPS, A. (1995). *The Politics of Presence*. Oxford University Press.

¹⁶⁰ WAYLEN, G. (2007). *Engendering Transitions: Women’s Mobilization, Institutions and Gender Outcomes*. Oxford University Press.

¹⁶¹ CAMERON, D. (1995). *Verbal Hygiene*. London: Routledge.

Sonuç olarak İYİ Parti tüzüğü, kadın temsiliğini önceleyen belirli yapılar ve ifadeler içerse de feminist bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde bu söylemlerin uygulamada yeterince somut karşılık bulmadığı görülmektedir. Partinin kadınların sadece temsiliyetine değil, aynı zamanda karar alma süreçlerine etkin katılımına, eşitlikçi dil kullanımına ve güçlendirici mekanizmalara yönelik daha sistematik bir yaklaşım benimsemesi feminist ilkelere daha uygun bir yapı sağlayacaktır.

4.4. Meral Akşener'in Konuşmalarının Feminist Perspektiften Söylem Analizi

Söylem analizi, siyasal liderlerin topluma sundukları kimlik, değer ve ideolojik pozisyonların anlaşılmasında önemli bir yöntemdir. Feminist perspektiften söylem analizi ise, özellikle kadın liderlerin söylemlerinde toplumsal cinsiyet normlarının nasıl yeniden üretildiği ya da sorgulandığına odaklanır. Bu çerçevede Meral Akşener'in 2018–2023 yılları arasındaki siyasal söylemleri incelendiğinde, kadın kimliğini stratejik bir biçimde kullandığı, yer yer toplumsal cinsiyet rollerine yaslandığı ve bazen de bu rolleri sorguladığı görülmektedir.

Akşener'in özellikle seçim meydanlarında ve televizyon programlarında yaptığı konuşmalarda, kadın kimliğini siyasal bir güç unsuru olarak öne çıkardığı sıkça gözlemlenmiştir. Örneğin 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi sürecinde söylediği “Ben bu ülkenin cesur kadınlarından biriyim” ifadesi, hem eril siyasal alanın meydan okuması hem de kadınlara yönelik güçlendirme mesajı taşımaktadır.¹⁶² Bu söylem, Judith Butler'ın kavramsallaştırdığı şekilde, toplumsal cinsiyetin “performatif” yönünü ortaya koyar; yani Akşener, liderlik kimliğini kadınlıkla birlikte sahneler.¹⁶³

Akşener'in kullandığı “abla”, “anne”, “bacı” gibi ifadeler ise, geleneksel kadın rollerine atıfta bulunur. Bu dil, seçmenle duygusal bağ kurmayı amaçlasa da, feminist teori açısından bakıldığında kadın liderliğini geleneksel rollerle meşrulaştırma riskini de taşır.¹⁶⁴ Özellikle milliyetçi-muhafazakâr seçmen grubuna hitap ederken, bu söylemsel çerçeve toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretme potansiyeli taşımaktadır.

¹⁶² AKŞENER, M. (2018). 24 Haziran seçim kampanyası konuşmaları, İstanbul mitingi.

¹⁶³ BUTLER, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.

¹⁶⁴ ARAT, Y. (2007). “Türkiye’de Kadın ve Siyaset: Feminist Bir Perspektif”, *Toplum ve Bilim*, 108, s. 77–92.

Ancak Akşener'in söylemlerinde zaman zaman bu geleneksel rolleri aşan güçlü eleştirel tonlar da gözlemlenir. 2021 yılında TBMM'de yaptığı bir konuşmada kadın cinayetlerine dikkat çekerek “Kadınlar yalnız değildir, devletin görevi onları korumaktır” demesi, feminist ilkelerle örtüşen bir adalet ve eşitlik vurgusu taşımaktadır.¹⁶⁵ Bu tür söylemler, Carol Gilligan'ın feminist etik anlayışıyla paralel şekilde, bakım, adalet ve toplumsal sorumluluk duygusunu siyasi alana taşır.¹⁶⁶

Ayrıca Akşener'in sıklıkla kullandığı “cesaret” ve “dik durmak” gibi kavramlar, siyasetteki eril güç kodlarını dönüştürme potansiyeli taşır. Bu kavramlar, kadın liderliğinin “duygusal” ya da “uzlaştırıcı” gibi geleneksel temsillerini aşarak, karar verici ve etkili bir lider profili çizer. Ancak bu dilin, erkek siyasetçilerin söylemleriyle benzeşmesi, feminist liderlik yaklaşımları açısından eleştiri konusu olabilir¹⁶⁷.

Feminist söylem analizinde önemli olan bir diğer unsur da görünmeyen cinsiyet politikalarıdır. Akşener'in konuşmalarında doğrudan feminist kavramlara (örneğin patriyarka, cinsiyet eşitsizliği, eşit temsil) çok sık yer verilmesine de, dolaylı olarak kadınların görünürlüğünü artırmaya yönelik bir strateji izlediği söylenebilir. Ancak bu stratejinin feminist bilinçten mi yoksa siyasi pragmatizmden mi kaynaklandığı, tartışmaya açıktır¹⁶⁸.

"Kadın işi, erkek işi yoktur; insan işi vardır!"¹⁶⁹ Akşener'in bu söylemi sosyal rol kuramının ortaya koyduğu düşünceler ile örtüşmektedir. Sosyal rol kuramı, kadın ve erkeklere yüklenen rollerin biyolojik farklılıklardan kaynaklı olmadığını, arkasında toplumun yarattığı her iki cinse yüklenen farklı rollerin olduğunu savunmaktadır. Aile ve toplum, kadın ve erkeğe dişil ve eril roller belirleyerek bu rollere uygun davranması beklendiğini savunmaktadır. Sosyal rol kuramına göre kadınlara çocukluktan beri ev ile ilgili beceriler aşılanmaktayken erkeklere toplumsal alanda kendilerine yer bulabilecekleri karşılığında ücret alabilecekleri beceriler yüklenmiş ve bu şekilde yetiştirilmiştir. Sonuç olarak kadınlar için uygun görülen meslekler

¹⁶⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Tutanakları, 15 Temmuz 2021.

¹⁶⁶ GİLLIGAN, C. (1982). *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Harvard University Press.

¹⁶⁷ LÜKÜSLÜ, D. (2019). “Kadın Liderler, Popülizm ve Medya Temsilleri”, *Kültür ve İletişim*, 22(1), s. 119–136.

¹⁶⁸ SANCAR, S. (2012). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

¹⁶⁹ <https://www.gazeteduvar.com.tr/meral-aksener-o-fotografi-paylasti-kadin-isi-erkek-isi-yoktur-haber-1617311> (01.05.2025)

öğretmenlik, hemşirelik benzeri meslekler iken erkekler için yöneticilik, doktorluk gibi meslekler olmuştur.¹⁷⁰ Akşener kadın ve erkeğe yüklenen rolleri bu sözü ile reddederek kadın ve erkeğin her işi yapabileceğini işbölümlerinin cinsiyetler arasında yapılan ayrışmalar ile değil işlerin liyakat ve becerilere göre ayrılması gerektiğini savunmuştur.

"Kadınların huzuru, memleketin huzurudur"¹⁷¹ Akşener bu cümleyi kadına yönelik şiddet ile ilgili kurmuştur. 1976 yılında feminist yazar olan Diana Russel Kadına karşı Suçlar Mahkemesinde "femisidi" gündeme getirerek; femisid kavramını, erkeklerin kadınlara karşı düşmanca tutumlar sergileyerek öfke ve nefret ile kadınları öldürmeleri olarak tanımlamıştır. 2001 yılında yaptığı bu tanımlamayı genişleterek kavramı, kadınlara toplum tarafından yüklenen roller neticesinde işlenen cinayetler olarak tanımlamıştır. Russel'ın tanımlaması önemlidir çünkü homisid kavramı ile femisid kavramı karıştırılmaması gereken kavramlardır. Homisid ile bir insanın bir insanı öldürmesi ifade edilmekteyken; femisid kavramı ile kadın cinayetlerinin politikliği, bir cinsin diğer cinse gösterdiği şiddeti analiz etme imkânı sağlanmaktadır.¹⁷² Akşener bu cümlesi ile kadına yönelik şiddete tepkisini göstermektedir. Kadın huzuru ile kadınların toplumda öldürülmeden, sokakta yürürken korkmadan en temel ihtiyaçlarını karşılarken korku hissetmeden yapmasını ifade etmektedir. Kadınlar kendilerini güvende ve huzurlu hissetmeden huzurlu bir ülke yaratılamaz diyerek Akşener kadınların yok sayılarak ikincil plana koyulmasına tepkisini ortaya koymuştur.

"Bu ülkeyi kadınlarla el ele verip yeniden ayağa kaldıracamız"¹⁷³ Akşener bu cümlesi ile kadınlara etkin bir rol biçmiştir. Bir ülkenin demokratik yapısı ve yönetişimi ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlıdır. Demokrasinin etkin olabilmesi için siyasi katılımın sağlanabilmiş olması gerekmektedir. Demokrasinin yerleştiği gelişmiş ülkelerde vatandaşlar, karar alıcı otoriteleri etkileyerek uygulanan politikalarda etkin olarak yer almaktadır. Tarih boyunca Kadınlar ülke yönetimine, siyasete katılımda

¹⁷⁰ KESKİN, Fatih, and Aycan Uluşan. "Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme." *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 26 (2016): 47-68.

¹⁷¹ <https://www.haberturk.com/aksener-kadinlarimizin-huzuru-memleketimizin-huzurudur-2756954> (02.05.2025)

¹⁷² ERDOĞAN, Deniz. "Sosyal bir Problem olarak Türkiye’de (Femisid) Kadın Cinayetleri: Eleştirel Feminist Bir Yorumlama." (2022).

¹⁷³ https://esitlikadaletkadın.org/meral-aksener-bu-ulkeyi-kadinlarla-el-ele-verip-yeniden-ayaga-kaldiracagiz/?utm_source (01.05.2025)

birçok engelle karşı karşıya gelerek bu engellere karşı mücadeleler vermiştir.¹⁷⁴ Akşener tarih boyunca devlet yönetiminden dışlanan kamusal alanın dışında tutularak geri plana itilen kadınların yönetimde etkin olarak var olacağını vurgulamıştır.

“Genç kadınların ‘Ben yapabilirim! Yapacağım! Yaptım!’ demeleri lazım”¹⁷⁵ Akşener’in bu söylemi Beauvoir’ın düşüncesi ile örtüşmektedir. Simon de beauvoir, erkeğin özne ve mutlak olan olduğunu kadının ise başkalaştırıldığını ifade etmiştir. Erkek kendisi olarak da toplumsal hayatta bir varlık bulabilirken; kadınların, erkekler için bir cinsiyet olduğunu belirtmiştir. Beauvoir için aşkınlık ve içkinlik önemli kavramlardır, aşkınlığı erkeğe atfederek erkeklerin mutlak, kural koyucu oluşunu; içkinliği de kadınla özdeşleştirerek kadınların ikincil, pasif oluşunu anlatmıştır. Beauvoir kadınlara bu pasif konumu terk ederek kendi kaderlerini kendilerinin belirlemesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁷⁶ Akşener kadınlara kendilerinin istedikleri her şeyi yapma kudretinde olduğunu aşılarda ve cesaret vermektedir.

"Türk kadını güçlü olursa, Türkiye de güçlü olur"¹⁷⁷ Akşener çalışma hayatında birçok engelle karşılaşan kadınların güçlü olmasını, Türkiye'nin güçlü olmasına önkoşul olarak görmektedir. 1930'lardan itibaren fazlaca kullanılan kalkınma kavramı bu dönemde ekonomik alanda yapılan ilerlemeler olarak görülmekteyken 1970'li yıllarda ise ekonomik olarak büyüyen ülkelerin, siyasal istikrarsızlık, işsizlik gibi başkaca problemler ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Bu deneyimler ile kalkınma için yalnızca iktisadi alanda rakamlarda olan gelişmelerin yeterli olmayacağı toplumsal alanda da gelişmeler yaşanması gerektiği insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu süreçte tam bir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için kadınların da iş hayatında kendilerine yer bulması gerektiği, üretimde kadınların üretimlerine de ihtiyaç duyulduğu ve üçüncü dünya ülkelerinde yoksulluğa çözüm bulmak için kadınların da çalışması gerektiği anlaşılmıştır. 1995' te Pekin Dekorasyonunda kalkınma için kadınların güçlendirilmesi gerektiği,

¹⁷⁴ ACAROĞLU, Z. (2024). Yerel Yönetimlerde Siyasete Katılım ve Engelli Kadınlara Yönelik Bir Değerlendirme. *Sentez Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 69–82

¹⁷⁵ <https://bizimtv.com.tr/guncel/meral-aksener-genc-kadinlarin-ben-yapabilirim-yapacagim-yaptim-demeleri-lazim-enge-75541h> (02.05.2025)

¹⁷⁶ AYDINALP, E. B. (2020). Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone de Beauvoir ve İkinci Cinsiyet. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 30(2), 465-488.

¹⁷⁷ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aksener-turk-kadini-guclu-olursa-turkiye-de-guclu-olur-42018333> (07.05.2025)

toplumun yarısını oluşturan kadınlar olmadan kalkınmanın sağlanamayacağı vurgulanmıştır.¹⁷⁸ Akşener bu söylemi ile kadınların güçlenmesinin yalnızca kadınlara bireysel fayda sağlamadığını; ülkenin güçlenmesi, kalkınması için kadınların güçlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak Meral Akşener'in söylemleri, feminist perspektiften değerlendirildiğinde çift yönlü bir yapıya sahiptir: Bir yandan kadınların siyasi temsilini güçlendirme ve kadın kimliğini görünür kılma çabası gözlemlenirken; diğer yandan geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine başvurarak seçmenle bağ kurma stratejisi izlenmektedir. Bu çelişkili yapı, Akşener'in hem feminist hem de muhafazakâr kodlarla şekillenmiş melez bir liderlik söylemi geliştirdiğini göstermektedir.

4.5. 2018 Seçimlerinde Meral Akşener ve Etkisi

Akşener 25 Ekim 2017'de kurduğu İYİ Parti ile ilk seçimine, 24 Haziran 2018 yılında girmiştir. Seçim öncesi yeni kurulan ve henüz tam anlamıyla teşkilatlanmasını gerçekleştirememiş İYİ Partinin seçimlere katılıp katılamayacağı tartışılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi İYİ Partiye 15 milletvekili transfer etmiş böylece İYİ Parti 2018 genel seçimlerine girmiştir. Yeni kurulan bir parti olmasına rağmen Partisinin Cumhurbaşkanı adayı olana Akşener %7,4 oy almıştır.¹⁷⁹

Akşener 2018 seçimlerinde medyayı en fazla kullanan aday olmuştur.¹⁸⁰ 9 Mayıs 2018 tarihinde Akşener'in takipçi sayısındaki artış %1 oranında 25.000 kişi olmuştur. Seçimlerin yapıldığı 24 Haziran 2018 tarihinde ise Akşener'in takipçi sayısı %1,7 artarak 46.000 kişi artmıştır.¹⁸¹ Akşener'in 2018 seçimlerinde seçilememesine rağmen takipçi sayısındaki bu artış kitleler tarafından benimsenerek ve desteklendiğini göstermektedir.

Seçimlerde reklamlar önem arz etmektedir. Akşener, 2018 Genel seçimlerinde kitleleri ikna etmek ve politikalarını tanıtmak için reklamları bir araç olarak kullanmıştır. Akşener reklamlarda kadın, çocuk ve yaşlı görüntülerine yer vererek

¹⁷⁸ YILDIRIM, F., & GÜL, H. (2021). Uluslararası Kalkınma Politikaları ve Kadınların Güçlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 679-695.

¹⁷⁹ SAYGIN, S. (2021). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde Görev Yapmış Akademisyen Kökenli İçişleri Bakanlarının Faaliyetleri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(3), 1435-1448.

¹⁸⁰ BARLAS, N. (2021). Siyasal İletişimde Dijitalleşme: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Twitter Analizi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(3), 269-285.

¹⁸¹ https://www.setav.org/assets/uploads/2018/12/R126_Twitter.pdf

dezavantajlı bireylerin sosyal haklarına, birçok farklı alanda çalışan insanların görüntüleri ile ekonomiye, 15 Temmuz Darbe girişimine ait görüntülere yer vermiştir. Akşener reklamlar aracılığıyla seçmene bu hususlara önem verdiğini göstermiş ve bu konuları öne çıkarmıştır.¹⁸²

Akşener 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde, yurtiçinde 3.603.858; yurtdışında 36.896; gümrük kapılarında 8.276 oy almıştır. Türkiye genelinde toplam 50.068.627 oy kullanılmıştır. Meral Akşener bu oyların % 7,29'unu alarak 3.649.030 oy almıştır. Akşener, Recep Tayyip Erdoğan, Muharrem İnce, Selahattin Demirtaş, Temel Karamollaoğlu ve Doğu Perinçek'in katıldığı seçimde dördüncü en fazla oyu alan kişi olmuştur.¹⁸³

İYİ Parti 2018 genel seçiminde, yurtiçinde 4.932.510; yurtdışı ve gümrük kapılarında 60.969 oy almıştır. Türkiye genelinde toplam 50.137.175 oy kullanılmıştır. İYİ Parti bu oyların %9,96'sını alarak 4.993.479 oy almıştır.¹⁸⁴

4.6. 2023 Seçimlerinde Meral Akşener ve Etkisi

2023 genel seçimleri, Türkiye'nin çok aktörlü siyasi yapısında kadın liderlerin etkisini gözlemlemek açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Bu süreçte Meral Akşener, hem Altılı Masa'nın önemli bir bileşeni hem de İYİ Parti'nin genel başkanı olarak Türk siyasetinde belirleyici rollerden birini üstlenmiştir. Feminist siyaset kuramı açısından değerlendirildiğinde, Akşener'in bu süreçteki pozisyonu, kadın liderliğinin siyasal güç dengelerindeki etkisini ve sınırlılıklarını anlamak açısından da önemlidir.

2023 Milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde AK Parti, Yeniden Refah Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi ve Büyük Birlik Partisi'nin bulunduğu Cumhur İttifakını kurmuşlardır. Cumhuriyet Halk Partisi, İYİ Parti, Demokrasi ve Atılım Partisi, Gelecek Partisi, Saadet Partisi ve Demokrat Parti de içinde yer aldığı Millet İttifakını kurmuşlardır. Türkiye Komünist Partisi, Türkiye Komünist Hareketi ve Sol Partisi Sosyalist Güç Birliği İttifakını oluşturmuştur. Türkiye İşçi Partisi ve Yeşil Sol

¹⁸² ŞAHİN, E., DUĞAN, Ö. ve BİCAL, A. (2019). 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Bağlamında Siyasal Reklamlar, Twitter ve Haber Gündemi Benzerlik Analizi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1262-1303.

¹⁸³<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf> (07.04.2025)

¹⁸⁴<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> (07.04.2025)

Parti Emek ve Özgürlük İttifakını oluşturmuşlardır. Adalet Partisi ve Zafer Partisi ise Ata İttifakını kurmuşlardır. İyi Partinin de içinde bulunduğu Millet İttifakı Altı partinin liderlerinin yuvarlak bir masada toplanarak kararlar alması nedeni ile Altılı Masa olarak da adlandırılmıştır.¹⁸⁵

Seçim sürecinde Meral Akşener'in en çok tartışılan çıkışı, 3 Mart 2023 tarihinde Altılı Masa'dan kısa süreliğine çekilmesidir. Bu gelişme, “bir kadın liderin erkeksi siyasal stratejilere karşı geliştirdiği tepkisellik” bağlamında da değerlendirilebilir. Akşener'in yaptığı basın açıklamasında “Noter masası değiliz, irademizi kimseye teslim etmeyiz” söylemi, siyasal kararlılık ve bağımsızlık mesajı vermekle birlikte, feminist teori açısından değerlendirildiğinde kadının siyaset sahnesinde özerk ve mücadeleci bir aktör olarak konumlandırılması bakımından önemlidir.¹⁸⁶

Ancak bu çıkış aynı zamanda kadın liderlerin siyasette karşılaştığı temsil ikilemlerine de işaret eder. Akşener'in kararları kamuoyunda “duygusal liderlik” ve “anlık tepkisellik” gibi cinsiyetçi söylemlerle yorumlanmış, bu da feminist literatürde sıkça karşılaşılan “kadın liderin rasyonelliği” sorgulamasıyla örtüşmüştür.¹⁸⁷ Oysa feminist siyaset teorisi, duyguların siyaset dışı olmadığını, aksine siyasal kararların önemli bir parçası olduğunu savunur.¹⁸⁸

2023 seçimlerinde İYİ Parti'nin oy oranı %9,69'da kalmış, bir önceki seçime kıyasla oy oranında düşüş yaşanmıştır.¹⁸⁹ Bu sonuç, Akşener'in seçmenle kurduğu ilişkinin, kadın kimliği üzerinden oluşturulan söylemin ve parti stratejisinin seçmen nezdinde nasıl karşılık bulduğu konusunda çeşitli değerlendirmelere yol açmıştır. Özellikle genç kadın seçmenler arasında Akşener'in “cesur kadın” kimliğinin bir karşılık bulduğu, ancak genel seçmen kitlesinde bu söylemin sınırlı etkili olduğu gözlemlenmiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁵ KAPUSUZUOĞLU, M. ve YOLCU, T. (2023). Siyasal Uzlaşma Bağlamında Siyasi İttifaklar: Cumhuriyet İttifakı ve Millet İttifakı'na Yönelik Bir İnceleme. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 14(2), 664-692.

¹⁸⁶ Meral Akşener: İYİ Parti, dayatmayı kabul etmeyecektir.” BBC Türkçe, 3 Mart 2023.

¹⁸⁷ Acar, F. (2012). “Kadınların Temsili ve Cinsiyetçi Siyaset”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), s. 45-66.

¹⁸⁸ Ahmed, S. (2004). The Cultural Politics of Emotion. *Edinburgh University Press*.

¹⁸⁹ Yüksek Seçim Kurulu (YSK), 2023 Genel Seçim Sonuçları.

¹⁹⁰ KONDA Araştırma Raporu, “Seçmen Profili ve Davranışları”, Mayıs 2023.

Bununla birlikte, Meral Akşener’in seçim sürecinde kadın adayları destekleyen açıklamalar yapması, İYİ Parti’nin listelerinde kadın temsiline özel önem verilmesi ve kadın haklarına ilişkin ifadelerin mitinglerde öne çıkarılması, feminist söylem açısından kayda değerdir. Akşener, 2023 seçim beyannamesinde “Kadına yönelik şiddeti sona erdirmeye” ve “eşit temsili artırma” gibi hedeflere yer vermiştir.¹⁹¹

Ancak seçim sonuçları sonrası yapılan değerlendirmelerde, Akşener’in kadın lider olarak siyasi etkisinin toplumsal cinsiyet normları tarafından sınırlandığı ve siyasi aktörlerin onu geleneksel erkek siyaset yapma biçimleriyle özdeşleştirdiği görülmüştür. Bu durum, kadınların siyasette eşit biçimde yer alabilmesi için sadece bireysel başarıların yeterli olmadığını; kurumsal destek, siyasal kültür ve toplumsal kabullerin de dönüşmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.¹⁹²

¹⁹¹ İYİ Parti 2023 Seçim Beyannamesi, <https://iyiparti.org.tr>.

¹⁹² ARAT, N. (2020). “Siyasette Kadınların Etki Alanı ve Direnç Noktaları”, *Toplumsal Cinsiyet ve Politika*, s. 85–99.

SONUÇ

Kadınlar yüzyıllar boyunca erkekler ile eşit koşullarda yaşamamış eşit haklara sahip olamamışlardır. Siyasal haklar da kadınların yalnızca kadın olmalarından ötürü erkekler ile eşit derecede sahip olamadıkları haklardan biridir. Kadınlar erkeklerin tabi olarak sahip olduğu bu haklara verdikleri mücadeleler sonucunda ulaşmıştır.

Kadınlar kendilerine dayatılan roller neticesinde tarih boyunca özel alanlara hapsedilerek kamusal alanların dışında tutulmuştur. Kadının kendisini özel alandan çıkarıp kamusal alanda var olması için mücadeleler ve reformlar gerekmiştir. Kadının toplumsal cinsiyet ile dayatılan rolleri en gelişmiş ülkede de en az gelişmiş ülkede de kendini göstermektedir. Kadının konumu ve verdiği mücadeleler birçok ülkede de benzerlik göstermektedir çünkü asıl mesele ırk, din, milliyet değil kadın olmaktır.

Kadınlara; toplumsal cinsiyet rolleri, birçok alandan dayatılarak, toplum tarafından kadınların kendilerini bu rollere göre şekillendirmesi istenmiştir. Medya aracılığıyla kadınlar nesneleştirilmekte veya aile içi konularla sınırlandırılmaktadır. Kitle iletişim araçları ile her noktada kendine yer bulan bu reklamlar ile kadınlar, bedenleri ile bir obje haline getirilerek aşağılanmakta ve yaratılan güzellik algılarına uymayan kadınların kendi bedenlerinden memnuniyetsiz olmalarına sebep olmaktadır. Kadınlar bu tarz reklamlar ile aşağılanmaktayken ev içi işler ile sınırlandırılan kadınların olduğu reklamlarda ise kadınlara çocuk bakımı, temizlik gibi roller dayatılmaktadır. Bu tarz reklamlar ile kadınların edilgen bir konumda olduğu algısı yaratılmaktadır. Kadınlar için bilinçli olarak oluşturulan algılar ile kadınlar iş hayatı, siyasi hayat gibi birçok alandan uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır.

Kadınların siyasete katılması ve bu husustaki her şey aslında bir neden sonuç içerisinde ilişkilendiği saptanmıştır. Kadınlar toplumsal cinsiyet ile dayatılan roller ile ev, eş ve çocuk ile sınırlandırılmıştır bu sınırlandırma kadının eğitimi karşısında da önüne engel olarak çıkmıştır. Kadınlar eğitimlerini kendilerine yüklenen konularda alarak diğer hususlarda geri kalmışlardır. Eğitim alamayan kadınlar yüzyıllar boyunca bile isteye cahil bırakılarak kendilerine ve haklarına yabancılaşmışlardır. Eğitimsiz kalan kadınlar sosyal haklarının da siyasal haklarının

da bilincine varamamışlar varsalar da bu konuda örgütlü bir mücadele vermede erkeklere karşı yetersiz kalmışlardır.

Kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların siyasete girmesi ve bu alanda aktif olarak yer almasında engel olarak karşısına çıktığı görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rollerinin aile, toplumsal çevre, medya gibi birçok alandan desteklendiği saptanmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri ile kadın ve erkeğe yüklenen roller neticesinde mesleklerde de kadın veya erkek meslekleri şeklinde ayrımlar yapıldığı anlaşılmıştır.

Çalışma hayatında kendisine yer bulan kadınların cam tavan uygulamaları nedeni ile görünmez engeller ile karşılaşarak yalnızca kadın olmalarından kaynaklı yükselemediği üst düzey mevkilere bu engeller nedeniyle gelmekte zorlandığı saptanmıştır.

Kamusal alanda kendisine yer bulamayan kadınlar politikalar belirlenirken bu politikalara dâhil olamayarak erkek aklıyla düzenlenen politikalar ve kurallara göre yaşamak zorunda kalmışlardır. Gelişen dünya düzeni ile kurallar politikalar değişse de kadına karşı bakış benzerlik göstererek kadının siyasete katılması düşüncesi erkek siyasetçiler tarafından kati suretle karşı çıkılmıştır. Bu karşı çıkış neticesinde kadınların siyasete katılımının, yine erkeklerin belirlediği kurallar ile engellendiği ve bu nedenle kadınların siyasete katılamadıkları belirlenmiştir.

Dünyada yaşanan; Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali gibi gelişmeler sonucunda eşitlik ve özgürlük temeline dayanan eşitlikçi fikirler ortaya çıkmıştır. Bu özgürlükçü ortamı soluyan kadınlar, haklarının bilincine varmışlar ve haklarını kazanmak için mücadeleler vermişlerdir. Kadınlar ve kadın haklarını destekleyen erkekler ile birlikte mücadele vermişlerdir. Kadınların, erkeklerin erkek olması dolayısıyla doğuştan sahip olduğu haklara, erkek hegemonyasına karşı verdiği mücadeleler neticesinde sahip olduğu anlaşılmıştır.

Kadınlar zaman içerisinde kanun önünde siyasal hak olarak saydığımız birçok hakka kavuşmuş olsa da erkekler ile eşit derecede kullanım alanı bulamadığı belirlenmiştir. Kadınların kariyerinde yükselememesinde dayatılan toplumsal cinsiyet rolleri, eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri, evini çekip çevirmeyip iş dünyasına, siyasete katılan kadının eksik olarak görülmesi ve kadının görevinin evde olmak ve annelik yapmak olduğu görüşü ve bu görüşe sahip siyasi ideolojiler kadınların siyasal

haklarında ve diğer haklarını kullanmakta erkeklerden daha geri plana itilmesine ve sayıca daha az olmasına sebep olduğu saptanmıştır.

Siyasette eşit haklara sahip olsa da yukarıda sayılan nedenlerden ötürü eşit kullanım alanı bulamayan kadınlar politikalar belirlenirken sayıca az konumda kalarak politikalarda belirleyici olamamakta ve erkek aklıyla oluşturulan politikalar oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Erkek aklıyla oluşturulan politikalara kadın ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabileceği gibi çok sesliliğin de önüne geçmektedir.

Kadınların siyasette verdikleri haklı mücadele halen kendini göstermektedir. Birçok ülkenin meclisleri incelendiğinde eşit sayıda kadın ve erkek vekil olmadığı, kadın parti genel başkan sayılarının, kadın devlet yöneticilerinin halen erkeklere kıyasla daha az olduğu gözlemlenmektedir. Kadınlar erkekler ile aynı haklara sahip olsa da kadınların önündeki görünür ve görünmez engeller kadınların yükselme konusunda erkeklere kıyas ile daha fazla mücadele vermesine neden olmaktadır.

Kadınların yükselmesi için daha fazla mücadele etmesi ve daha fazla zorluğa göğüs germesi gerekse de kadınlar bu zorlukları başarıyla atlatarak elde ettikleri hakları kullanmakta kendilerine çizilen sınırları kabul etmemektedirler. Zaman içerisinde istihdamda, siyasi katılımı, muhtarlardan milletvekilliği oranına değin birçok alanda kadın sayısının artması kadınların birçok alanda kendilerine yer bularak başarı elde ettiğinin en büyük göstergesidir.

Kadınlar halen görünür veya görünmez birçok engelle karşı karşıya kalsa da bu engellere karşı yılmadan mücadele ederek haklarını kullanmaktadırlar. Seçme ve seçilme hakkını kazanan kadınlar siyasi arenada kendilerine yer bularak aktif rol oynamaktadır. Meral Akşener siyasi arenada kendisine yer bularak öne çıkan önemli bir isimdir. Konjonktüre göre genç denilebilecek bir yaşta -38 yaşında- başladığı siyasi kariyerinde 39 yaşında İstanbul Milletvekili olmuş aynı zamanda 40 yaşında Türkiye Cumhuriyetinin ilk kadın İçişleri Başkanı olmuştur. Kadınların nüfus sayımında sayılmayarak insan yerine dahi koyulmadığı günlerden kadınların bir ülkenin işlerini yönetebildiği günlere gelmesi açısından Meral Akşener önemli bir siyasi figür olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınların, birçok alanda edilgen gösterilmeye çalışılmasına rağmen Akşener'in siyasi hayatı boyunca kabullenici olmadığı, muhalefet etmekten geri

durmadığı saptanmıştır. Kendi fikirleri, idealleri olan karizmatik her lider gibi Akşener de kendi fikirleri doğrultusunda hareket ederek kitleleri arkasından sürüklemiştir. Milliyetçi Hareket Partisi içerisinde yükselen muhalif seslerin lideri olarak içerisinde bulunduğu partiyi eleştirmekten geri durmamıştır. Fikirlerini savunmaktan partiden ihraç edilse dahi durmayarak yeni parti kurarak fikirlerini kitlelere duyurmaya devam etmiştir. Akşener katıldığı seçimlerde kitleleri arkasından sürükleyerek, partisine çok kısa bir sürede taban oluşturarak, kurulan koalisyonlardaki fikirleri ve bu fikirlerin uygulama alanı bulması için sergilediği tavırlar ile kadın liderlerin fikirlerinin ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermiştir.

Akşener, kadınların siyasetten birçok alana edilgen bir konumda değil tam aksine suyun yönünü değiştirecek bir konumda olduğunun, olabileceğinin önemli bir örneği olduğu anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- ACAR, F. (2012). “Kadınların Temsili ve Cinsiyetçi Siyaset”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), s. 45–66.
- ACAR, H. (2019). Türk Kültür ve Devlet Geleneğinde Kadın. *İnsan ve İnsan*, 6(21), s.398.
- ACAR, O. K., & DEMİR, Ü. (2019). Performansa Dayalı Ücret ve Eşit işe Eşit Ücret Paradoksu: Kamu Kurumları Üzerinden Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(2), 81-109.
- ACAROĞLU, Z. (2024). Yerel Yönetimlerde Siyasete Katılım ve Engelli Kadınlara Yönelik Bir Değerlendirme. *Sentez Akademik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 69–82.
- AHMED, S. (2004). The Cultural Politics of Emotion. *Edinburgh University Press*.
- Akdemir, B., & Duman, M. Ç. (2019). Kadın Çalışanların Performansında Cam Tavan Sendromu Engeli!. *Journal of Academic Value Studies*, 3(15), 517-526.
- AKTAŞ, G. (2103, 6). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği:Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).
- ALBAYRAK, E. C. (2020, 8). *Türkiye’de Kadın Hakları Ve Medya: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nün Basında Temsili*. Uşak ÜniversitesiLisansüstüEğitim Enstitüsü-İletişim Bilimleri Anabil Dalı-Yüksek Lisans Tezi.
- ALTUN, A., & ÇELİKCAN, P. (2017, 06). Belgesel Sinema Aracılığıyla Kadın Emeginin Görünür Kılınması: Külkedisi Değiliz! *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*(26), s.186.
- ANNAN, A. K. (2001). Biz Çocuklar. Çocuklar için Dünya Zirvesi’nde Verilen Sözlerin Yerine Getirilmesi. Unicef, s.17
- ARAR, S. B. (2019, Haziran). *Yazılı Basın Ekonomi Haberlerinde Kadın İmgesi*. Mersin Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Kadın Araştırmaları-Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi.

- ARAT, N. (2020). "Siyasette Kadınların Etki Alanı ve Direnç Noktaları", *Toplumsal Cinsiyet ve Politika*, s. 85–99.
- ARAT, Y. (1997). "Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı." *Toplum ve Bilim*, 74.
- ARSLANEL, M. N. (2021). Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Yıllarında Kadınların Siyasal Hayata Katılımı. *Enderun*, 5(2), 196-208
- ATAN, M. (2015, 10). Radikal Feminizm: "Kişisel Olan Politikadır" Söyleminde Aile. *Jemsos*, 1(2), s.6-7.
- AYATA, A. G. & Tütüncü, F. (2008). "Kadınlar ve Yerel Siyaset: Adaylık Süreçlerinde Cinsiyet Rollerini." *KADER Araştırma Raporu*, s. 17.
- AYATA, A. G. (2002). "The Politics of Gender and Candidate Selection in Turkey." In *Women in Turkish Politics*. İstanbul: TESEV Yayınları, s. 45.
- AYDIN, D., & ÇAM, M. S. (2016, 11). Bilgi Toplumu Dönüşümünde Türkiye’de Kadın Olmak. *Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), s.229-234.
- AYDINALP, E. B. (2020). Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone de Beauvoir ve İkinci Cinsiyet. *Litera: Journal of Language, Literature and Culture Studies*, 30(2), 465-488.
- AYHAN, Feyza Nur, and Hediye Şirin Ak. "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Psikolojik Şiddet." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi* 3.2 (2023): 139-160.
- BARLAS, N. (2021). Siyasal İletişimde Dijitalleşme: 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Twitter Analizi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(3), 269-285.
- BBC Türkçe. (2023). "Meral Akşener: Altılı Masa bir noter masasına dönüşmüştür." 3 Mart 2023.
- BERKTAY, F., ECEVİT, Y. ve ark. (2013). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Yayınları*. s.97-8
- BİNGÖL, O. (2014). "Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık." *Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, 1(16), 108-114.

- BOINEAU, Jacques, “Fransa’da Devrim Döneminde Yurttaşlar ve Yurttaşlık”, Dersimiz: Yurttaşlık, Haz. Turhan Ilgaz, Çev. Yeşim Küey, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 109.
- BULUT, Y. (2021). *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi* (1 b.). İstanbul: Alf, s.72-73.
- BUTLER, Judith. *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. Metis, 2008. s.54-57.
- C. VATANDAŞ, "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı," *Sosyoloji Konferansları Dergisi İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi*, 2007, 29-56.
- CAMERON, D. (1995). *Verbal Hygiene*. London: Routledge.
- CAPORAL, Bernard. "Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I (1919-1970),(Çev. Ercan Eyüboğlu)." *İstanbul: Yeni Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık* (1999). sf.65.
- CONNEL, Robert W. "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika." Çeviri: Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı 1998. s.198-200
- COŞKUN, A. (2024). Fransa’da Kadınların Eğitim Hakkı Sürecine Tarihsel Bir Bakış. *International Journal of Educational Policies*, S.17, s.40.
- ÇAHA, Ö. (2013). *Kadın ve Siyaset: Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. Ankara: Orion Kitabevi.
- ÇAKIR, S. (2007). *Cumhuriyet Döneminde Kadın Kimliği*. İstanbul: Metis Yayınları.
- ÇAKIR, S. (2020). “Kadın Liderler ve Siyasal Algı: Türkiye Örneği”, *Kadın/Woman* 2000, 21(1), s. 103–117.
- ÇAKIR, Serpil. *Osmanlıda Kadın Hareketi*, Metis Yayınları, İstanbul,2016, s.59.
- ÇOBAN, H. (2012). *Kadınların İş Piyasasındaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar*. Süleyman Demirel Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı-Yüksek lisans Tezi s.3.
- DELANEY, Carol (2018), *Tohum ve Toprak*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.265.
- DEMİR, Nilüfer Özcan. "II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı feminizmi." *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 16.2 (1999), 107-115

- DEMİR, S. A. (2020). *Toplumsal Değişme Değerler*. Sakarya, Marmara: Nobel, s.78-80.
- DOĞRU, Derya. "Türkiye’de Kadınların Siyasal Haklarını Kazanması ve Siyasal Temsilde Karşılaşılan Sorunlar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 72- 1 (2023): 247-293.
- ECEVİT, Y. (2010). *Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı: 75 Yılın Ardından*. Ankara: KSGM Yayınları.
- ECEVİT, Y. (2012, ocak 17). Aile Kadın ve Devlet İlişkilerinde Yeni Yaklaşımlar. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(1).
- ECEVİT, Y. (2012, ocak 17). Aile Kadın ve Devlet İlişkilerinde Yeni Yaklaşımlar. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0(1), s.17.
- EKREM, S. (2017, 6 19). *Osmanlı Modernleşmesi Bağlamında Kadın Algısı (Demet ve Genç Kadın Dergileri Örneğinde)*. Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih Anabilim Dalı-Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi.
- EKREM, S. (2017, 6 19). *Osmanlı Modernleşmesi Bağlamında Kadın Algısı (Demet ve Genç Kadın Dergileri Örneğinde)*. Uludağ Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-Tarih Anabilim Dalı-Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.37.
- ERBAŞ, V. (2018). *Türk Siyasetinde Meral Akşener*. Aygan Yayıncılık.
- ERBAY, H. (2019, Ocak). Tarihsel Süreçte Dünya’da ve Türk Toplumunda Kadın Algısı ve Haklarının Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ege Sosyal Bilimler DERGİSİ*, 2(1).
- ERDOĞAN, Deniz. "Sosyal bir Problem olarak Türkiye’de (Femisid) Kadın Cinayetleri: Eleştirel Feminist Bir Yorumlama." (2022).
- ERSÖZ, A. G. (2015, 4). "Özel Alan / Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı." *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1).

- ERTÜRK, Ş. (2008), Uluslararası Belgeler ve Avrupa Birliği Direktifleri Işığında Çalışma Hayatımızda Kadın Erkek Eşitliği, *Belediye – İş sendikası AB'ye Sosyal Uyum Dizisi*, Ankara.
- ESKİ, M. (1996). İlk kadın mitingi. Kastamonu'da İlk Kadın Mitingi'nin 75. Yıldönümü Uluslar Arası Sempozyumu 10-11 Aralık 1994-, *Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, 33-46
- GÖKÇİMEN, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama Dergisi*(10), 5-59.
- GÖZLER, Kemal. (2018). "*Türk Anayasa Hukuku Dersleri*". Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, s.110.
- GÖZTEPE, E. Kadının ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1)
- GÜLTEPE, Necati. "*Türk kadın tarihine giriş*." İstanbul: Ötüken Neşriyat (2008).
- HEYWOOD, Andrew. *Siyaset*, Çev: Bekir Berat Özipek, Adres Yayınları, 2016. s.422.
- https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/919/Atat%C3%BCrk_D%C3%B6neminde_Kad%C4%B1n_Haklar%C4%B1 (Erişim tarihi 10.03.2025)
- <https://bizimtv.com.tr/guncel/meral-aksener-genc-kadinlarin-ben-yapabilirim-yapacagim-yaptim-demeleri-lazim-enge-75541h> (02.05.2025)
- <https://chp.org.tr/parti-yonetimi/myk-uyeleri> (26.04.2025).
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076>. (Erişim Tarihi 15.03.2025)
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2024-54076>. (Erişim Tarihi 15.03.2025)
- <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022-49756#:~:text=Kad%C4%B1nlar%C4%B1n%20ortalama%20e%C4%9Fitim%20s%C3%BCresinin%2C%20erkeklerin,2022%20y%C4%B1l%C4%B1nda%200%2C84%20oldu>. (01.09.2024)

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022-49756>
(01.09.2024.)

https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2023-05/tuik_istatistik_2022_tr.pdf.

https://esitlikadaletkadin.org/meral-aksener-bu-ulkeyi-kadinlarla-el-ele-verip-yeniden-ayaga-kaldiracagiz/?utm_source (01.05.2025)

<https://gaiadergi.com/kadinlarin-yeni-zelanda-ile-baslayan-secme-ve-secilme-hakki-mucadelesi/> (Erişim Tarihi: 20.11.2024)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 14.11.2023 13.58)

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 14.11.2023 13.58)

<https://www.aile.gov.tr/media/120204/temel-kavramlar.pdf>

<https://www.aile.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadin-iscucu-profil-i-ve-istatistiklerinin-analizi-nihai-rapor.pdf>

<https://www.akparti.org.tr/ak-kadro/merkez-yurutme-kurulu/> (26.04.2025).

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/> Erişim Tarihi:20.04.2025.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43942866.amp>. (16.11.2024)

<https://www.britannica.com/biography/Emily-Davison>. (14.11.2024)

<https://www.gazeteduvar.com.tr/meral-aksener-o-fotografi-paylasti-kadin-isi-erkek-isi-yoktur-haber-1617311> (01.05.2025)

<https://www.haberturk.com/aksener-kadinlarimizin-huzuru-memleketimizin-huzurudur-2756954> (02.05.2025)

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aksener-turk-kadini-guclu-olursa-turkiye-de-guclu-olur-42018333> (07.05.2025)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2820&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>

https://www.setav.org/assets/uploads/2018/12/R126_Twitter.pdf

<https://www.tbmm.gov.tr/sandalyedagilimi>. (26.04.2025)

- <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf> (07.04.2025)
- <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> (07.04.2025)
- İlkkaracan, İ. (2007). “Kadınların Seçim Sistemine Katılımı ve Temsilde Eşitsizlik.” *Kadın/Woman* 2000, 8(1), s. 55–56.
- İYİ Parti 2023 Seçim Beyannamesi, <https://iyiparti.org.tr>.
- İYİ Parti Tüzüğü, 2017, Giriş Bölümü. <https://iyiparti.org.tr/tuzuk>
- İYİ Parti Tüzüğü, 2017, Madde 47. <https://iyiparti.org.tr/tuzuk>
- İYİ Parti Tüzüğü, 2017, Madde 56. <https://iyiparti.org.tr/tuzuk>
- KADIOĞLU, A. (2018). “Merkez Sağın Kadın Yüzü: Meral Akşener ve İYİ Parti”, *Toplum ve Demokrasi*, 12(2).
- KANDİYOTİ, D. (1991). “Endişeli Modernler: Kadınlar, İslam ve Devlet.” *Yeni Gündem*, 4(3).
- KAPANİ, Münci (1988). "*Kamu Hürriyetleri*". AÜHF Yayınları, Altıncı Baskı, Ankara, s.118-119.
- KAPLAN, Leyla. "*Cemiyetlerde ve siyasi teşkilatlarda Türk kadını (1908-1960)*." AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, (1998).
- KAPUSUZOĞLU, M. ve Yolcu, T. (2023). Siyasal Uzlaşma Bağlamında Siyasi İttifaklar: Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı'na Yönelik Bir İnceleme. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 14(2), 664-692.
- KARAASLAN, D. (2014). Antik Yunan'da Kadın Olmak. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 159-174.
- KARATAŞ, E. (2009, Sonbahar). Türkiye’de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(8).
- KAVAS, S. (2020). “Bakım Emeli ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlii.” *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 22(1).

- KAYMAZ, İ. Ş. (2010, Güz). Çağdaş Uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(46), 335-336.
- KESKİN, Fatih, and Aycan ULUSAN. "Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme." *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 26 (2016): 47-68.
- KONAN, Belkıs. “Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60, no.1 s.161. 157-174
- KONDA Araştırma Raporu, “Seçmen Profili ve Davranışları”, Mayıs 2023.
- KURNAZ, Şefika. *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2015. s.14.
- KÜÇÜK, N. T. (1992). *Kadın ve Reklam: Kadınca İle Kadın Aile Dergilerinde Kadın İmgeleri Kullanılan Reklamların Karşılaştırmalı Eleştirel Bir Analizi*. Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü-İletişim Anabilim Dalı-Yüksek Lisans Tezi, s.6.
- LÜKÜSLÜ, D. (2019). “Kadın Liderler, Popülizm ve Medya Temsilleri”, *Kültür ve İletişim*, 22(1), s. 119–136.
- MACİONİS, J. *Sosyoloji*. (V. Akan, Çev.) Ankara: Nobel Yayınları.2012. 189-190.
- MARDİN, Ş. (2017). Osmanlı Modernleşmesinden Kemalizm'e Din. Ş. Mardin içinde, *Türkiye'de Din ve Siyaset* (s. 9-145). İstanbul: İletişim Yayınları s.13-18.
- Meral Akşener: İYİ Parti, dayatmayı kabul etmeyecektir.” BBC Türkçe, 3 Mart 2023.
- MİLLET, D. (1970). *Kadınlık Durumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Onur Cura D, Çankaya T, Ülgenalp A. "Cinsiyet Disforisinde Genetik Faktörlerin Rolü." *Hitit Med J* 2020;2(2): 49-55
- ÖZAYDINLIK, K. (2014, Temmuz-Aralık). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*(33), 99-112.
- ÖZBUDUN, E. (2020). “Türkiye’de Parti İçi Demokrasi Sorunu ve Yeni Partiler”, *Siyasal Bilgiler Dergisi*, 15(1).

- ÖZDEMİR, B. G. (2017, 3 3). Türk Sineması'nda Özel Alan Kamusal Alan Karşıtlığında Anlatıda Mekân Ögesinin Kullanımı. *Uluslararası Özel Araştırmalar Dergisi*, 2(1). 2017. sf.109.
- ÖZDEMİR, G. (2009, Mart). Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci. *Sosyal Bilimler Metinleri*. s.7.
- ÖZER, Seviay. "Kadına seçme ve seçilme hakkı verilmesinin Türk kamuoyundaki yankıları." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 29.85 (2013): 131-168.
- PAÇACIOĞLU, B. (2018). *Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle Aile İşlevleri Arasındaki İlişki*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-aile ve Tüketici Bilimleri-Doktora Tezi, s.16-23.
- PHİLLİPS, A. (1995). *The Politics of Presence*. Oxford University Press.
- PÜRMÜSLÜ, N. (2020). II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE TÜRK KADINININ TOPLUMSAL HAYATTAKİ YERİ VE KADIN HAREKETLERİ. *Akademik MATBUAT*, 4(1), 57-74.
- SADİ, B. (2020). *Türkiye'de Kadın İş Gücünün İstatistiksel Olarak Görünümü ve Kadın İstihdamının Sorunlarının Tespitine Yönelik Bir Alan Araştırması: İstanbul İli Örneği*. İstanbul Arel Üniversitesi-Lisansüstü Eğitim Enstitüsü-İşletme Anabilim Dalı Programı-İnsan Kaynakları ve Yönetimi-Yüksek lisans Programı-Yüksek lisans Tezi.
- SANCAR, S. (2012). *Erkeklik: İmkânsız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- SANCAR, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- SARAÇ, Simge. "Toplumsal cinsiyet." Toplumsal cinsiyet ve yansımaları ". *Atılım Üniversitesi*, 2013. 27-32.
- SAYGIN, S. (2021). Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde Görev Yapmış Akademisyen Kökenli İçişleri Bakanlarının Faaliyetleri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(3), 1435-1448.

- ŞAHİN, E., Duğan, Ö. ve Bical, A. (2019). 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Bağlamında Siyasal Reklamlar, Twitter ve Haber Gündemi Benzerlik Analizi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1262-1303.
- ŞAHİN, F. (2011). *Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri*. T.C. Başbakanlık-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü-Uzmanlık Tezi, s.15.
- ŞENEL, A. (1985), *İlkel Topluluktan Uygar Topluma*, 2. Basım, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.
- ŞİMŞEK, ALTIN. "Bir İnsan Hakları İhlali ve Ayrımcılık Biçimi Olarak Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları: CEDAW Çerçevesinde Bir İnceleme," *INONU UNIVERSITY LAW REVIEW* , vol.11, no.2, 496-513, 2020
- TAŞ, H. (2017). "Authoritarian Neoliberalism and Regime Change in Turkey: From Neoliberal Populism to Islamic Neoliberalism", *South European Society and Politics*, 22(4), 371–394.
- TDK. (tarih yok). *tdk.gov.tr*. 18.07.2024 tarihinde *sozluk.gov.tr*: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TILIÇ, D. (2007). "Yerel Siyasette Kadın Adayların Karşılaştığı Engeller." *Kadın/Woman* 2000, 8(1), s. 93–94.
- TOKMAN DANIŞMAN, Gizem. (2023). Kadın Bedeninin Reklamlar Aracılığıyla Bir Tüketim Nesnesi Hâline Dönüştürülmesi Üzerine. *Disiplenlerarası Kadın Çalışmaları-2, Efe Akademi*. s107-130
- Unicef (2005). Dünya Çocuklarının Durumu. Unicef, s.9.
- URHAN, B. (2015, 2). Sendika İçi Demokrasi ve Sendika İçi Kadın Örgütlenmesi. Sosyal Siyaset Konferansları (69), 29-58.
- URHAN, B. (2015, 2). Sendika İçi Demokrasi ve Sendika İçi Kadın Örgütlenmesi. Sosyal Siyaset Konferansları (69), 32-36.
- WAYLEN, G. (2007). *Engendering Transitions: Women's Mobilization, Institutions and Gender Outcomes*. Oxford University Press.

- WEBER, M. (1993). *Ekonomi ve Toplum*. (Çev. Ş. Tekeli, S. Selik). Ankara: İmge Kitabevi.
- YABANCI, B. (2019). “Popülizm, Liderlik ve Muhalefet: Türkiye’de Akşener Örneği”, *New Perspectives on Turkey*, 60.
- YILDIRIM, F., & GÜL, H. (2021). Uluslararası Kalkınma Politikaları ve Kadınların Güçlendirilmesi Üzerine Bir Değerlendirme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 679-695.
- YILDIZ, A. (2020). “İttifak Siyaseti ve Yerel Seçimlerde Kadın Temsili”, *Politik Psikoloji Dergisi*, 3(2), s. 45–60.
- YILMAZ, A. (2010, Bahar/Güz). Osmanlı'dan Cumhuriyete Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *ÇTTAD*, IX(20), s.194-196.
- YORGUN, S. (2010). Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı. *Sosyo Ekonomi*, S.11.
- YÜCEER, S. (2008). Demokrasi Yolunda Önemli Bir Aşama : Türk Kadınına Siyasal Haklarının Tanınması. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(14), 131-151.
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK), 2023 Genel Seçim Sonuçları.
- Yüksek Seçim Kurulu (YSK). (2018). “2018 Seçim Sonuçları Raporu”. www.ysk.gov.tr